

TARTU ÜLIKOOL
Sotsiaal- ja haridusteaduskond
Ühiskonnateaduste instituut

JÄÄTMEPRAKTIKATE MUUTMINE TÛ LOSSI 36 ÕPPEHOONES
Magistritöö

Kadri Pütsep
Juhendaja: Margit Keller, PhD

Tartu
2014

SISUKORD

SISSEJUHATUS	4
1. TEOREETILISED JA EMPIIRILISED LÄHTEKOHAD	6
1.1 PRAKTIKAPÕHISTE LÄHENEMISTE OLULISUS	6
1.2 PÕHIMÕISTED	8
1.3 SÄÄSTVATE PRAKTIKATE TEOREETILISED ALUSED	9
1.3.1 PRAKTIKATE TEOORIAS SÄÄSTVA TARBIMISE KONTEKSTIS	9
1.3.2 SÄÄSTVAD PRAKTIKAD TÖÖKOHAL	20
1.4 JÄÄTMEKÄITLUSE KORRALDUS EESTIS	27
1.5 PROJEKTI KIRJELDUS	29
2. UURIMISPROBLEEM JA -KÜSIMUSED	31
3. MEETOD JA VALIM	32
3.1 INTERVJU	33
3.2 VAATLUS	34
3.3 FOTOD	35
3.4 VALIM	36
3.4.1 ÜLEVAADE TARTU ÜLIKOOLI SOTSIAAL- JA HARIDUSTEADUSKONNAST	40
4. EMPIIRILISED TULEMUSED	43
4.1 JÄÄTMEPRAKTIKAD	43
4.1.1 JÄÄTMETE TEKITAMISEGA SEOTUD PRAKTIKAD	43
4.1.2 JÄÄTMETE VÄHENDAMISE JA TAASKASUTUSEGA SEOTUD PRAKTIKAD	47
4.1.3 JÄÄTMETE ÄRAVISKAMISE PRAKTIKAD	48
4.1.4 JÄÄTMEPRAKTIKAD KESKKONNASÄÄSTLIKE PRAKTIKATE KONTEKSTIS	50
4.2 JÄÄTMEPRAKTIKATE ELEMENDID	52
4.2.1 JÄÄTMEPRAKTIKATE ELEMENDID ENNE SEKKUMIST	52
4.2.2 JÄÄTMEPRAKTIKATE ELEMENDID PÄRAST SEKKUMIST	56
4.3 MUUTUSED JÄÄTMEPRAKTIKATES	64
5. JÄRELDUSED JA DISKUSSIOON	71
5.1 JÄRELDUSED	71
5.1.1 JÄÄTMEPRAKTIKAD	71
5.1.2 JÄÄTMEPRAKTIKAID MÕJUTAVAD TEGURID	72
5.1.3 JÄÄTMEPRAKTIKATE MUUTUMINE	75
5.2 DISKUSSIOON	77
5.3 RAKENDUSLIKUD SOOVITUSED	82
KOKKUVÕTE	85
SUMMARY	87
KASUTATUD KIRJANDUS	89
LISAD	93
LISA 1. EELINTERVJUUDE KAVA (PERIOOD 1)	93
LISA 2. LÜHIINTERVJUUDE KAVA (PERIOOD 2)	97

LISA 3. JÄRELINTERVJUUDE KAVA (PERIOOD 3)	98
LISA 4. VAATLUSPÄEVIK	99
LISA 5. SILDID HOONES	104
LISA 6. KIRJAD TÖÖTAJATELE JA TUDENGITELE	108
LISA 7. KODEERIMISJUHI	111
LISA 8. INTERVJUUDE TRANSKRIPTSIOONID	134
LISA 9. FOTOD	134
<u>LIHTLITSENTS LÕPUTÖÖ REPRODUTSEERIMISEKS JA LÕPUTÖÖ ÜLDSUSELE</u>	
<u>KÄTTESAADAVAKS TEGEMISEKS</u>	135

SISSEJUHATUS

Keskkonnaalane temaatika saab viimastel aastatel üha enam tähelepanu. Lisaks maailmamastaabis toimuvatele debattidele arutletakse keskkonnaprobleemide ja keskkonnahoiu üle ka Eestis. Üheks valdkonnaks muuhulgas on jäätmed, peamiseks arutluskohaks jäätmetevallas on jäätmekäitlus, jäätmete sorteerimine, korduvkasutamine, ringlusesse võtmine, samuti ka jäätmete tekke vältimine. Jäätmemajandus ja selle koordineerimine võiks olla iga riigi südameasi, sest jäätmete suur hulk ja selle mõju keskkonnale võib kaugemas tulevikus saada määravaks probleemidele, mida me praegu võib-olla ette ei oskagi näha.

Ühe võimalusena saab jäätmetele enam tähelepanu pöörata sotsiaalsete muutuste programmide abil. Viimased keskkonnaalased käitumise uuringud näitavad, et klassikalised või enamkasutatavad käitumise muutmise programmid ei toimi (Vihalemm et al 2013). Siit on välja kasvanud ka palju vaidlusi põhjustav küsimus, kas ja kuidas on muutuste läbiviimine üksikisiku võimuses või vajaksid sotsiaalsete muutuste programmid värskemal lähenemisel näiteks struktuuriliste muudatuste näol. Üks lähenemine, mille rakendamises nähakse võrreldes individilähenemistega efektiivsemat mõju inimeste käitumise muutmises, on praktikapõhised lähenemised.

Praktikapõhine lähenemine on ka antud magistritöö aluseks. Sotsiaalsete praktikate ja nende omavaheliste seoste uurimine ja mõistmine võib viia selleni, et inimesed võtavad omaks jätkusuutlikumad tegevused, käitumise, harjumused (Spurling et al 2013). Nii soovitatakse sotsiaalsete muutuste programmides tähelepanu suunata just praktikate tekkele, taastootmisele või ka säilitamisele, sest säästliku käitumise edendamise eesmärgiks on selle jätkusuutlikkus – programmide loojate poolt soovitud käitumismustrid saavad inimeste jaoks igapäevaselt harjumuslikuks (Hargreaves 2011).

Magistritöö aluseks on realselt läbi viidud etnograafiline uurimus Tartu Ülikooli Lossi 36 õppehoone töötajate ja tudengite jäätmepraktikaid muuta püüdev projekt. Magistritöö laiem eesmärk on uurida hoone töötajate ja tudengite keskkonnasäästlikke praktikaid. Töö kitsam eesmärk on teada saada, missugused jäätmepraktikad hoones on, kas ja kuidas on väline sekkumine inimeste jäätmepraktikaid muutnud ning missugused tegurid neid praktikaid mõjutada

võivad. Selleks organiseerisin 2013. aasta kevadeks hoonesse jäätmekonteineri pandipakendite, vanapaberi ja patareide jaoks.

Töö tulemusteni jõudmiseks viisin 12 kuu jooksul (alates detsember 2012 kuni detsember 2013) hoone töötajate ja tudengitega läbi 5 ekspertintervjuud, 19 informandi-intervjuud ja 15 hübriidintervjuud. Lisaks teostasin vaatlusi, sealhulgas pidasin vaatluspäevikut ja tegin fotosid. Kuni 2013. aasta aprilli lõpuni aitas jäätmekonteineri majja toomise projektile eelnenud perioodil intervjuusid ja vaatlust teha ka kaasmagistrant Liina Vainumetsa.

Töö esimene osa annab ülevaate teoreetilistest ja empiirilistest allikatest, millele toetuvalt oma uurimuse teinud olen. Teooria osas selgitan esmalt praktikateooria põhiste lähenemiste olulisust, annan ülevaate peamistest mõistetest, seejärel kirjeldan praktikateooriaid säästva tarbimise kontekstis ning tutvustan lähemalt säästvaid praktikaid töökeskkonnas. Töö teine peatükk esitleb uurimisprobleemi ja uurimisküsimusi, millele järgneb töö meetodi ja valimi kirjeldus. Neljas peatükk keskendub töö uurimistulemustele, viiendas osas esitan järeldused uurimisküsimuste kaupa ning diskussiooni. Viimaks annan mõned praktikapõhisest lähenemisest lähtuvad rakenduslikud soovitused, mida võiks nii Lossi 36 hoone kui ka teiste TÜ õppehoonete edasiste jäätmetega seotud uurimuste või projektide puhul arvesse võtta. Töö lõpeb kasutatud kirjanduse loetelu ja lisadega, intervjuude transkriptsioonid ja fotod leiab magistritöö juures olevalt CD-lt.

Soovin siiralt tänada oma magistritöö juhendajat Margit Kellerit, kelle põhjalikke nõuandeid ja soovitusi väga oluliseks pean ning mis aitasid mul temale, projektile ja magistritööle laiema pilguga vaadata. Samuti soovin tänada ka Maie Kiiselit, kelle soovitused projekti tegemisel vajalikud ja innustavad olid. Veel jään tänu võlgu Lossi 36 töötajatele ja tudengitele, kes olid nõus minuga vestlema ning kellela antud magistritöö sündida poleks saanud. Lisaks pean väga vajalikuks tänada oma tööandjat ja ülemust – ilma nende loa ja mõistmiseta ei oleks ma saanud loengutes ja seminarides käia ning magistritööni jõuda. Veel ütlen suur aitäh oma elukaaslasele, perele ja sõpradele, kellest ma õpingute ja magistritöö kirjutamise ajal n-õ eemal olen viibinud. Vähemtähtsaks ei saa pidada ka minu kassi ja koera, kes magistritöö kirjutamise vahepausidel minu mõtted õppimisest korraks eemale viisid, et seejärel jälle värskema peaga töö kallale asuda.

1. TEOREETILISED JA EMPIIRILISED LÄHTEKOHAD

Selles peatükis tutvustan töö teoreetilisi ja empiirilisi lähtekehti, mis on aluseks töö tulemuste tõlgendamisel. Kõigepealt annan ülevaate praktikapõhiste lähenemiste olulisusest, seejärel tutvustan peamisi mõisteid. Edasi kirjeldan säästvate praktikate teoreetilisi aluseid, sealhulgas peatun praktikate teooriatel ja kõrvutan praktikatepõhist- ja indiviidi lähenemist. Viimaseks pühendan eraldi peatüki säästvatele praktikatele töökohal, tuues välja eelnevad sarnased uuringud ja kirjeldades jäätmepraktikate olemust.

1.1 Praktikapõhiste lähenemiste olulisus

Viimasel aastakümnel on ülemaailmselt kõneainet pakkunud ning probleemina nähtud keskkonnasäästlikkuse ja jätkusuutlikkuse temaatikat. Kliima muutuse, õhusaaste, energia kokkuhoiu ning mitmete teiste probleemide kõrval on tähelepanu saanud ka jäätmed, nende vähendamine, efektiivne kokkukogumine, jäätmekäitlus ning taaskasutus. Nimetatud murekohti võib pidada sotsiaalseteks probleemideks, mille leevendamise üks võimalustest võib olla sotsiaalsete muutuste läbiviimine.

Sotsiaalsete muutuste abil soodustatakse kasulikke tegevusi keskkonna muutmise või kujundamise kaudu (näiteks suurendatakse vanapaberi, taaraautomaatide või ohtlike jäätmete kogumispunktide arvu) (Vihalemm et al 2013, Hargreaves 2011). Sotsiaalsete muutusteni jõudmine võib toimuda mitmel viisil, käesolev töö puudutab soovitud muutusteni jõudmist eelkõige välise sekkumise teel, teisisõnu, sotsiaalset muutust on püütud saavutada olukorras, kus on sekkunud sihtrühma mõtlemise ja toimimise harjumuslikesse viisidesse.

Keskkonnasäästuga seotud tegevuste kasutuselevõtuks on sotsiaalsete praktikate lähenemine eelistatum kui inimeste hoiakute või väärtuste muutmise kaudu lähenemine. Sotsiaalsete praktikate omavahelise mõju mõistmine võib avada ukse jätkusuutlikumate tegevuste tegemiseks (Spurling et al 2013). Spurling et al arvates võib praktikaid pidada sotsiaalseks nähtuseks, mis hõlmab nii kultuuriliste tähenduste taastootmist, sotsiaalselt õpitud oskusi kui ka tavapäraseid vahendeid, tehnoloogiaid ja tooteid. Nii võib inimeste käitumist ja tegevusi pidada põhimõtteliselt sotsiaalsete praktikate soorituseks. Pean töö puhul oluliseks kasutada praktikatepõhist lähenemist, sest inimeste käitumine ja tegutsemine on kõnekas materjal säästlike praktikate uurimisel.

Keskkonnasäästmisega seotud praktikate uurimisele aitab kaasa inimeste harjumuste, rutiinide, igapäevaelu muutuste, materiaalse elukorralduse ja sotsio-tehniliste süsteemide uurimine (Evans et al 2012). Praktikate muutumise ja eripärade mõistmiseks tuleb lähemalt vaadata, millest praktikad koosnevad. Erinevad autorid käsitlevad praktikate kooslust erinevalt. Shove et al (2012) arvates koosnevad praktikad elementidest, milleks on materiaalsed asjad, tähendused (tõlgendused, mida inimesed säästlikele praktikatele omistavad) ja kompetents (oskused või pädevused, mis inimestel on). Reckwitz (2002) hinnangul koosnevad praktikad mitmetest omavahel seotud elementidest, milleks on kehaliste ja vaimsete tegevuste vormid, asjad ja nende kasutamine, oskusteadmised, taustateadmised, emotsiooniseisundid ja motiveeriv teadmus. Keskkonnasäästmise osas mängivad tõenäoliselt oma rolli nii materiaalsed asjad, tähendused ja kompetents, mida antud töö ka analüüsima hakkab.

Lisaks praktikapõhist lähenemist iseloomustavatele elementidele ja nende võimalikule muutumisele tutvustan säästlike praktikate uurimisel ka sotsiaalsete muutuste individipõhist ABC ehk hoiak-käitumine-valik teooriat (*attitude-behaviour-choice*) (Shove 2010, Shove et al 2012). Selle lähenemise järgi peaks hoiakute muutmise kaudu saama esile kutsuda ka sihtrühma käitumise muutumise. Teisisõnu, kui inimesi on võimalik eelneva teavitustöö kaudu veenda keskkonnasäästlikkuse olulisusest, on võimalik, et muudetakse ka oma käitumist, hakates näiteks erinevalt varasemast jäätmeid liigiti sorteerima. Kuigi töö aluseks on praktikapõhine lähenemine, annan töö teooriaosas võrdlusmomendi eesmärgil ülevaate ka individipõhisest ABC lähenemise põhimõttest.

Säästliku käitumise propageerimise eesmärgiks on jätkusuutlikkus – muuta soovitud tegutsemismustrid end taastootvaks (Vihalemm et al 2013, Hargreaves 2011). See tähendab, töö kontekstis on oluline, et säästlike toimumisviiside soodustamiseks loodud võimalused ei hakkaks töötama enda vastu, vaid looksid lõpuks olukorra, kus edasine sekkumine pole enam vajalik (või on minimaalne). Praktikapõhiste lähenemiste fookus ongi koondunud pigem praktikate tekkele, nende taastootmisele, säilitamisele, tasakaalus hoidmisele või kadumisele. Samuti on tähelepanu suunatud sellele, kuidas praktikad praktiseerijaid värbavad ning kuidas selle kaudu säilitada ja ka tugevdada praktikate kestvust (Hargreaves 2011).

Tulemus kannab vilja, kui saame öelda, et *uus* on muutunud *normaalseks*, mis võtabki kokku sotsiaalsete muutuste olemuse. Praktikatepõhine lähenemine võib aidata jõuda nn uue

normaalsuseni (Spurling et al 2013), mis tähendab sisuliselt seda, et soovitatav toimimisviis on kujunenud pikemas perspektiivis igapäevaelu osaks, muutunud jätkusuutlikuks ja isetoimivaks ning on värvanud endast osa saama hulga inimesi.

1.2 Põhimõisted

Sotsiaalsed praktikad – Praktikad võib jaotada kaheks: praktika (sks. k. *Praxis*) esindab lihtsat terminit, et kirjeldada terviklikku inimkäitumist. Praktika (sks. k. *Praktik*) praktikateooriate mõistes on aga rutiinsete käitumistüüpide kogum, mis koosneb erinevatest omavahel seotud elementidest: kehaliste tegevuste vormid, vaimsete tegevuste vormid, asjad ja nende kasutamine, oskusteadmised, taustateadmised, emotsiooniseisundid ja motiveeriv teadmus (Reckwitz 2002: 249). Praktikateoorias on praktika seega rutiinne viis, millele on iseloomulik kehade liigutamine, objektide käsitlemine, subjektide kohtlemine, asjade kirjeldamine ning maailma mõistmine. Praktikad võivad olla ka arvukate agentide poolt ajutiselt laiendatud tegevusmustrid (Rouse 2006). Warde (2005) usub, et praktikas on omavahel seotud praktilised tegevused ja nende representatsioonid (tegevused ja ütlused), mida koordineeritakse arusaamade, protseduuride ja seotuse (pühendumuse) abil.

Säästvad praktikad (*sustainable practices*) – Kõige üldisemalt on säästvad praktikad tegevused, mis kasutavad ressursse vastutustundlikul viisil. Säästvad praktikad ühendavad praktika ja säästva arengu mõisted, praktikad hõlmavad nii sotsiaalseid muutuseid kui ka organisatsioonide ja institutsioonide elukorraldust (Kates et al 2005). Ühelt poolt saab säästvaid praktikaid kirjeldada inimeste suhtumise, käitumise ja valikute kaudu (Shove 2010), teiselt poolt võimaldavad praktikateooriad säästlikkuse teemat avada mitme nurga alt: oma rolli mängivad tarbimine, praktikate üleminekud, innovatsioon ja kokkuhoid (Spurling et al 2013). Säästvate praktikate olemuse mõistmiseks tuleb vaadelda ja analüüsida inimeste igapäevaelu ning mõelda, kuidas väärtused ja tähendused võiksid olla seotud praktikate värbamise, hülgamise ja praktikate pideva teisenemisega.

Säästev tarbimine – Oslo teadlaste 1994. aasta sümposiumil määratletud defineeringu järgi on säästev tarbimine baasvajadustel põhinevate ja parema elukvaliteedini viivate kaupade ja teenuste tarbimine, minimeerides samal ajal looduslike maavarade, toksiliste materjalide, jäätmete ja reostavate ainete kasutamist, eesmärgiga mitte ohustada tulevaste põlvkondade vajadusi. Säästva tarbimise mõistet võib pidada katusterminiks, mis hõlmab mitmeid probleemkohti nagu inimeste

vajadused, elukvaliteedi parendamine, ressursside efektiivsem kasutamine, taastuenergia allikate kasutamise suurendamine, jäätmete vähendamine. Keskne küsimus on, kuidas eelnimetatud komponente integreerides saaks pakkuda samasid või paremaid teenuseid, mis kataks inimeste põhinõudmisi ning aitaks parandada praeguse ja tulevase põlvkonna elukvaliteeti, vähendades samal ajal keskkonna kahjusid ja riske inimese tervisele. Säästva tarbimise visioon (Mont & Plepys 2008) nõuab tarbimisharjumuste muutust indiviidi tegevuses ning elustiili kohandamist säästva arengu printsiipidega, mis ei tähenda vaid keskkonnasõbralike toodete ja teenuste tarbimist, vaid vähem materiaalse eluviisi viljelemist. See omakorda tähendab aga, et säästev tarbimine tähendab kõige laiemas mõttes üleskutset arutleda säästliku tarbimise põhimõtete üle riigi- ja ühiskonnaüleselt.

Töökoha praktikad – Töökoha praktikad hõlmavad tegevusi, mida tehakse töökeskkonnas. Magistritöö kontekstis on olulised just keskkonnasäästuga seotud töökoha praktikad – see tähendab keskkonnasäästuga seotud igapäevased tegevused, rutiinid või harjumused, mis leiavad aset inimese töökeskkonnas.

1.3 Säästvate praktikate teoreetilised alused

Esmalt annan ülevaate praktikateteooriatest säästva tarbimise kontekstis, sealhulgas peatun praktika elementidel ja tutvustan võimalikke muutusi, mis sotsiaalsetele praktikatele iseloomulikud võivad olla. Viimaks kõrvutan omavahel individikeskset ABC- ja praktikateooriate lähenemist.

1.3.1 Praktikateooriad säästva tarbimise kontekstis

Praktikateteooriad võib võtta mitmete sotsiaalsete muutuste läbiviimisel aluseks, sealhulgas võivad praktikateooriad olla ka keskkonnasäästliku käitumise muutuse lähtekohaks (Hargreaves 2011). Nii olen minagi Hargreaves-ist inspireerituna antud töös keskendunud just praktikapõhiste lähenemistele. Esmalt kirjeldan praktikateooriate olemust ning avan praktika mõiste, seejärel peatun praktika elementide kirjeldusel ning viimaks annan ülevaate individipõhisest ABC- ja praktikatepõhisest lähenemisest inimeste käitumise muutmisel.

Ei ole olemas ühte ja ainsat definitsiooni või kirjeldust praktikateooriatest (Schatzki 2001). Praktikateooriate lahkamisel keskendutakse nii praktika komponentidele või elementidele, millest praktika koosneb (Shove & Pantzar 2005), praktika elementide vahelistele seostele

(Warde 2005), samuti ka praktikatele kui suurte sotsio-tehniliste süsteemide alustaladele (Spaargaren & Van Vliet 2000). Nii on paljude autorite arvates just praktikapõhisel lähenemisel üsna suur potentsiaal seletada sotsiaalset muutust ning selle esilekutsumise võimalusi paremini kui näiteks planeeritud käitumise hoiakute ja indiviidikesksel käsitlusel (Vihalemm et al 2013). Praktikapõhise lähenemise järgi koosneb seega inimeste sotsiaalne elu just praktikatest. Praktikad kujundavad ühelt poolt struktuuri (ehk reegleid ja ressursse, mis piiravad ja võimaldavad ühiskonna elu), olles ise samal ajal ka struktuuri enda poolt kujundatud, sealjuures muutuvad oluliseks praktikate kandjad ehk agendid (nii üksikisikud kui ka kollektiivid), kelle abil vastastikune ümberkujundus aset leiab (*ibid*).

Kuigi inimeste igapäevaelus leidub küllaldaselt mittejätkusuutlikke tegevusi, mida püütakse muuta, on keskkonnalased käitumise uuringud näidanud, et klassikalised käitumise muutmise programmid ei toimi (Vihalemm et al 2013). Nii on tekkinud küsimus, kas ja kuidas on käitumise muutmine indiviidi võimuses või pigem on tekkinud vajadus struktuurilisteks muudatusteks (Shove 2010, Hargreaves 2011). Mitmed sotsiaalseid praktikaid mõtestavad teoreetikud, klassikutest näiteks Giddens (1984) kuni viimase aja autorid Reckwitz (2001), Schatzki (2002), Shove et al (2005, 2010) ja Warde (2005), seletavad sotsiaalseid praktikaid agentsuse ja struktuuri vastasmõju kaudu. Sotsiaalsed praktikad on nende sõnutsi osa meie igapäevasest elust, igapäevasest tegevusest, milleks võib olla nii toiduvalmistamine kui ka autoga sõitmine. Nii ei räägita ka keskkonnasäästuga seotud käitumisest ja tegevustest või säästvast tarbimisest enam mitte indiviidipõhiselt, vaid hoopis laiemas kontekstis – osana sotsiaalsetest praktikatest (Warde 2005). Sotsiaalsed praktikad on muutunud normaalseks elu osaks (Shove 2004), praktikateooria keskseks analüüsiühikuks on saanud praktika ise (Hargreaves 2011) ning indiviidikeskne lähenemine on jäänud pigem tahaplaanile (Halkier & Jensen 2011).

Kuigi praktikateooriate viljelejad jätavad indiviidikeskse lähenemise sotsiaalsete muutuste taotlemisel kõrvale, see tähendab, nad leiavad, et indiviidi hoiakute või väärtuste mõjutamise kaudu pole võimalik praktikates muutusi läbi viia, on praktikapõhistes lähenemistes oma roll ka praktikate kandjatel ehk praktiseerijatel. Praktika muutumisel saavad oluliseks praktiseerijate ja nende kollektiivide ning ka keskkonna omavaheline koostoime. Praktiseerijad on indiviidid, kes kannavad edasi arusaamasid ja tõlgendusi praktikatest (Warde 2005). Warde-i arvates toimub kindlate asjade tegemine või tegemine teatud viisil just praktikate tõttu. Ka Evans et al (2012) usuvad, et praktikapõhistes lähenemistes on just indiviid praktiseerija. Reckwitzi (2002) sõnul on indiviid aga unikaalne praktikate ja kehalis-vaimsete rutiinide keskne punkt; indiviidid mõistavad

maailma ja iseennast ning kasutavad oma teadmisi vastavalt praktikale. Sarnaselt eelnevate autorite arvamusega näevad ka Shove et al (2012) inimesi kui praktikate kandjatena, kuid kuna praktikad muutuvad kogu aeg ajas, rõhutavad nad, et praktika kandjatest ei tohiks mõelda kui passiivsetest tegelastest. Shove et al hinnangul muutub oluliseks ka praktikate korratavus: korratavad sooritused või tegevused seovad omavahel praktiseerijaid ja praktikaid. Eelnevast väitest lähtuvalt võib uskuda, et kui inimene on jäätmekonteinerisse juba mitmel korral oma jäätmeid viinud, võib jäätmete sorteerimine kui praktika temas rohkem kinnistuda (ehk side praktika ja praktiseerija vahel tugevneb). Kuna praktikaid sooritatakse järjekindlalt, rutiinselt ja harjumuslikult nii ajas kui ruumis, on praktiseerijatel võimalik praktikaid kohandada, ka improviseerida ja eksperimenteerida – seetõttu sisaldavad praktikad kui sooritused pidevalt muutusi (Warde 2005: 141).

1.3.1.1 Praktika elemendid

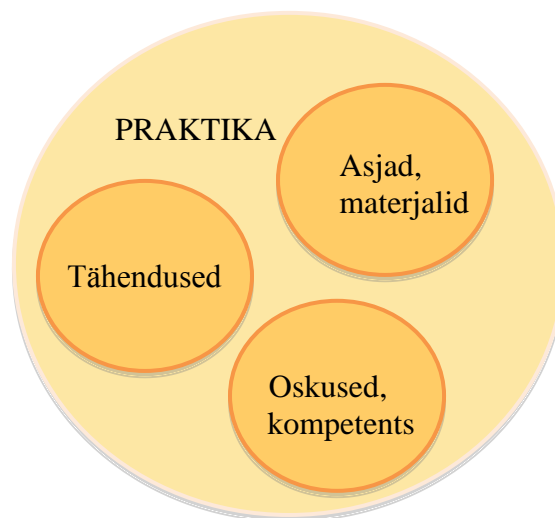
Keskkonnasäästlike praktikate analüüsi tegemiseks ja mõistmiseks on oluline teada, millest praktikad koosnevad. Sotsiaalsed praktikad koosnevad praktiseerijate enda poolt toodetud elementidest, mis seostuvad omavahel siis, kui praktika jõustub (Shove et al 2012). Praktikad on ütlemiste ja tegemiste kooskõlastatud ühikud, mida hoiavad koos erinevad elemendid ja need samad elemendid ongi põhjuseks, miks praktikad on kollektiivselt jagatavad ajas ja ruumis (Gram-Hanssen 2011: 64). Erinevad autorid jagavad praktikad erinevateks koostisosadeks, parema ülevaate saamiseks kirjeldan lühidalt, missugused on praktika elemendid Shove ja Pantzar-i, Schatzki, Reckwitzi, Warde'i ja Gram-Hansseni järgi.

Antud töö aluseks olen valinud Shove'i ja Pantzari lähenemise, mille järgi on praktikate olulisemad elemendid materjalid/asjad, tähendused ja oskused (2005, Shove et al 2012). Materjalid ja asjad on ühelt poolt kõikvõimalikud objektid, mida on vaja konkreetsete praktikate teostamiseks. Töö seisukohast on asjad muuhulgas nt nii jäätmekonteinerid, prügikastid kui ka jäätmed ise, mis konteinerisse sisse visatakse. Teisest küljest võivad materjalide ja asjade alla kuuluda ka praktikaid puudutav materiaalne-tehniline ruum kui ka infrastruktuur, mis praktikad võimalikuks teeb, nt hoones paiknevad ruumid või tehnosüsteemid.

Kui Reckwitz (2002) näeb oluliste praktika elementidena vaimset aktiivsust, emotsioone ja motiveerivat teadmist, liidavad Shove et al (2012) need üheks suureks elemendiks kokku, mille nimi on tähendus. Tähendused võivad olla kõikvõimalikud tõlgendused, mida saab praktikatele

anda. Säästlike praktikate uurimisel võib jäätmete sorteerimine seostuda inimeste jaoks näiteks heaks kodanikuks olemisega, sooviga maailma paremaks muuta või hoopis teistele eeskujuna näitamisega. Kui materiaalsed elemendid saavad füüsiliselt liikuda, siis saab tähenduste kohta öelda, et nad pigem ringlevad, see tähendab, tähendused võivad muutuda, mingil hetkel enam esile kerkida või ajas rännata.

Kolmas koostisosas praktikate koosluses on oskused või kompetents, see tähendab pädevusi konkreetseid tegevusi teha, kusjuures pädevused võivad olla nii vaimsed kui ka kehalised (Shove & Pantzar 2005). Näiteks säästlike praktikate uurimisel võib kompetentsiks lugeda seda, et inimesed teavad, milline jääde missugusesse konteinerisse käib.

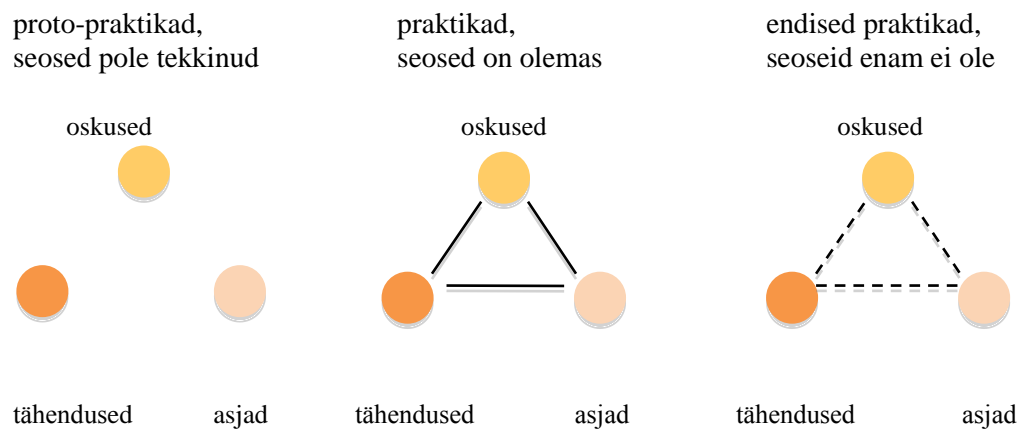

Joonis 1: Praktika elemendid (Shove & Pantzar 2005)

Shove et al (2012) usuvad, et praktika elemendid on kui praktikate ehitustalad, mis võimaldavad identifitseerida mustreid või ühendusi ning arvata, kuidas praktikad tekkinud on. Autorid toovad veel välja, et olukord, kus kõik elemendid on ühe praktika tekkeks olemas, ei tähenda seda, et praktika kindlasti eksisteeriks, kuid potentsiaal praktika eksisteerimiseks on olemas. Kohandades mõtet töö kontekstile, võime nende ideed mõista järgnevalt: kui linnas asuvad jäätmete liigiti kogumise konteinerid (parklates, tanklate juures) ning osal linnakodanikest on kompetents jäätmeid liigiti sorteerida, jäätmeid konteinerisse ära visata, ei pruugi see tähendada seda, et see osa inimestest jäätmeid liigiti ka sorteerib.

Olukorda, kus kõik elemendid on ühe praktika tekkeks olemas, kuid elementide-vahelised seosed puuduvad, nimetavad Shove ja Pantzar (2010) proto-praktikaks. Proto-praktika näiteks võib

nimetada eelnevas lõigus kirjeldatud situatsiooni. Kui elemendid on aga kaotanud omavahelise seotuse, on tegemist endise praktikaga (vt joonis 2).

Joonis 2: Proto-praktikad, praktikad ja endised praktikad (Shove et al 2012: 25)

Reckwitz (2002: 253) järgi koosnevad sotsiaalsed praktikad rutiinsetest suhetest inimese (milleks võib olla nii keha kui vaim) ja asjade vahel. Sarnaselt Shove ja Pantzari praktikakäsitlusele mängivad asjad seega ka Reckwitzi jaoks praktikate moodustamisel olulist rolli. Gram-Hanssen (2011) toob materiaalse asjade asemel praktikate elemendina sisse tehnoloogia, mis on kui siduv element, mis praktikaid koos hoiab ning praktikatesse muutusi toob, seda küll energiatarbimise kontekstis. Ta rõhutab, et tehnoloogilised üleminekud organisatsioonis ei ole vaid muudatused tehnoloogias, vaid on seotud ka sotsiaalse võrgustikuga, mis tehnoloogiat ümbritseb. Nii võime mõelda, et mitmetes hoonetes olevad tehnosüsteemid ei ole vaid materiaalsed ja tohutud tervet maja hõlmavad vahendid, mis aitavad hoones nt parajat õhutemperatuuri hoida, vaid tehnosüsteeme tuleb hallata, juhtida ning see on seotud kõikide inimestega hoones. Gram-Hansseni sõnul võib muutus tehnoloogias viia muutuseni praktikas ning tehnoloogiad on osa infrastruktuuride arengust, kuid nad on osa ka laiematest sotsiaalsetest ja kultuurilistest struktuuridest. Seetõttu võib Gram-Hansseni nägemust tehnoloogiate olulisusest lugeda sarnaseks ka Shove ja Pantzari seisukohaga praktikatest, kus üheks oluliseks aspektiks on materiaalne-tehniline ruum.

Üheks praktika elemendiks on ka teadmised ehk teatudviisi maailma mõistmine, sealhulgas arusaamine nii abstraktsetest kui ka konkreetsetest objektidest (subjektidest ja objektidest), inimestest ja ka iseendast (Reckwitz 2002: 253). Reckwitzi kõrval jagab Schatzki (2001) arusaamise kui mõiste kaheks ning räägib üldistest ja praktilistest arusaamadest. Üldised

arusaamad on abstraktsemad ning praktilised arusaamad justkui kehalised oskused, kuidas teatud olukordades käituda tuleb. Schatzki arusaamade käsitlusega võib kõrvutada Gram-Hansseni kehalisi harjumusi, mis on paljuski keha jaoks harjumuslikult või vaikimisi omaks võetud (*embodied*).

Nii Schatzki kui Gram-Hanssen nimetavad sotsiaalsete praktikate koostisosadena ka eksplitsiitseid ehk kirja pandud või sõnaselgeid reegleid, Gram-Hanssen nimetab neid institutsionaliseeritud teadmisteks, mis tähendab teatud põhimõtteid või reegleid, nt juhendeid või seadusi, kuidas asju tegema peab. Ka Warde (2005) toob praktikate kirjeldamisel lisaks praktilisele aktiivsusele ja selle representatsioonidele (tegutsemine ja ütlemine) välja ka arusaamade ja protseduuride tasandi. Tema järgi on arusaamad praktilised interpretatsioonid sellest, mida ja kuidas teha. Protseduurideks nimetab ta instruksioone, põhimõtteid ja reegleid sellest, kuidas midagi teha tuleb. Nii võime nt tihtipeale leida liigiti kogumise konteinerite pealt (või juurest) silte ja juhiseid, kuhu jääde visata ning kuidas seda tegema peaks, samuti võib-olla teatud kirjeldusi, kuhu jäätmed konteinerist edasi jõuavad.

Praktikateteooria tähtsustab seega ühelt poolt materiaalselt, kehalist poolt (asjad/objektid, keha, tehnilised süsteemid, materiaalne elukorraldus) ning teiselt poolt rõhutab võrdväärse praktika osana ka keelelist külge (teadmised, protseduurid/reeglid). Sotsiaalsete praktikate mõistmiseks on vaja teadvustada, et praktikateteooria kohaselt on need kaks külge omavahel tihedalt seotud.

1.3.1.2 Muutused sotsiaalsetes praktikates

Muutus ühes praktikas võib esile kutsuda muutuse teises praktikas (Gram-Hanssen 2011). Praktikate esilekerkimine, säilitamine või väljasuremine on seotud jällegi praktika elementidevaheliste seoste tekke ja kadumisega (Shove & Pantzar 2010). Töö kontekstis muutuvad jätkusuutlike praktikate puhul seega oluliseks praktikate-vahelised olemasolevad seosed. Kui need seosed nõrgenevad või kaovad, võivad asemele tulla mittejätkusuutlikud praktikad ning vastupidi (Hargreaves 2011: 83). Näiteks kui inimesed viskasid enne kõik oma jäätmed ühte prügikasti, tähistaks uue tegevusena jäätmete eraldi sorteerimine justnimelt vana praktika lagunemist ja uue moodustumist.

Indiviidid võivad samal ajal olla osa mitmest praktikast (Gram-Hanssen 2011), nt töökeskkonnas võib inimene samal hetkel olla arvutis, kasutada kliimaseadet ja hoida printerit seisundis, kus seda

saab vajadusel kohe kasutama hakata (*standby* režiim). Sellised praktikad võivad olla seotud nelja elemendiga, mis praktikaid koos hoiavad, nendeks elementideks on oskusteadmised, tehnoloogia, teadmised ja seotus. Gram-Hanssen ütleb, et taolist praktikate omavahelist seotust on võimalik igas suunas laiendada, mis näitab seda, kuidas iga tehnoloogiline element on tegelikult osa suurest infrastruktuuride süsteemist. Sel juhul oleks kaasatud erinevad sotsio-tehnoloogilised süsteemid, nt arvutid on seotud internetiga või kütteseadmed seotud torudega, mis on omakorda ühendatud küttejagamaga – nii on praktikad mõjutatud ja seotud eritasandiliste sotsio-tehniliste muutustega. Tehnoloogiad, infrastruktuurid või sotsio-tehnilised süsteemid võivad inimeste käitumist suunata ning julgustada tegevusi regulaarselt või teatud viisil tegema (Southerton & Warde 2012), siit lähtuvalt on võimalik, et tehnoloogiad ja sotsio-tehnilised süsteemid võivad kaasa aidata ka muutuste tekkele praktikates.

Tekib küsimus, kas ja kuidas praktikad ajas areneda võivad. Shove et al (2012) arvavad, et minevikus tehtud tegevused ühelt poolt küll loovad, kuid teiselt poolt ka piiravad tegevuste tegemist olevikus või tulevikus. Praktikate eksisteerimisel võib olla mitmeid tagajärgi: nt tegevuste sooritamine võib muutuda lihtsamaks või hoopis keerulisemaks, lühemaks või pikemaks, riskeerivamaks või turvalisemaks (Schatzki 2002: 226). Nii võib jäätmete sorteerimine nt kodus muutuda keerulisemaks, mis omakorda võib jäätmete sorteerimist kui tegevust või protsessi muuta pikemaks selle näol, et jäätmed tuleks liigiti ka ära toimetada (viia spetsiaalsetesse konteineritesse, mis võivad asuda kas kohe kodu juures või hoopis kodupiirkonnas asuvas parklas/tanklas).

Sotsiaalsete praktikate teooria tõstatab vajaduse jätkusuutlikemate tegevuste järele, selleks on vaja, et sotsiaalsete muutuste kujundamisel ja elluviimisel oleks fookus suunatud praktikate tekkele, taastootmisele, säilitamisele, stabiliseerimisele ning kadumisele (Hargreaves 2011: 84). Ka Evans et al (2012) sõnul saab oluliseks igapäevaste tegevuste tootmine ja taastootmine, kui mingi tegevus on läbi praktika tähenduslikuks saanud. Eelnevate autorite väidetega nõustuvad ka Shove & Pantzar (2005), öeldes, et praktikad koosnevad rutiinsest taastootmisest ning need on loomupäraselt muutuvad, mis viitab praktikate pidevale muundumisele või teisenemisele.

Shove ja Pantzar toovad veel välja, et kõik praktiseerijad on sama tähtsad kui praktika tootjad – töö kontekstis on jäätmete sorteerijad sama olulised kui need, kes on loonud võimalused jäätmete sorteerimiseks või kui need, kes tegelevad jäätmete toimetamisega majast välja. Et praktika vastu peaks ning et praktika saaks eksisteerida, peab see olema pidevalt taastootmises nende poolt, kes

seda teevad (Shove & Pantzar 2010). Shove et al (2012) ütlevad, et inimesed võtavad igapäevaste praktikate taastootmisest tihtipeale enesele teadmatult osa, samuti ollakse iga päev osa praktikate muutustest, praktikate elu kujundamisest ja sellest, kuidas praktikad inimesi ennast kujundavad. Praktikate kujundamise võimalustest räägib järgmine peatükk.

1.3.1.3 Indiviidikeskse ABC lähenemise ja praktikatepõhise lähenemise kõrvutus säästlike praktikate kontekstis

Inimeste käitumist püütakse mõjutada nii seestpoolt kui ka väljastpoolt. Seestpoolt lähenemine tähendab selgituste ja hoiatuste andmist või veenmist; välise sekkumisega püütakse kujundada inimese keskkonda, milles ta igapäevaselt elab (Vihalemm et al 2013). Taotletav käitumine püütakse inimeste jaoks teha võimalikult loomulikuks, nt muuta soovitatavad valikud inimeste jaoks kättesaadavamaks ja mugavamaks kui varem, eeldades, et soovitatav käitumisviis muutub sihtrühma jaoks tasapisi omaks ning muutub end taastootvaks, haarates endasse hulga inimesi.

Viimase aja keskkonnakäitumise uuringud on jõudnud seisukohani, et klassikalised käitumise muutmise programmid ei toimi (Vihalemm et al 2013, Hargreaves 2011). Nii ongi tõstatunud küsimus, võiks öelda isegi, et esineb teatud vastasseis selle üle, et kas ja kuidas saab käitumise muutmise olla üksikisiku võimuses või pigem on vaja selleks laiemat struktuurilist muutust (Shove 2010, Hargreaves 2011). Kliimamuutustega seotud probleemide leevendamiseks kõrvutatakse kahte lähenemist, üks nendest on ABC ehk hoiak-käitumine-valik lähenemine (*a – attitude, b – behaviour, c – choice*), mille järgi lasuks vastutus kliimamuutuste ees (kitsamalt jätkusuutlike praktikate ees) indiviidil, kelle käitumine ja valikud võivad midagi muuta (Shove 2010: 1274). Vastandlikult indiviidipõhisele ABC lähenemisele näevad aga sotsiaalsete praktikate teooriad just sotsiaalsetel praktikatel potentsiaali juhtida inimesi jätkusuutlikematele eluviisidele. Praktikatepõhise lähenemise järgi ongi fookus mitte indiviidide suhtumisel, käitumisel või valikutel, vaid sellel, kuidas harjumused ja rutiinid võivad muuta meie käitumist ning kuidas praktikad tekivad, säilivad ning kuidas neid taastoota saab. Shove (2010), kes on kliimamuutuse inimtekkelise seletuse pooldaja, on üks tuntumaid praktikateooria eestkõnelejaid. Ta leiab, et valitsuste indiviidipõhisel lähenemisel baseeruvad käitumiste muutmise programmid välistavad teised võimalikud lähenemised, sealhulgas praktikateteooriad.

ABC lähenemine tähendab sisuliselt seda, et indiviidi käitumisega seotud valikud võivad korda saata muutusi, sest sotsiaalsed muutused sõltuvad inimeste väärtustest ja suhtumistest (A), mis

omakorda viivad inimese teatud käitumiseni (B), mille inimene endale valib (C), et see käitumine seejärel omaks võtta (Shove 2010). Eelnev teavitustöö keskkonnasäästlikust jäätmete sorteerimisest võib muuta või mõjutada inimeste väärtusi ja suhtumist antud teemal (A), see võib ajendada inimesi mõtlema jäätmete sorteerimisest ning seda isegi katsetama ja proovima (B), mis omakorda võib tekitada inimestes soovi edaspidigi jäätmeid sorteerima hakata (C). Kuigi kirjeldatud indiviidi käitumise muutmise protsess võib olenevalt olukorrast ja kontekstist edukas olla, leidub individipõhise lähenemise vastaseid. Näiteks Shove (2010) väidab, et ABC teooria ei ole mõeldud ainult sotsiaalsete muutuste läbiviimiseks – ABC teooria võib tema arvates olla aluseks ka kodanike kui tarbijate ja otsuste tegijate analüüsimiseks. Veel usub Shove, et ABC lähenemine asetab valitsuse ja teised institutsioonid sellisesse rolli, kus need peaksid inimesi veenma keskkonnasõbralike otsuste tegemises.

Huvitavat võrdlust inimeste hoiakute ja käitumise seostest Eestis pakub nt OECD 2012. aasta finantskirjaoskuse uuring (Atkinson & Messy 2012). Uuringu kohaselt ei ole eestlaste finantsalased teadmised finantskäitumisega kooskõlas (*value-action gap*). Ühelt poolt tuuakse uuringus küll välja, et igale uuringus osalenud riigile on iseloomulik see, et teadmiste suurenedes tõuseb ka vastav käitumine, teisalt rõhutatakse sealjuures, et seos ei pruugi olla põhjuslik. Kui siiani on tõdetud või usutud sellesse, et teadmised võivad inimesi viia vastava/soovitud käitumiseni, siis uuringu läbiviijad pakuvad nüüd välja, et võib-olla viivad hoopis tegevused (vajadus midagi konkreetset teha) inimesed info hankimiseni ja oma teadmiste täiendamiseni. Alternatiivse võimalusena usuvad uuringu läbiviijad ka sellesse, et teadmised ja käitumine tugevdavad üksteist vastastikku. Teisisõnu, kui inimene midagi teeb, saab ta sellega seoses teadmisi juurde, teeb uuesti midagi ning kogub uuesti teadmisi. Töö kontekstis tekitab teadmiste-käitumise lõhe küsimusi, kas ja kui võrd oluline on omada eelnevalt teadmisi keskkonnasäästlikkuse teemal, et käituda keskkonnasäästlikult. Või aitab keskkonnasäästlikult käitumine kaasa hoopis teadlikkuse kasvule, viimane mõte iseloomustab pigem just praktikatepõhist lähenemist.

Keskkonna teemal on sarnase uuringu läbi viinud Bartiaux & Salmon (2012). Umbes 16 000 vastajaga küsimustikust Belgias selgus, et majapidamised või inimesed, kes on teadlikumad või paremini informeeritud kliimaga seotud probleemidest või taastuvenergiast, pigem ei käitu ise niivõrd keskkonnasõbralikult, teisisõnu, see ei väljendu inimeste igapäevastes uuritud tegevustes. Nii leidsid autorid, et just keskkonnasõbralikud praktikad ja tegevused on need, mis muudavad inimese avatumaks keskkonnaalasele infole ja teadmistele. Näiteks oli vastajatel pärast

küsimustiku täitmist võimalus anda oma e-mail, et saada hiljem keskkonnaalast nõu ja informatsiooni. Uuringu tulemustest selgus, et need, kes oma e-maili jagasid, eesmärgiga saada edaspidi keskkonnalast nõu, käituvad võrreldes e-maili mittejaganutega pigem keskkonnasõbralikumalt.

Kahe lähenemise kõrvutamise ning selle üle arutlemine on rajanud tee erinevate käitumise muutmise strateegiate loomiseks. Nii on Spurling et al (2013) toonud välja strateegiad, mida valitsused tavaliselt indiviidi käitumise muutmiseks kasutavad ning pakuvad omalt poolt välja praktikatepõhisel lähenemisel baseeruvad strateegiad, mille abil saaks Spurling et al arvates inimeste käitumist muuta. Parema ülevaate saamiseks olen strateegiad ja eesmärgid koondanud ühte tabelisse (vt tabel 1).

Tabel 1: Indiviidi käitumise muutmise strateegiad (Spurling et al 2013)

Probleemi asetus jätkusuutliku arengu kontekstis	Sekkumise eesmärk
Tavapärased kasutatavad strateegiad	
1. Uuendusliku tehnoloogia kasutamine	Muuta eksisteerivaid tegutsemismustreid uuendusliku tehnoloogia kasutamise kaudu (nt energiasäästlike majade tootmine).
2. Inimeste valikute nihutamine	Julgustada tarbijaid üha enam tegema jätkusuutlikke valikuid.
3. Käitumise muutmine	Julgustama inimesi enam omaks võtma jätkusuutlikke praktikaid ning vähem praktiseerima mittejätkusuutlikke praktikaid.
Praktikatepõhised strateegiad	
4. Praktikate ümberkujundamine (<i>re-crafting</i>)	Muuta praktikate elemente (eeldab eelnevat elementide analüüsi) ning selle kaudu jõuda soovitava tulemuseni.
5. Praktikate asendamine	Asendada vähemjätkusuutlikumad praktikad enamjätkusuutlikemate praktikatega (nt autoga sõitmise asendamine rattasõiduga).
6. Praktikate omavahelise suhestumise muutmine	Sotsiaalsed praktikad võivad omavahel seoses olla, eesmärgiks on leida viise, kuidas keerulised praktikatevahelised seosed töötama panna nii, et muutus oleks ajendatud praktikate vastastikkusest seotusest.

Säästlike praktikate juurutamiseks organisatsioonis on tõenäoliselt erinevaid võimalusi. Töö kontekstis muutuvad oluliseks just praktikatepõhiste lähenemiste strateegiad. Keskkonnasäästlike

praktikate ümberkujundamisel saavad oluliseks elemendid, millest säästlikud praktikad koosnevad (Spurling et al 2013). Nii võib elementide muutmine viia soovitud tulemuseni, nt võib jäätmete sorteerimisel tavapärase prügikastide asendamine spetsiaalsete jäätmekäitluskastidega luua jäätmete sorteerimisest igapäevase elu osa.

Praktikate asendamise strateegia järgi tuleks püüda vähemjätkusuutlikumad praktikad asendada enamjätkusuutlikemate praktikatega (Spurling et al 2013). Strateegia rakendamine on tõenäoliselt keeruline protsess, keskkonnasäästlike praktikate asendamine vähemsäästlike praktikatega vajab ilmselt aega ja harjumist ning on mõjutatud mitmetest teguritest. Näiteks autosõitmisega asendamine jalgrattasõiduga, plastpudelite kasutuse asendamine klaaspudelitega või teadlikult vähemal hulgal veetarbimine ei ole ilmselt üleöö muutuv protsess, vaid on mõjutatud nii harjumustest, rutiinidest, infrastruktuurist ja muust.

Viimase praktikatepõhise strateegiana pakkusid Spurling et al (2013) välja praktikate omavahelise suhestumise strateegia, mille eesmärgiks on soovitud muutuseni jõudmiseks kasutada ära praktikate vastastikused seosed. Autorid seletavad strateegia olemust selle kaudu, et praktikaid on võimalik ühendada. Praktikate ühendamisel mängivad olulist rolli aga infrastruktuur (kus tegevused aset leiavad) ning institutsioonid (millal tegevused aset leiavad). Sellest lähtuvalt pakuvad autorid välja kaks võimalikku praktikate ühendamise viisi. Esimene, praktikate sünkroniseerimine, tähendab seda, et samal ajal saavad eksisteerida mitu praktikat korraga, mis ei pruugi omavahelises sisulises seoses olla (vt ka Shove et al 2012 kimpude ja komplekside mõistet peatükis 1.3.2.2). Teiseks praktikate ühendamise viisiks on praktikate jada ja nende muutmine, mis on inimeste igapäevaelu ajakavad, olles reguleeritud institutsioonide ja organisatsioonide poolt. Lisaks toob Spurling koos kaasautoritega sisse ka praktikate konkreetse järjekorras toimumise mõiste, mis tähendab seda, et soovitud tulemuse saavutamiseks moodustavad sellele eelnevad konkreetsete praktikad justkui omaette jada, millela võib tulemuse saavutamine keeruline olla (nt et visata oma jäätmed spetsiaalsesse jäätmekonteinerisse, on vajalik esmalt jäätmete olemasolu, mis omakorda eeldab nende hankimist; teiselt poolt on jäätmekonteineri olemasolule eelnenud ilmselt mitmeid üksteisest sõltuvaid tegevusi – materjali hankimine, koostööpartneritega läbirääkimised jm).

1.3.2 Säästvad praktikad töökohal

Esmalt annan ülevaate varasematest empiirilistest uuringutest, mis käsitlevad säästvaid praktikaid töökohal või on seotud keskkonna temaatikaga sotsiaalsete praktikate kontekstis. Seejärel tutvustan lähemalt jäätmepraktikate olemust.

1.3.2.1 Varasemad empiirilised uuringud

Töökoha säästvatele praktikatele keskenduvaid uurimusi leidub vähe. Üks silmapaistvam säästliku tarbimise uurija on doktor Tom Hargreaves, kelle uurimisobjektiks on sotsiaalsete praktikate ja keskkonna muutumise põimumine erinevates kontekstides ja kogukondades. Hargreaves on läbi viinud etnograafilise uurimuse organisatsiooni keskkonnasäästlike praktikate muutmisest praktikapõhise lähenemise taustal.

Kuna sotsiaalsete praktikate teooria suunab uurimise tähelepanu igapäeva praktilistele tegevustele (Hargreaves 2011: 84), jälgis ta organisatsiooni liikmete poolt tehtavaid praktikate sooritusi, eesmärgiga teada saada, kas ja kuidas on võimalik praktikapõhiste lähenemiste abil muuta praktikaid säästlikkuse suunas. Hargreaves ütleb, et pärast esmast (säästlike) praktikate kaardistamist organisatsioonis oli organisatsiooni töötajatel võimalus oma igapäevastele tegevustele anda kriitiline refleksioon, neil oli võimalus näha endaga seotud praktikaid justkui kõrvalvaatajatena. Peamiste ideedena eesmärgi teostamiseks nähti nt prügikastide kaotamist, elektriseadmete väljalülitamist, elektripirnide vahetamist, kahepoolset printimist ja uute jäätmekäitlus(prügi)kastide loomist. Kuigi pärast programmi lõppu silmnähtavad muutused kontoritöö praktikates puudusid (töötajad kasutasid rutiinselt arvutit, printereid, joogimasinad jm edasi samamoodi nagu enne programmi algust), toob Hargreaves välja kõnekamad tähelepanekud, mis jälgitud perioode iseloomustavad:

- töötajad hakkasid vastastikku teistmoodi toimima – inimesed hakkasid teadlikult teiste tähelepanu oma keskkonnasõbraliku käitumise tõestamiseks suunama. Hargreaves nimetab seda varjamatuks keskkonnateadlikkuseks (*conspicuous environmentalism*);
- töötajad tuletasid üksteisele meelde elektriseadmete väljalülitamise vajalikkust;
- töötajad hakkasid endast ja oma kolleegidest uutmoodi rääkima – enda töötamisele organisatsioonis hakati tähendusi otsima ning ühised keskkonnasõbralikud tegevused seoti oma identiteediga, mis andis tõuke uute identiteetide loomiseks kontoris: keskkonnateadlikud töötajad.

Eelnevalt toodud näited organisatsioonile iseloomulikest praktikatest, nende muutustest ja tulemustest illustreerivad Hargreaves-i (2011: 94) arvates seda, kuidas praktikaid on võimalik muuta seest-väljapoole, st muutus algab organisatsiooni seest, organisatsiooni töötajate initsiatiivist ning uued keskkonnasõbralike praktikate tähendused, oskused ja asjad võivad nii kujuneda üsna pea normaalse igapäevase töökeskkonna osaks. Kui praktikaid on võimalik (taas)toota nende regulaarse soorituse kaudu (Shove & Pantzar 2005, Warde 2005), võivad taolised vaevuhoomatavad nihked ja muutused praktikate elementides ning praktiseerijate kogemused tõestada just seda, et praktikad saavad muunduda või teiseneda. Hargreaves pakub välja, et kui keskkonnasõbralik käitumine ja säästlik tarbimine on saavutatav sellisel tasandil nagu eesmärgiks võetakse, võib klassikalised kitsad individipõhised käitumise muutmise püüded hüljata. Individipõhiste lähenemiste kasutamise asemel tuleks Hargreaves-i arvates suunata uurimuste ja välise sekkumise fookus hoopis jätkusuutlike praktikate tootmisele.

Magistritöö jäätmepraktikate uurimisega läheb lisaks Hargreaves-i uuringule enam kokku Yli-Kauhaluoma, Pantzari ja Toyoki (2013) uuring paberipraktikatest Helsingi ülikoolis. Keskkonnaalased debaadid on viinud tõdemuseni, et kontor, kus oleks kasutusel vähem paberit, astuks olulise sammu säästlikkuse suunas. Yli-Kauhaluoma et al arvavad, et paberi erinevad vormid töökeskkonnas (kontoris) alates *post-it* märkmepaberitest kuni raamatuteni välja, on justkui sillaks tööpraktikate ning aja ja ruumi vahel. Nad pakuvad välja, et muutuse mõistmiseks, mille on kaasa toonud digitaliseerumine kontorites, tuleb aru saada paberitega seotud praktikatest ning eesmärgiks ongi selgitada, kuidas paber (kui materiaalne asi) struktureerib ja võimaldab kontori praktikatel eksisteerida. Helsingi ülikoolis läbi viidud etnograafilise uurimuse põhjal töid uurijad välja seitse erinevat paberiga seotud praktikat kontoris. Yli-Kauhaluoma et al järgi on oluline analüüsida kontori materiaalsel elukorraldust, selleks on aga vajalik mõista, miks ja kuidas konkreetsed praktikad väljakujunenud on. Näiteks paberikorraldus kontoris võib näidata tööpraktikate ruumilis-ajalist järjestust. Yli-Kauhaluoma et al järeldavad, et materiaalse asjade vähendamise eesmärgil (olgu selleks siis paber või jäätmed) tuleb esmalt analüüsida kontorielu materiaalseid praktikaid.

Martens & Spaargaren (2005) arvavad, et Hollandi aktuaalsed sotsiaalsete muutuste programmid ja instrumendid pole suutnud vähendada tarbimise keskkonnaalast mõju. Martens ja Spaargaren toovad välja Hollandi valitsuse endised ja uued lähenemised sotsiaalsete programmide koostamisele. Tabeli vasakul tulbas on individikesksed lähenemised, mida kasutati senini ning

paremal tulbas sotsiaalsete praktikate teooriate põhised lähenemised, mida püütakse üha enam keskkonna säästmise osas kasutusele võtta (meenutuseks, et artikkel avaldati 2005. aastal ehk üheksa aastat tagasi).

Tabel 2: Hollandi valitsuse lähenemised sotsiaalsete muutuste programmidele (Martens & Spaargaren 2005)

Vana lähenemine	Uus lähenemine
Inimesed kui individuaalsed tegutsejad, kes sooritavad tegevusi.	Inimesed kui osalejad sotsiaalsetes praktikates, mida jagatakse teiste inimestega ja toodetakse ajas-ruumis.
Inimesed kui homogeenne grupp, kes võib olla jaotunud nn alagruppideks selle järgi, millised keskkonnalased teadmised neil on.	Inimeste käitumine on seotud sotsiaalsete praktikatega.
Tarbimise keskkonnasõbralikumaks muutmist analüüsitakse inimeste individuaalse suhtumise põhjal, mis viib neid teadlike valikuteni.	Analüüsida tuleks hoopis inimeste reaalsel käitumist ja tegevusi. Keskkonnasõbralikku tarbimist tuleb vaadelda ka omavahel seotud kaupade ja teenuste võrgustiku kaudu.

Spaargaren ja Martens ütlevad, et ühelt poolt töötab sotsiaalsete praktikate teooria analüütilise vahendina, uurimaks igapäevaelu puudutavaid konkreetseid nähtusi ning aitab kaardistada faktoreid, mis võivad uuritavat nähtust või protsessi stimuleerida või tõkestada. Teisest küljest kasutavad Spaargaren ja Martens sotsiaalsete praktikate teooriat kui raamistikku, mis aitab justkui peegeldada ja hinnata eksisteerivaid poliitilisi initsiatiive keskkonnasõbraliku tarbimise vallas. Nii on nende arvates sotsiaalsete praktikate teooriate lähenemine tarbimisele orienteeritud keskkonnaalaste väliste sekkumise puhul enda väärtust tõestanud. Kuus aastat hiljem kirjutatud artiklis viitab Spaargaren (2011) sellele, et valitsused näevad nüüd üha enam vajadust mõista paremini inimeste igapäeva tarbimise praktikaid, sest viisid, kuidas me elame või nt autoga sõidame, omavad märkimisväärset mõju nt süsihappegaasi õhkusattumisele.

Praktikateteooriast lähtuvalt on läbi viidud veel mitmeid uuringuid, need uuringud ei keskendu küll jäätmetele, vaid teistele keskkonda puudutavatele aspektidele, peamiselt elektritarbimisele ja tehnoloogia mõjule praktikatele. Bartiaux & Salmon (2012) arvavad, et paljudes sotsiaalse muutuse programmides nähakse indiviidi kui ratsionaalset tegutsejat ja otsustajat, kuid pole selgeid tõendeid selle kohta, et inimeste suhtumine või teadmiste tõus oleks seotud nt elektritarbimise vähenemisega. Bartiaux ja Salmoni läbi viidud uuringust Belgia majapidamiste seas selgus, et inimesed, kes on teadlikumad või paremini informeeritud kliima probleemidest või

taastuveni energiast, pigem ei käitu igapäevaselt tegutsedes keskkonnasõbralikult. Uuringu teostajad usuvad, et just keskkonnasõbralikud praktikad ja tegevused on need, mis muudavad inimese avatumaks keskkonnavalisele infole ja teadmistele. Bartiaux et al (2011) püüavad praktikateooriate abil mõista igapäevaelu puuduvat kokkuhoidu, sh ka elektrisäästu. Praktika elementidest on nad analüüsi aluseks võtnud materiaalsed struktuurid ja tehnoloogiad, teadmised ja kehalised harjumused, institutsionaliseeritud teadmised ja eksplitsiitsed reeglid. Nende sotsiaalsete praktikate elementide analüüsile tuginedes puuduvad Bartiaux et al arvates tugevad seosed keskkonnavalastest probleemidest teadlikkuse ja energiasäästmisega seotud tegevuste vahel.

Praktikaid võivad mõjutada ka erinevad tehnoloogiad, millega inimesed igapäevaselt kokku puutuvad. Näiteks on Ozaki & Shaw (2013) uurinud sotsiaalsete praktikate teooriate lähenemise abil inimeste elektritarbimist. Nad ütlevad, et praegused elektritarbimise vähendamise strateegiad keskenduvad tarbimisele kui pigem ratsionaalsele tegevusele (nt juhendite tegemine, hinnaga mõjutamine), kuid rõhk pole mitte tarbija valikutel, vaid sellel, kuidas tegutsejad praktikaid ja tehnoloogiaid koos arendada saaksid. Ozaki ja Shaw leiavad, et tänased tehnoloogiad võivad inimeste igapäevaelus mängida olulist rolli, näiteks duši all käimisel muutuvad oluliseks infrastruktuurilised tegurid (torustik, sooja vee varustus), tehnoloogia, moraalsed (arusaamad puhtusest ja hügieenist) ja ajalised tegurid (rutiinsed ajakavad, igapäevane aja planeerimine). Ozaki ja Shaw tehtud uuringust Suurbritannias selgus, et säästlikud tehnoloogiad (*sustainable technologies*) mõjutavad inimeste igapäevaste praktikate kujunemist – kohandudes uute tehnoloogiatega, arenevad välja uued praktikad, mis omakorda võivad mõjutada elektri tarbimise protsesse. Ozaki ja Shaw usuvad seega, et keskkonnavalast säästlikkust ei ole võimalik saavutada, ilma et mõistetakse tehnoloogiatega võimet kujundada igapäevaseid tegevusi ja elu. Indiviidi lähenemised jätavad nende arvates välja fundamentaalsed küsimused rutiinsetest praktikatest ja tehnoloogia mõjust elektri tarbimisele, seetõttu tulekski kasutada just sotsiaalsete praktikate teooriate lähenemist.

1.3.2.2 Jäätmepraktikad

Praktikate defineerimisel on keeruline tõmmata piire, kus algab üks praktika ja lõpeb teine. Antud töö kontekstis usun, et jäätmepraktikaid võib töökeskkonnas pidada omaette praktikaks. Nagu eelnevalt öeldud, leidub töökeskkonna praktikate uuringuid vähe, mistõttu on antud töö üheks võimalikuks sissevaateks töökeskkonna jäätmepraktikate uurimisel ja tõlgendamisel.

Töökeskkond hõlmab endas mitmesuguseid praktikaid, viimastel aastakümnetel aktuaalseks teemaks muutunud keskkonnakäitumine annab põhjust arvata, et ka keskkonnasäästlikud praktikad, sealhulgas jäätmepraktikad, omavad kohta ja mängivad olulist rolli meie igapäevaelus.

Jäätmepraktikad võivad tõenäoliselt jaguneda mitmeks jäätmetega seotud nn alampraktikaks. Töö kontekstis on kõige kõnekamad neist ilmselt jäätmete käitlemisega seotud praktikad, mida võiks nimetada jäätmete sorteerimiseks ning mittesorteerimiseks. Jäätmete sorteerimine tähendab sisuliselt eri liiki jäätmete liigitamist või grupeerimist. Keskkonnaministeerium (2013) liigitab jäätmed järgmiselt: tavajäätmed, püsijäätmed, biolagunevad jäätmed, ohtlikud jäätmed ja olmejäätmed. Jäätmete mittesorteerimine tähendab seda, et kõik jäätmed visatakse ühte prügikasti. Jäätmete sorteerimise ja mittesorteerimise praktikate ühiseks märksõnaks võiks pidada ka jäätmete äraviskamist, mis tähendab Keskkonnaministeeriumi (2013) järgi asjade kasutusele kõrvaldamist, loobumist selle kasutusele võtmisest, kui selle kasutusele võtmine ei ole tehniliselt võimalik, majanduslikest või keskkonnakaitselistest asjaoludest tulenevalt mõistlik.

Eraldiseisva jäätmepraktikate alampraktikana võib näha ka jäätmete tekitamisega seotud praktikaid, mis on tihedalt seotud jäätmete ära viskamise praktikaga, sest ilma jäätmete tekketa ei saaks eksisteerida ka ära viskamise praktika. Lisaks võib eraldi alampraktikana näha ka jäätmete vähendamise ja taaskasutamise praktikaid, see tähendab tegevusi, mis eelnevad jäätmete ära viskamisele ning mis võib olla kõnekas just seetõttu, et annab infot jäätmete kasutamise viiside või eesmärkide kohta.

Praktikate piiritlemise mõtestamisele aitavad kaasa ka Shove et al (2012) loodud mõisted: praktikate kimbud ja kompleksid. Praktikate kimpudeks võib nimetada selliseid praktikamustreid, mis ei ole sisuliselt omavahel seotud, kuid paiknevad juhuslikult samal ajal samas kohas. Näiteks jäätmepraktikate kontekstis võib praktikate kimbuks lugeda olukorda, kus läheme poodi süüa ostma, kuid tee peal möödume autoparklas jäätmekonteineritest, kuhu saame oma jäätmed sisse visata. Praktikate kompleksid on võrreldes praktikate kimpudega n-ö kleepuvamad ehk omavahel rohkem seotud praktikate kombinatsioonid (Shove et al 2012). See tähendab, et üks praktika on sisuliselt seotud teise praktikaga ehk mitu praktikat võivad üksteisest sõltuda. Nt kontoris paberi kasutamine ja selle äraviskamine tavalisse prügikasti või eraldi paberikonteinerisse on seotud ka koristajate tööga – töötajad võivad asetada ära visatava paberi prügikasti kõrvale infoga, et koristaja võib need paberid spetsiaalsesse paberikonteinerisse viia. Kimpude ja komplekside

moodustumisel on märgata, et mõned praktikad võivad üksteist täiendada, teised hoopis konkureerida (Shove et al 2012), näiteks jäätmete sorteerimine versus mittesorteerimine.

Jäätmepraktikate mõiste piiritlemiseks tuleks eristada või kõrvutada kahte omavahel justkui konkureerivat praktikat – kõigi jäätmete ühte prügikasti viskamist ning jäätmete liigiti kogumist. Piiri kahe praktika vahele tõmmata ei saa, küll aga esineb kahele praktikale iseloomulikke ühiseid ja üksteisest eristatavaid praktikateosaid. Ühise küljena on mõlema praktika olemasoluks vajalik materiaalne asi (kast, konteiner vm), kuhu jäätmed sisse visata. Teiseks sarnaseks jooneks on vajadus jäätmed kokkukogutud paikadest edasi suurematesse jäätmehoidmispaikadesse toimetada (prügilad või jäätmekäitlusjaamad). Kui jäätmete viskamiseks ühte prügikasti on vaja vaid ühte kogumis(prügi)kasti, siis liigiti sorteerimisel on vaja kogumiskaste nii palju, kui jäätmete liike on. Liigiti kogumist eristab veel see, et kõikide praktiseerijate jäätmed on alates kasti maandumise hetkest liigiti ning jäätmeid saab hoonest ära toimetada samuti liigiti.

Jäätmepraktikad on üks mitmetest võimalustest uurida säästlike praktikate olemust töökeskkonnas, tingimuseks asjaolu, et seda saab eraldi piiritletavaks praktikaks nimetada. Nagu praktika nimetusestki välja lugeda võib, peavad praktika eksisteerimiseks olemas olema jäätmed, et nendega seotud tegevused ja toimetused aset saaks leida. Ilmselt saab seega jäätmepraktikaid kõige paremini lahata, uurides, missugustest elementidest jäätmete sorteerimine ning mittesorteerimine koosneb ning kes on praktika teostajad.

Jäätmepraktikate elementide määratluse aluseks võtan Shove ja Pantzari (2005) idee, et praktikad koosnevad kolmest elemendist, milleks on materiaalsed asjad, tähendused ja oskused/pädevused. Jäätmepraktikate esimese elemendi moodustavad materiaalsed asjad, milleks võivad olla kõikvõimalikud materiaalsed objektid, mis praktikaga seostuvad, nt jäätmed ise, prügikastid ja prügiautod.

Teine element, mis on oluline osa jäätmepraktikatest, on kõikvõimalikud tähendused, mida jäätmete sorteerimisele või mittesorteerimisele omistada võidakse. Sorteerimine ja mittesorteerimine võivad inimeste jaoks kanda väga erinevaid tähendusi, tõenäoliselt võivad siinkohal peamised mõjutegurid olla ühelt poolt nii kodune kasvatus ja töö- ja kodukeskkond, milles viibime, teiselt poolt ka riiklikud jäätmete sorteerimist puudutavad arengukavad ja teavitustöö kui ka võib-olla sõbrad-tuttavad-kolleegid, kellega igapäevaselt kokku puutume.

Kolmas jäätmepraktikate koostisosa on oskused või pädevused, Shove ja Pantzari (2005) järgi tähendavad oskused või kompetentsid konkreetseid tegevusi teha. Töö kontekstis võivad jäätmepraktikatega seotud oskused olla näiteks jäätmete liikide eristamine või nende panemine nn õigesse kogumiskohta.

Järgnevalt toon välja tabeli, mis võiks illustreerida või kirjeldada seda, missugustest elementidest võiksid jäätmepraktikad ideaalkorras koosneda.

Tabel 3: Nn ideaal-jäätmepraktika elemendid (konstrueeritud töö autori poolt)

Element	Elemendi sisu
Asjad, materjalid	Institutsionaalselt organiseeritud jäätmekogumiskohad hoonetes, mis asuvad käidavas kohas ja on näha; jäätmekogumiskohad liigiti kogumiseks hoovis; jäätmed; prügiautod; jäätmejaamad; jäätmeid ümbertöötlevad seadmed.
Tähendused	Riigiülene põhimõte (institutsiooniliselt korraldatud); organisatsioonide enda põhimõte; sotsiaalselt vastutustundlik olemine; jäätmete sorteerimine kui loomulik ja iseenesestmõistetav tegevus; looduse hoidmine; heaks kodanikuks olemine; eeskuju teistele; raha kokkuhoid.
Oskused, kompetentsid	Jäätmeliikide tundmine; jäätmete panemine õigesse kogumiskohta; jäätmete taaskasutamine; enda jäätmetega seotud käitumise teadlik jälgimine; jäätmekäitluse korraldamine (institutsiooniliselt korraldatud).

Praktikateooriate kontekstis koheldakse indiviide mitte niivõrd iseseisvate subjektidena ega ka sotsiaalse analüüsi kesksete tegelastena, vaid praktika kandjatena (Vihalemm et al 2013). Põhjuseks asjaolu, et palju harjumuspäraseid tegevusi ja toiminguid igapäevaelus toimuvad poolautomaatselt või rutiinselt (praktiline teadvus, Giddens 1984) ning inimesed teevad asju, mis on nende jaoks normaalsed või tavalised – asju, mida nad on harjunud tegema. Nii on individid jäätmepraktikate teostajad. Jäätmepraktikatega on seotud tõenäoliselt mitmed inimesed. Ühelt poolt on nendeks korraldusliku ja organisatoorse küljega tegelevad inimesed (kogumiskohtade loojad, algatajad), teiselt poolt koostööpartnerid, kes toimetavad jäätmed kogumiskohtadest edasi

järgmistesse suurematesse kogumiskohtadesse. Samuti on praktika teostajateks ka need inimesed, kes oma jäätmed antud kogumiskohtadesse viivad.

Kui praktikad võivad hõlmata niivõrd mitmeid inimesi, tekib küsimus, kuidas praktika neid inimesi end praktiseerima on suutnud saada. Shove et al (2012) usuvad, et praktikad justkui värbavad praktiseerijaid. Nad näevad praktikat kui karjääri algselt kui uustulnukat indiviidi juures, kuid tasapisi aja möödudes praktika karjäär areneb, see tähendab, inimesed hakkavad end ja teisi enda ümber konkreetse praktika osana tunnetama ning ühel hetkel nad ongi osa praktikast. Jäätmepraktikad võivad Shove et al idee järgi teatud mõttes inimesi praktiseerima värvata küll, kuid tõenäoliselt on siinkohal tegemist lühiajaliste meeldetuletuste, äratundmiste või toimingutena. Näiteks paberi tavalisse prügikasti viskamine võib inimesele meelde tuletada kodu lähedal tanklas asuvat paberikonteinerit, mida ta ühel korral juba võib-olla kasutanud on. Seega ei ole võimalik päris kõiki praktikaid karjääriprotsessi abil kirjeldada – mõned praktikad võivad Shove et al (2012) sõnutsi aeg-ajalt enam esile kerkida, areneda ning kohanduda vastavalt materiaalsete asjade, tähenduste ja kompetentside ringlusele. Idee praktikate võimest praktiseerijaid värvata on aga oluline samm ja julgustus mõtlema selles suunas, et praktikate kestust on võimalik säilitada ja tugevdada (Hargreaves 2011).

1.4 Jäätmekäitluse korraldus Eestis

Keskkonnaministeeriumi (2014) kodulehelt selgub, et Eesti eesmärk jäätmete vallas on kaasaegne ja keskkonnasõbralik jäätmekäitlus. Eesti jäätmevaldkonnas toimusid olulised muutused aastatel 2004-2007, mil Eesti liitus Euroopa Liiduga (EL). Siis jõustusid uus jäätmeseadus, pakendiseadus ning nende alusel kehtestatud õigusaktid. Alates Euroopa Liiduga liitumisest lähtutakse ka siiani EL ja Eesti üldisest keskkonnapoliitikast, kus jäätmepoliitika peaesmärgiks on vältida jäätmeteket ja edendada taaskasutamist, sh korduskasutamist ja ringlusesse võtmist. Riigi jäätmekava 2008-2013 eesmärk oli jäätmete ladestamise vähendamine, jäätmete taaskasutamise suurendamine ja tekkivate jäätmete ohtlikkuse vähendamine, et negatiivne mõju keskkonnale oleks minimaalne. Jäätmete taaskasutus on viimastel aastatel järjest enam laienenud. Tekkinud on tootjavastutus- ja taaskasutusorganisatsioonid, kes on loonud kogumisvõrgustikud elektroonikaromude, patarei- ja akujäätmete, vanarehvide ja pakendite kogumiseks ning taaskasutusse suunamiseks. 2010. aastaks olid omavalitsused rajanud üle Eesti rohkem kui 60 jäätmejaama kohalikest elanikest olmes tekkinud taaskasutatavate jäätmete vastu võtmiseks.

Samuti on täienenud ohtlike jäätmete kogumisvõrgustik jäätmejaamade ja uute kogumispunktidega.

Eesti jäätmekäitluse eripära rahvusvahelises võrdluses on väga suur kogus jäätmeid elanikkonna ja majanduse suurust arvestades – üldised jäätmete tekkekogused viimastel aastatel on 14-15 t/aastas elaniku kohta (seda mõjutab peamiselt põlevkivi kaevandamine ja tootmine, 70% kogu Eestis tekkivatest jäätmetest on seotud põlevkivitööstuse ja –energeetika sektoriga, samas on olmejäätmed jäätmete üldkogusest alla 3%) (Keskkonnaministeerium 2014). Seega pöörab Keskkonnaministeerium jäätmekäitlusele Eestis suurt tähelepanu, loodud on isegi eraldi jäätmeosakond, mida reguleerib osakonna põhimäärus.

Jäätmekäitluse aluseks Eestis on Keskkonnastrateegia põhimõtted: säästev areng, keskkonnakahjustuste ennetamine ja vältimine, jäätmehoolduse integreerimine teiste eluvaldkondade ja loodusvarade kasutamisega (Eesti Keskkonnastrateegia...2014). Jäätmekäitluse reguleerimise aluseks on ka mitmed seadused, nt jäätmeseadus, pakendiseadus, säästva arengu seadus. Keskkonnaministeeriumi (2014) kohaselt tuleb riigi jäätmekava 2014-2020 koostamise vajalikkus just jäätmeseadusest ja säästva arengu seadusest. Kui seni oli jäätmeseaduses kirjeldatud, et jäätmehoolduses tuleb juhinduda kolmeastmelisest jäätmehierarhiast (vältimine-taaskasutamine-kõrvaldamine), siis nüüd on see asendatud viieastmelise jäätmehierarhiaga: 1) vältimine, 2) korduskasutuseks ettevalmistumine, 3) ringlusesse võtmine, 4) muu taaskasutamine, 5) kõrvaldamine.

Lossi 36 hoones tehtavad koristustööd on lepingu alusel kooskõlastatud vastava koristusfirmaga. Koristusfirma töötajad toimetavad tekkiva prügi hoovis asuvasse prügikonteineritesse, mida omakorda tühjendab prügifirma. Seega paigutub magistritöö aluseks olev etnograafiline uurimus suuremasse institutsionaalsesse süsteemi – majarahva jaoks jäätmete liigiti kogumise võimaluste loomine on üks osa koristusfirma tegevusest; koristusfirma töötajad viivad jäätmed omakorda majast väljas paiknevatesse konteineritesse või mujale; hoovis olevaid jäätmekonteinereid käib lepingu alusel tühjendamas prügifirma. Prügifirmade põhimõtetest lähtuvalt on korraldatud ka jäätmevedu. Näiteks tuleb Ragn-Sells (2013) teenuste tüüptingimuste kohaselt jäätmed enne kogumisvahendisse sortida võimalikult suurel määral ning sinna tuleb panna ainult sellist liiki jäätmeid, mille kogumiseks vastav kogumisvahend mõeldud on. Juhul, kui sinna on pandud selleks mitteettenähtud jäätmeliike, võib kõiki sellisesse kogumisvahendisse paigutatud jäätmeid käsitleda segaolmejäätmetega või erikäitlust vajavate jäätmetena. Kuidas täpsemalt jäätmeid

liigiti koguda ja kogumisvahendeid liigiti täita, leiab prügifirmade kodulehekülgedelt vastavatest juhenditest.

Eelnevat arvesse võttes paigutub Lossi 36 juhtum teatud sotsio-tehnilisse süsteemi. Geels (2004) defineerib sotsio-tehnilist süsteemi kui erinevate sotsiaalsete gruppide poolt loodud ja taastoodetud süsteemi. Sotsio-tehniline süsteem võib koosneda nii asjadest (sh tehnoloogiatest), teadmistest, kapitalist, tööjõust, tähendustest ja muust. Süsteem ei funktsioneeris iseseisvalt, vaid pigem inimeste ja organisatsioonide tegevuse tulemusena, kuid on siiski omakorda koordineeritud ka institutsioonide ja reeglite poolt. Nii peaksid inimesed sotsio-tehnilisse süsteemi kuuluvad tehnoloogiad oma praktikate, organisatsioonide ja rutiinidega ühildama, sest inimesi ümbritsev tehnoloogia ja materiaalsed asjad kujundavad ettekujutusi, käitumuslikke mustreid, tegevusi ja praktikaid. Magistritöö aluseks olnud etnograafiline uuring on tinginud osaliselt seega ka laiemast jäätmekäitluse sotsio-tehnilisest süsteemist. Eesti jäätmekäitluse sotsio-tehniline süsteem on loodud mitmete sotsiaalsete gruppide poolt, alustades Euroopa Liiduga liitumisel vastu võetud jäätmeid reguleerivate seadustega kuni riigi jäätmekavade koostamiseni välja, oma rolli kogu süsteemis mängivad ilmselt ka erinevad omaalgatuslikud keskkonna- või jäätmealased projektid ja nende loojad. Tõenäoliselt võivad TÜ õppehoonetes tsentraalselt organiseeritud jäätmekonteinerid puududa osaliselt seetõttu, et õppehoonetepõhise jäätmekäitluse organiseerimine on ilmselt keeruline ja rahalist ressursi nõudev (kapital kui üks osa sotsio-tehnilisest süsteemist). Nii on Lossi 36 juhtum omakorda üks osa suurest keerulisest ning omavahelistest seostest ja mõjudest tulvil jäätmekäitluse sotsio-tehnilisest süsteemist.

1.5 Projekti kirjeldus

Käesoleva magistritöö aluseks on realselt läbi viidud praktiline projekt. Algselt oli üheks projekti teostajaks ka kaasmagistrant Liina Vainumetsa, alates maikuust 2013 tegelesin edasi üksi. Üheks eesmärgiks oli kaardistada keskkonnasäästlikkusega seotud praktikad TÜ Lossi 36 hoones ja analüüsida neid. Andmete kogumiseks viisime alates 2012. aasta detsembrist alates hoones läbi vaatlusi, pildistasime ruume, materiaalseid asju, et saada ülevaade ruumilis-materiaalsest elukorraldusest hoones. Lisaks vaatlustele viisime 2013. aasta jaanuaris läbi ka eelintervjuud hoone peamiste struktuuriüksuste esindajatega. Pärast vaatlusandmete ja intervjuude analüüsi oli selge, mida soovime – soovisime, et hoone töötajad ja tudengid saaksid visata oma jäätmed spetsiaalsesse liigiti kogumise konteinerisse majas, täpsemalt patareid, vanapaberid ja taarapudelid. Raha konteineri loomiseks taotlesime Tartu Ülikooli Üliõpilasesinduselt. Edasi oli

vaja leida koostööpartner, kelle abiga liigiti kogumise konteiner luua. Koostöös Tartu Kõrgema Kunstikooli mööbliosakonna juhataja ja tudengitega valmis 2013. aasta mai keskpaigaks jäätmekonteiner.

Foto 1: Lossi 36 jäätmekonteiner

Pärast konteineri majja toomist paigaldasid konteineri juurde, paljude prügikastide juurde, stendidele, tudengitubadesse, puhkeruumidesse, printerite ja snäkiautomaadi juurde sildid konteinerit tutvustava ja kasutamisele kutsuva sisuga (vt lisa 5). Lisaks palusin õppekorraldusspetsialistidel oma instituudi töötajatele ja tudengitele saata samasisuline kiri (vt lisa 6). Pärast neljanädalast konteineri asumist hoones viisin läbi välkintervjuud hoones samal ajal olemasolevate inimestega, samuti tegin vaatlust ja pildistasin projekti seisukohast olulisi asju ja momente.

Esialgu käisin mõne kuu jooksul ise konteineri sisu jälgimas ja tühjendamas, nii sain konstantselt ülevaate, kas ja kuidas konteinerit kasutatakse, tehes fotosid. Alates 2013. aasta oktoobrist sai majahaldur kokkuleppele koristusfirma esindajaga, kes oli nõus sellega, et edaspidi tegeleb koristusfirma ise jäätmekonteinerist prügi äraviimisega. Sellega andsin oma tegevuse üle dekanaadile. Nüüd kasutan konteinerit ise samamoodi, nagu algselt soovisin – saan visata oma patareid, vanapaberi ja taarapudelid sinna.

2. UURIMISPROBLEEM JA -KÜSIMUSED

Keskkonnakäitumine ja selle jätkusuutlikkus on täna teemad, mis pakuvad palju kõneainet ning tekitavad tulihingelisi vaidlusi üle kogu maailma. Indiviidi käitumist ja harjumist püütakse sotsiaalse muutuse programmidega muuta, kuid taoline lähenemine ei näi toimivat. Üks võimalus jätkusuutlike praktikate edendamiseks on proovida kasutada praktikatepõhist lähenemist, mis on ka magistritöö aluseks.

Magistritöö eesmärgiks on uurida Lossi 36 hoone töötajate ja tudengite jäätmepraktikaid. 2013. aasta kevadeks organiseerisin hoonesse jäätmekonteineri pandipakendite, vanapaberi ja patareide jaoks. Töö tulemusena loodan teada saada, kas ja kuidas on sekkumine hoonega kokku puutuvate inimeste jäätmepraktikaid muutnud ning missugused tegurid praktikaid mõjutada võivad.

Uurimisprobleemist lähtuvalt olen sõnastanud töö uurimisküsimused:

1. Missugused on jäätmepraktikad Lossi 36 hoones?
2. Missugused on jäätmepraktikaid mõjutavad materiaalsed, tähendust kandvad ja kompetentsiga seotud elemendid?
  - Millised materjalid/asjad on praktika teostamiseks vajalikud?
  - Milliseid tähendusi praktikatele omistatakse?
  - Millised oskused/pädevused on praktikate sooritamiseks vajalikud?
3. Kas, kuidas ja millistel põhjustel uuritava perioodil jäätmepraktikad muutunud on?

3. MEETOD JA VALIM

Selles peatükis annan esmalt ülevaate magistritöös kasutatavatest uurimismeetoditest ning seejärel tutvustan valimit. Magistritööd võib pidada juhtumiuuringuks (*case-study*), see tähendab, uurimisobjektiks on ning andmeid kogutakse kas ühe konkreetse inimese, sündmuse või olukorra kohta (Berg 2004: 225). Magistritöö juhtumiks on Lossi 36 hoone jäätmepraktikate uurimine konkreetse ajaperioodil vältel. Kuna töö uurimisobjektiks on praktikad, on nende võimalikult täpseks uurimiseks vajalik kasutada üksteist täiendavaid ja toetavaid uurimismeetodeid.

Parema ülevaatlikkuse eesmärgil esitan enne uurimismeetodite kirjeldust koondtabeli, mis iseloomustab kolmele uuritavale perioodile rakendatud uurimismeetodeid. Uuritava perioodi jagasin kolmeks, mitme perioodi jäätmepraktikate kõrvutus annab võrdlusmaterjali, andes tausta ja võimaldades leida seoseid, kas, kuidas ja miks jäätmepraktikad muutuda võivad. Näiteks esimesel uuritud perioodil puudus hoones jäätmekonteiner ning konteineri puudumise taustal olid maja töötajatele ja tudengitele iseloomulikud konkreetsed jäätmetega seotud tegevused. Teist perioodi, mil konteiner on mõnda aega hoones juba olnud, võib pidada n-ö sisseelamisperioodiks – inimesed saavad konteinerist teada ja harjuvad selle olemasoluga, lisaks kuulub sellesse perioodi ka suvi, mil hoones liigub tavapärasest ajast vähem inimesi (töötajatel puhkused, tudengitel õppetööd ei toimu). Kolmas periood eristub eelnevatest ajavahemikest seetõttu, et jäätmekonteiner on hoones olnud juba pikemat aega ning on teada, et tõenäoliselt jääb see sinna ka edaspidi. Seega on ilmselt mitmed inimesed juba harjunud oma taarapudeleid, patareisid või vanapaberit sinna viskama.

Tabel 4: Uuritavale perioodile rakendatud uurimismeetodid

Periood ja selle kirjeldus	Rakendatud uurimismeetodid
Periood 1: detsember 2012-mai 2013. Olukord enne jäätmekonteineri hoonesse toomist.	<ul style="list-style-type: none"> • 3 ekspertintervjuud • 3 informandi-intervjuud • 4 hübriidintervjuud • vaatluspäeviku märkmed • fotod
Periood 2: mai 2013-oktoober 2013. Jäätmekonteiner on hoones olnud 5 kuud.	<ul style="list-style-type: none"> • 10 informandi-intervjuud • 7 hübriidintervjuud • vaatlus, vaatluspäeviku märkmed • fotod
Periood 3: oktoober 2013-detsember 2013.	<ul style="list-style-type: none"> • 2 ekspertintervjuud • 6 informandi-intervjuud

Olukord, mil jäätmekonteiner on hoones olnud kauem ja jääb tõenäoliselt hoonesse ka edaspidi.	<ul style="list-style-type: none"> • 4 hübriidintervjuud • vaatluspäeviku märkmed • fotod
---	--

Magistritöös kasutatav jäätmepraktikate mõiste on inspiratsiooni saanud küll mitmetest töös viidatud teoreetikute arusaamadest, kuid on pigem analüüsija enda vaatenurk jäätmetega seotud nähtusest. Nii olen võtnud uurimis- ja analüüsifookusesse jäätmed (nende teke, taaskasutus ja äraviskamine), mis on minu kui uurija enda poolt konstrueeritud protsess. Ühest küljest võib jäätmepraktikatest rääkida ka igapäevaelu kontekstis, sest inimesed puutuvad kokku jäätmete endaga (sel juhul on jääde fookuses) ja nii saavad igapäevategevuste juures oluliseks tähendused, asjad kui ka oskused. Näiteks jäätmete sorteerimine võib tähendada keskkonnahoidu, mistõttu viib inimene oma paberi või klaaspurgid spetsiaalsetesse jäätmekonteineritesse, sealjuures teatakse, kus need konteinerid asuvad ning missugused on eraldi sorteerimist vajavad jäätmeliigid. Magistritöös kasutatav jäätmepraktikate mõiste loomine või konstrueerimine on seega ühelt poolt saanud innustust sellest, missugused võivad jäätmeid sorteerivate inimeste igapäevased tegevused olla ning teiselt poolt saanud tõuke läbiviidud etnograafilisest uuringust Lossi 36 hoones.

3.1 Intervjuu

Magistritöö üheks uurimismeetodiks on intervjuud, täpsemalt standardiseerimata intervjuud. Standardiseerimata intervjuu opereerib erinevate oletustega, see tähendab, intervjuueerija ei tea täpselt ette, missuguseid küsimusi ta vastavalt teema arenemisele küsima hakkab; teisisõnu, intervjuueerijal puudub intervjuueerima asudes konkreetsete küsimuste nimekiri, millest lähtuda (Berg 2004). Mina kui intervjuueerija ja uurija teadsin, missuguseid teemasid ma küsimustega katta soovin, kuid küsimused ise formuleerusid intervjuu käigus. Peamised teemad, mille kohta intervjuueerides küsimusi küsida planeerisin, olid: plastpudelite, vanapaberi, ohtlike jäätmete ja muude jäätmete käitlemine, energiakasutus, küte ja õhutemperatuur, ventilatsioon ja konditsioneeride kasutus, tehnosüsteemid, veetarbimine. Antud teemasid silmas pidades peab intervjuueerija standardiseeritud intervjuu käigus küsimusi vastavalt situatsioonile seega kohandama ja genereerima (Berg 2004).

Magistritöö andmete kogumiseks olen läbi viinud hübriid-intervjuud, mis on segu informandi-intervjuudest ja ekspertintervjuudest. Ekspertintervjuud on oma ala asjatundjatega tehtud

formaliseerimata (st vabade vastustega) intervjuud, kus küsitakse eksperdi hinnanguid, prognoose vms mingi olukorra kohta (Vihalemm 2012). Ekspertintervjuudeks liigitan oma töös need intervjuud, kus vastajad räägivad pigem rohkem oma instituudist või struktuuriüksusest tervikuna. Ekspertintervjuusid viisin läbi viis: ühe 9. jaanuaril, ühe 11. jaanuaril, ühe 30. jaanuaril ja kaks 22. novembril 2013. aastal. Intervjuude pikkused jäid ajavahemikku 2 minutit ja 31 minutit.

Informandi-intervjuude puhul on tegemist vastajatega, kes peegeldavad isiklikke vahetuid või vahendatud kogemusi ja hoiakuid uuritava teema suhtes (Vihalemm 2012). Informandi-intervjuudeks liigitan oma töös need intervjuud, kus vastajad räägivad intervjuu vältel pigem rohkem enda isiklikest kogemustest, hoiakutest. Informandi-intervjuusid viisin läbi üheksateist: ühe 9. jaanuaril, ühe 11. jaanuaril, ühe 15. veebruaril, seitse 11. juunil, kolm 13. juunil, kolm 22. novembril, ühe 28. novembril ja kaks 3. detsembril 2013. aastal. Intervjuude pikkused jäid ajavahemikku 1 minut ja 9 minutit.

Intervjuusid, kus vastajad rääkisid ühelt poolt nii teadja-positsioonilt ehk eksperdi rollis ning teiselt poolt ka informandi rollis ehk peegeldasid enda kogemusi ja hoiakuid, käsitlen kui hübriidintervjuudega. Hübriidintervjuusid viisin läbi viisteist: ühe 9. jaanuaril, kolm 11. jaanuaril, viis 11. juunil, ühe 12. juunil, ühe 13. juunil, ühe 21. novembril ja kolm 22. novembril 2013. aastal. Intervjuude pikkused jäid ajavahemikku 1 minut kuni 42 minutit.

Millist liiki intervjuu missuguse intervjuueeritavaga tegin, on võimalik vaadata tabel 7 viimasest tulbast, kus I-täht märgib informandi-intervjuud, E-täht ekspertintervjuud ning H-täht hübriidintervjuud. Intervjuude kavasid on võimalik näha lisades 1, 2 ja 3.

3.2 Vaatlus

Kuna sotsiaalsete praktikate lähenemine suunab uurimistähelepanu praktilistele saavutustele või teisisõnu, igapäevapraktikate tegemistele, tuleks kasutada selliseid uurimistehnikaid, mis võimaldavad jälgida reaalseid praktikate sooritusi (Hargreaves 2011: 84). Ka Flick (2009: 222) usub, et praktikaid on võimalik uurida just vaatluste tegemise kaudu. Lisaks intervjuude tegemisele püüan andmeid koguda seega ka vaatlusi tehes, et uuritavaid keskkonnasäästlikke praktikaid paremini ja detailsemalt tabada.

Vaatleja roll vaatluse tegemisel võib olla erinev. Näiteks saab eristada nelja erinevat vaatleja rolli: täielik osalusvaatlus (sündmustesse sekkutakse), mitteosalev vaatlus (sündmuseid jälgitakse), vaatlus osalejana (uurija on rohkem tegutseja kui vaatleja rollis) ja osalus vaatlejana (vaatleja on pigem uurija kui tegutseja rollis) (Gold 1958, Flick 2009 kaudu). Magistritöös olen kasutanud kombineeritud vaatluse meetodit – olen andmete kogumiseks omavahel kombineerinud osalusvaatluse ja lühiintervjuud vaatluspäeviku pidamise ja fotode tegemisega.

Osalusvaatlus kujutab endast nii informantide intervjuerimist, olukorras ise osalemist ja jälgimist ning enesevaatlust (Denzin 1989, Flick 2009 kaudu). Osalusvaatluse tegemisel keskendusin jäätmekonteineri sisu ja ruumilis-materiaalsele elukorralduse jälgimisele ja tegin märkmeid, mida pidasin keskkonnasäästu kontekstis oluliseks. Vaatluspäeviku pidamine toetab teiste uurimismeetodite abil saadud andmeid ning ilmestab neid konkreetsete tähelepanekute või kommentaaride näol. Vaatluspäevikut on võimalik vaadata lisas 4.

Intervjuude transkriptsioonide ja vaatlusandmete analüüsiks kasutan kvalitatiivset sisuanalüüsi. Võttes aluseks Shove et al (2012) praktikate elemendid, kodeerisin kõik transkriptsioonid kolme praktika elemendi alusel: asjad/materjalid, tähendused ja oskused/kompetentsid. Kuna töö seisukohalt on oluline määrata jäätmepraktikate elemendid nii enne kui pärast jäätmekonteineri majja toomist, tegin elemendid kahe perioodi lõikes eraldi esile. Kodeerimisjuhendit elementide kaupa on võimalik vaadata lisas 7. Transkriptsioonide kodeerimine elementide kaupa võimaldas tekstist välja tuua erinevad jäätmetega seotud tegevused, asjad kui ka tähendused, mis omakorda aitas kaasa sisu võrdlemisele.

Lisaks jäätmepraktikate elementide kodeerimisele kasutan transkriptsioonide tekstilõike ka jäätmepraktikate eristamisel, samuti näitlikustan tekstilõikude abil jäätmepraktikate muutusi, mis uuritud perioodile iseloomulikud on.

3.3 Fotod

Lisaks intervjuudele ja vaatlusele tegin ajavahemikus 18.12.2012-13.12.2013 ka mitmeid fotosid, mis toetavad vaatlustest ja intervjuudest saadud andmeid. Flick (2009: 241) leiab, et kaamera abil kogutavad visuaalsed andmed aitavad püüda selliseid fakte ja protsesse, mida inimsilm ei suuda võib-olla nii kiiresti tabada või on keeruline koheselt ühe pealevaatamisega mõista.

Fotode tegemine kui metodoloogia on tõstatanud diskussiooni järgmistel teemadel (Denzin 1989, Flick 2009 kaudu):

- küsimus sellest, mida pildistatakse ning millal, mis tunnus või objekt on fotograafi poolt analüüsiks valitud, võimaldab fotograafil andmete kogumisel andmeid selekteerida;
- kaamerad on korrupsioonivabad – kaamerad ei väsi ega tee vigu, vaid kannavad maailma edasi sellisena nagu maailm on;
- fotodelt peegeldub tõde, kuigi, piir fotode tõlgendamisel võib olla hägune (fotograaf võib fotot tõlgendada ühtemoodi, foto vaataja teistmoodi);
- fotod on väljendusrikkad siis, kui need on tehtud õigel momendil.

Usun, et fotode tegemine toetab käesoleva töö uurimiseesmärgi saavutamist, pakkudes intervjuude ja vaatluspäeviku kõrval silmnähtavat materjali. Järgnev tabel annab ülevaate, millal ja kus fotod tehtud on ning mis on fotode sisuks.

Tabel 5: Ülevaade tehtud fotodest uuritava perioodil

Aeg	Koht (Lossi 36)	Fotode sisu
18.12.2012	Kõikvõimalikud juurdepääsetavad koridorid, ruumid	Prügikastid ja sisu, tehnosüsteemid, tudengitoad, valgustus (energiakasutus), printerid-koopiamasinad, koristaja käru, liikumisandurid, paberikasutus ja -hoidmine, joogi- ja snäkiautomaat, puhkenurgad, materiaalne elukorraldus
09.01.2013, 11.01.2013	Intervjueeritavate töökabinetid, koridorid, auditooriumid	Prügikastid ja sisu, paberihunt, kliimaseadmed, puhkenurgad, tudengituba, printerid, tehnosüsteemid, radiaator, joogiautomaat, valgustus, ventilatsioon, tehnosüsteemide programm
18.01.2013	Tudengituba, fuajee, auditoorium	Prügikastide sisu, papp- ja plastiktopsid, pandipakend
20.01.2013	Tudengituba, auditoorium, koridor	Prügikastide sisu, pandipakend
mai- detsember 2013	Jäätmekonteineri asukoht, Tartu taaraautomaadid	Jäätmekonteiner ja selle sisu (pandipakend, vanapaber, patareid), pandipakendi taaratšekid

3.4 Valim

Magistritöö üldkogumi moodustavad kõik Lossi 36 hoonega kokku puutuvad inimesed. Et uurimistööks kasutatav valim oleks representatiivne, peaks valimisse kuuluvad ühikud hõlmama üldkogumi kõiki võimalikke sisulisi variatsioone (Babbie 2004). Kuna säästlike praktikatega

puutuvad kokku nii hoone töötajad kui tudengid, on magistritöö valimiks Tartu Ülikooli sotsiaal- ja haridusteaduskonna suuremate struktuuriüksuste esindajad. Magistritöösse olen kaasanud teaduskonna järgmised struktuuriüksused:

- dekanaat;
- ühiskonnateaduste instituut – alates 1. jaanuar 2014 ühendati omavahel kaks instituuti: ajakirjanduse, kommunikatsiooni- ja infoteaduste instituut ning sotsioloogia ja sotsiaalpoliitika instituut (Tartu Ülikooli... 2014). Kuna magistritööks läbi viidud intervjuud toimusid enne instituutide ühendamist, olen valimis kahte instituuti eraldi käsitletud ning viitan ka edaspidi töös vastava instituudi esindajast rääkides varasematele instituutide nimedele;
- riigiteaduste instituut;
- Euroopa Kolledž;
- statsionaarõppe tudengid;
- hoones sessiooniti viibivad tudengid;
- kinnisvaraosakond;
- koristusfirma.

Intervjuude valimit iseloomustavas tabelis olen vastajad märkinud lähtuvalt kolmest asjaolust: intervjuu tegemise järjekorrast, mis on tähistatud numbrita 1 kuni 49; vastavasse struktuuriüksusesse kuulumisega, kus trükitäht tähistab struktuuriüksuse algustähte või kahte/kolme algustähte (nt D – dekanaat, KI – kinnisvaraosakond); viimane number tähistab uurimisperioodi, kuhu konkreetne intervjuu kuulub (nt 1 – periood 1). Näiteks kood 44R3 tähendab, et intervjuu järjekorranumber on 44, olen selle teinud riigiteaduste instituudi esindajaga kolmandal uuritava perioodil. Täht K transkriptsioonides tähistab mind, täht L kaasmagistranti Liinat, kellega koos projekti alguses läbi viisime. Tulemuste esitamisel tsitaatide juures tähistan parema ülevaatlikkuse saamiseks vastajad järgnevalt: ÕS (õppekorraldusspetsialist), akad. töötaja (akadeemiline töötaja), dek. juhataja (dekanaadi juhataja), majahaldur, muu töötaja, tudeng, kor. esindaja (koristusfirma esindaja), koristaja. Number 1, 2 või 3 tähise järel tähendab, millisest perioodist intervjuu pärineb. Näiteks “tudeng 2” tähendab, et intervjuu on tehtud tudengiga teisel perioodil.

Tabel 6: Intervjuude valim

Kood	Ametinimetus	Struktuuriüksus	Intervjuu kestvus, intervjuu liik
Periood 1			
1D1	dekanaadi juhataja	dekanaat	27 min, E
2T1, 3T1	statsionaarõppe tudengid (2)	tudengid	9 min, I
4S1	õppekorraldusspetsialist	sotsioloogia ja sotsiaalpoliitika instituut	23 min, H
5E1, 6E1	õppekorraldusspetsialist ja koordinaator	Euroopa kolledž	23 min, H
7KI1	majahaldur	kinnisvaraosakond	30 min, E
8A1, 9A1	õppekorraldus-spetsialistid (2)	ajakirjanduse, kommunikatsiooni ja infoteaduste instituut	42 min, H
10R1, 11R1	õppekorraldusspetsialist ja töötaja	riigiteaduste instituut	23 min, H
12R1	lektor	riigiteaduste instituut	4 min, I
13KO1	koristusfirma esindaja	koristusfirma	31 min, E
14T1, 15T1	sessiooniti õppivad tudengid (2)	tudengid	13 min, I
Periood 2			
16T2, 17T2	statsionaarõppe tudengid (2)	tudengid	2 min, I
18S2	õppekorraldusspetsialist	sotsioloogia ja sotsiaalpoliitika instituut	8 min, H
19T2, 20T2	statsionaarõppe tudengid (2)	tudengid	3 min, I
21T2	statsionaarõppe tudeng	tudengid	3 min, I
22E2, 23E2	õppekorraldusspetsialist ja koordinaator	Euroopa kolledž	4 min, H
24RAK2	analüütik	Rakendusuringute keskus	5 min, I
25A2	õppekorraldusspetsialist	ajakirjanduse, kommunikatsiooni ja infoteaduste instituut	3 min, I
26A2	kommunikatsiooni-spetsialist	ajakirjanduse, kommunikatsiooni ja infoteaduste instituut	5 min, H
27R2	vanemteadur	riigiteaduste instituut	9 min, H
28S2	lektor	sotsioloogia ja sotsiaalpoliitika instituut	2 min, I

29T2	statsionaarõppe tudeng	tudengid	4 min, I
30RA2	raamatukoguhoidja	raamatukogu	12 min, H
31AA2	valvelaua administraator	administratsioon	12 min, H
32R2	õppekorraldus- spetsialist	riigiteaduste instituut	8 min, I
33R2, 34R2	teadurid (2)	riigiteaduste instituut	4 min, I
35A2	õppekorraldusspetsialist	ajakirjanduse, kommunikatsiooni ja infoteaduste instituut	12 min, H
36T2	sessiooniti hoones viibiv tudeng	tudengid	4 min, I
Period 3			
37D3	dekanaadi juhataja	dekanaat	5 min, H
38T3	statsionaarõppe tudeng	tudengid	1 min, I
39T3	statsionaarõppe tudeng	tudengid	2 min, I
40T3, 41T3	sessiooniti hoones viibivad tudengid (2)	tudengid	2 min, I
42A3	õppekorraldusspetsialist	ajakirjanduse, kommunikatsiooni ja infoteaduste instituut	3 min, H
43KO3	koristaja	koristusfirma	2 min, E
44R3	õppekorraldus- spetsialist	riigiteaduste instituut	9 min, H
45RA3	raamatukoguhoidja	raamatukogu	1 min, H
46KI3	majahaldur	kinnisvaraosakond	9 min, E
47T3	statsionaarõppe tudeng	tudengid	2 min, I
48E3	õppekorraldusspetsialist	Euroopa kolledž	kirja-vahetus, I
49S3	õppekorraldusspetsialist	sotsioloogia ja sotsiaalpoliitika instituut	kirja-vahetus, I

Kui esimesel ning kolmandal uurimisperiodil tehtud intervjuudeks leppisin intervjueeritavatega eelnevalt kokku intervjuerimise aja, siis teise perioodi lühiintervjuude puhul intervjuerisin inimesi, kellega hoones jooksvalt ning juhuslikult kokku sattusin, sealjuures püüdsin arvestada sellega, et esindajad enamusest struktuuriüksustest siiski kaetud oleks.

Valimi heterogeensete tunnuste valikul lähtusin sellest, missugused struktuuriüksuse esindajad võiksid olla justkui võtmeisikud, peegeldamaks ja kirjeldamaks struktuuriüksusele iseloomulikke säästlike praktikaid. Instituutide õppekorraldusspetsialistid võiksid olla võtmeisikuteks just seetõttu, et nemad puutuvad ilmselt kõige enam kokku instituudi rahvaga (nii töötajate kui ka tudengitega).

3.4.1 Ülevaade Tartu Ülikooli sotsiaal- ja haridusteaduskonnast

Tartu Ülikooli sotsiaal- ja haridusteaduskond on Tartu Ülikooli teaduskondadest kõige noorem, kuna sai alguse 1. jaanuaril 2010 aastal, kui haridusteaduskond ja sotsiaalteaduskond ühinesid. Teaduskond koosneb neljast instituudist: haridusteaduste instituut, psühholoogia instituut, riigiteaduste instituut ja ühiskonnateaduste instituut. (Tartu Ülikooli... 2014)

Alates 1. jaanuarist 2014 liitusid ajakirjanduse, kommunikatsiooni- ja infoteaduste instituut ning sotsioloogia ja sotsiaalpoliitika instituut ning moodustasid uue, ühiskonnateaduste instituudi (Tartu Ülikooli... 2014). Need instituudid asuvad Lossi 36 hoones Toomemäel. Töö jaoks andmete kogumine toimus ajal, mil instituudid veel ühiskonnateaduste instituudiks koondunud ei olnud. Kuna empiiriline osa jääb 2012. ja 2013. aastasse, kasutan ka magistritöös pigem ajakirjanduse, kommunikatsiooni- ja infoteaduste instituudi ning sotsioloogia ja sotsiaalpoliitika instituudi nime.

Magistritöö andmed esindavad hoone peamisi struktuuriüksusi, lisaks kirjeldan täpsemalt, kus struktuuriüksused majas täpsemalt asuvad ning mis ruumides struktuuriüksuste esindajad paiknevad. Siinne kirjeldus iseloomustab olukorda, mil magistritöö jaoks andmeid kogusin – ühiskonnateaduste instituudi nimetust siis veel ei olnud.

- Dekanaat – asub esimesel korrusel. Dekanaadi moodustab kaks ruumi.
- Euroopa Kolledž – asub esimesel korrusel, koosneb mitmetest kabinettidest.

Lisaks asuvad esimesel korrusel veel auditooriumid, ühine puhketuba, arvutiklass, tudengituba, ajakirjanduse, kommunikatsiooni- ja infoteaduste instituudi stuudio.

- Ühiskonnateaduste instituut (kuni 2014. aasta alguseni asus hoone teisel korrusel ajakirjanduse, kommunikatsiooni- ja infoteaduste instituut. 2014. aastast ühinesid ajakirjanduse, kommunikatsiooni- ja infoteaduste instituut ning sotsioloogia ja sotsiaalpoliitika instituut ühiskonnateaduste instituudiks.) – teisel korrusel, koosneb mitmetest kabinettidest, lisaks puhketuba, auditooriumid, seminariruumid, tudengituba.
- Riigiteaduste instituut – asub kolmandal korrusel, koosneb mitmetest kabinettidest, lisaks seminariruumid, auditooriumid, koosolekuruum, puhkeruum töötajatele, tudengituba.

Lisaks asuvad kolmandal korrusel ka raamatukogu ruumid.

- Endine sotsioloogia ja sotsiaalpoliitika instituut (nüüd ühiskonnateaduste instituut) – neljandal korrusel, koosneb mitmetest kabinettidest, auditooriumidest, lisaks

koosolekuruum, seminariruum, puhkeruum töötajatele, tudengitele mõeldud avar koridor/puhkenurk.

- Statsionaarõppe tudengid – tudengid, kellel on loengud üldjuhul esmaspäevast reedeni.
- Hoones sessiooniti viibivad tudengid – tudengid, kes viibivad hoones võrreldes statsionaarõppe tudengitega harvem, sest kool toimub sessiooniti, st üldjuhul neljapäevast pühapäevani (tavaliselt kaks korda kuus).
- Kinnisvaraosakond – kinnisvaraosakond haldab kõiki Tartu ülikooli hooneid. Lisaks sotsiaal- ja haridusteaduskonna hoonele kuulub magistritööks intervjuusid andnud majahalduri halduspiirkonda veel Jakobi 2, Jakobi 4, Lossi 3, Ülikooli 16 ja Näituse 2 hooned. Lossi 36 hoones on majahalduril eraldi ruum esimesel korrusel.
- Koristusfirma – hoone igal korrusel on ruum koristusfirma tarvete ja asjade jaoks.

2013. aasta 10. novembri seisuga õppis Lossi 36 hoones kokku 978 tudengit (Õppestatistika...2013). Töötajaid puutub hoonega igapäevaselt kokku veidi üle 100. Seega puutub Lossi 36 hoonega kokku küllaltki palju inimesi – üle tuhande inimese, siinkohal tuleb arvestada sellega, et osa tudengitest õpib avatud ülikooli õppes ning nemad käivad võrreldes statsionaarõppe tudengitega hoones vähem. Lisaks tuleb majakasutajate hulka juurde arvestada ka hoone külalised.

On mitmeid kohti, kus hoone töötajatel ja tudengitel jäätmed tekkida võivad. Kuna hoones puudub söökla või kohvik, toovad nii töötajad kui tudengid tihtipeale kodust või linnast söögi/joogi kaasa. Toit on üldjuhul millegi sees (nt plastikkarp, kilekott, pudel, paber, papp-/plastiktopsid jm), mis pärast toidu tarvitamist üle jääb ning mida seejärel jäätmeks nimetada saab. Hoone esimesel korrusel asub kaks automaati – snäkiautomaat ja joogiautomaat. Snäkiautomaadist on võimalik osta nii küpsiseid, šokolaade, krõpsu, komme, kui ka vett, pärast snäkkide tarvitamist jääb järele prügi. Joogiautomaadist on võimalik soetada erinevaid sooje jooke, mis võetakse kaasa plastiktopsiga. Lisaks asuvad hoones ka veeautomaadid (üldjuhul üks veeautomaat instituudi kohta), vesi lastakse tavaliselt plasttopsidesse või kas kodust kaasa võetud või tühjadesse plastpudelitesse (ei saa välistada, et tõenäoliselt ka tavalistesse tassidesse). Paberjätmete peamiseks tekkekohtadeks võib pidada printereid-koopiamasinaid. Olenevalt sellest, kuidas instituudid printerite jaotust reguleerinud on, on üldjuhul iga instituudi peale mitu printerit, sealhulgas ka ühine wifi-printer nendele, kellel isiklik printer puudub. Printereid leidub veel raamatukogus ja dekanaadis. Alates jaanuarist 2014 on võimalus kasutada ka esimese

korruse tudengitoa vastas oleva avaliku pilveprinterite teenust [pilveprinterite teenus tähendab võimalust laadida töö oma arvutist üles ja printida see välja sobivast vastavast teenust pakkuvast printerist – autori märkus]. Paberijäätmete üheks tekkekohaks võib pidada ka ajalehti/ajakirju, hoonesse kaasa võetud pabereid.

Kirjeldan veel olukorda, kuidas toimus jäätmete käitlemise tehniline korraldus enne jäätmekonteineri hoonesse toomist. Hoones puudus konkreetne koht liigiti jäätmete kogumiseks. Jäätmete eraldi kogumine ei olnud otseselt reguleeritud, kuigi võib öelda, et koristusteenuse firmaga oli sõlmitud kokkulepe, et koristajad viivad ruumidest prügikastide kõrvale koos sildiga asetatud paberjäätmed ära. Kui töötajad ise soovisid, kogusid nad oma ruumides jäätmeid liigiti, kuid konkreetne koht nende eraldi viskamiseks puudus. Hoones olid tavalised prügikastid, kuhu visati kõik jäätmed kokku. Kirjeldan järgnevalt, milline oli üldine prügikastide paiknemise muster ehk kus prügikastid asusid: peasissekäigu juures asuvas koridoris, fuajees, üks prügikast auditoriumides, üks prügikast seminariruumis, üks prügikast tudengitoas ja töötajate puhkeruumis (kööginurgas), üks prügikast iga töötaja juures laua all, lisaks veel tualettides ning tualettide eesruumides. Vaatlusele tuginedes võis märgata, et mõndade prügikastide asukoht varieerus teatud aja tagant ruumi suhtes, st koristajad liigutasid tõenäoliselt prügikaste koristamise käigus. Kõige selgemalt viitab sellele allolev foto, kus prügikasti juurde pandud konteinerit kasutama kutsuva sildi juures prügikasti enam pole, vaid see on meeter või paar sildist eemal.

Foto 2: Prügikast ei asu enam sildi all (11.10.2013)

4. EMPIIRILISED TULEMUSED

4.1 Jäätmepraktikad

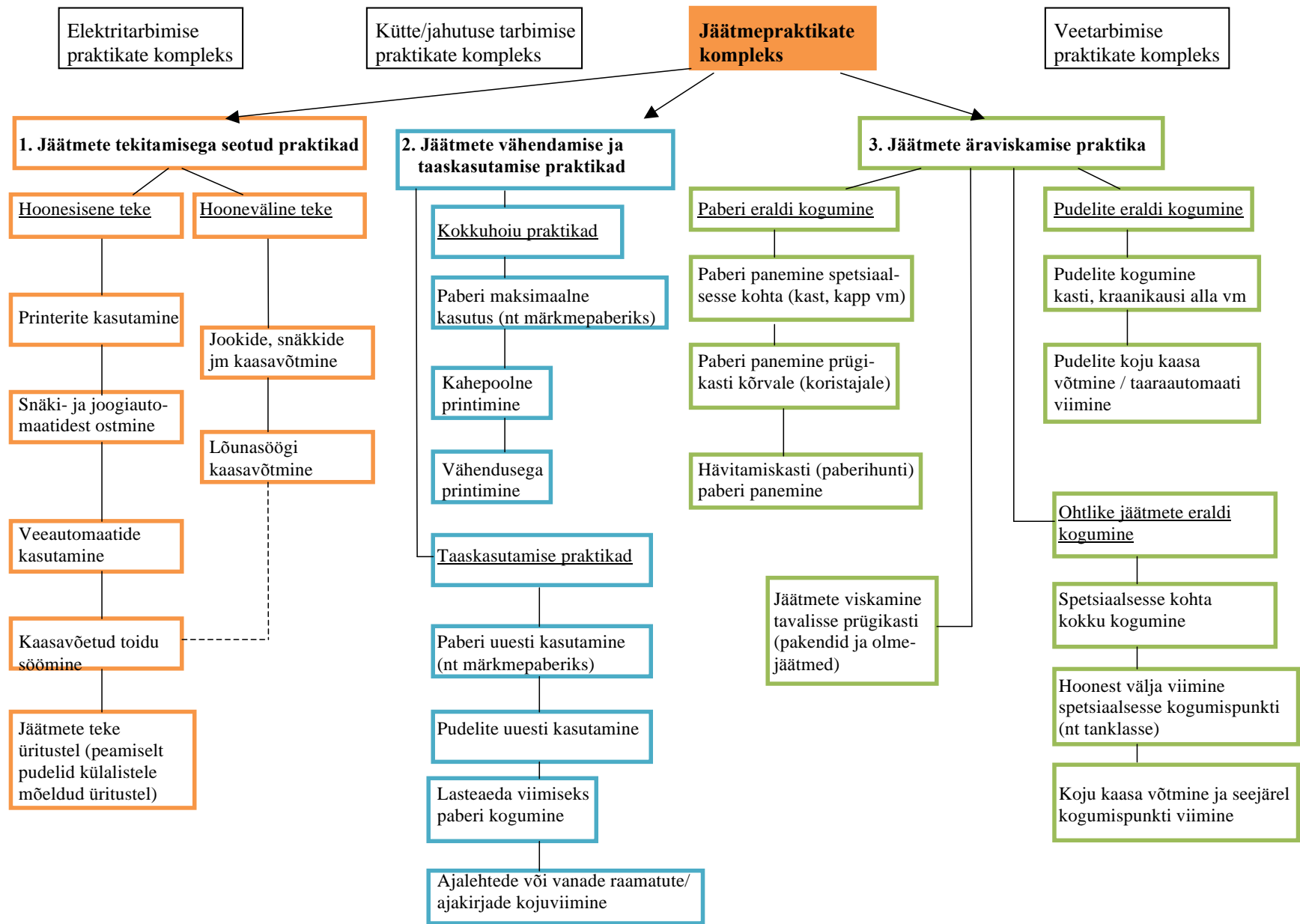
Esmalt on oluline anda ülevaade sellest, kuidas mõista antud töö kontekstis jäätmepraktikaid ning nende alltegevusi. Magistritöö raames tehtud etnograafiline uurimus Lossi 36 hoone säästlikest praktikatest on üks võimalik sissevaade või tõlgendus jäätmepraktikate maailmast. Jäätmepraktikate mõiste, selle alltegevused ja paiknemine jäätmepraktikate kompleksis on minu kui uurija poolt konstrueeritud nähtus või tõlgendus. Jäätmepraktikate eristamisel lähtun ühelt poolt tegevustest, mis jäätmetega seostuvad ning teiselt poolt jäätmete liigist kui asjast, vaadates, mida konkreetse jäätmega tehakse. Nii joonistub välja hoone jäätmepraktikate kompleks, mis toob esile jäätmepraktikate omavahelised seosed, samuti näitab, mis tegevused jäätmetega seostuvad ja mis tegevus võib viia järgmise tegevuseni (vt joonis 3).

Jooniselt on näha, et Lossi 36 hoone peamised keskkonnasäästlikud praktikate kompleksid on elektritarbimise kompleks, kütte- ja jahutuse tarbimise kompleks, veetarbimise kompleks ja jäätmepraktikate kompleks. Viimase neist – jäätmepraktikate kompleksi – võib kogutud andmete põhjal jaotada kolmeks suuremaks jäätmetega seotud praktikaks, milleks on jäätmete tekitamisega seotud praktikad, jäätmete vähendamise ja taaskasutamise praktikad ning jäätmete äraviskamise praktika (joonisel nooled jäätmepraktikate kompleksi kasti juurest). Need nimetatud jäätmepraktikad jagunevad omakorda erinevateks tegevusteks, mida võib uuringu andmete põhjal tõlgendada kui vastava jäätmepraktika osa. Joonisel märgivad oranžides kastides asuvad tegevused kuuluvust jäätmete tekitamisega seotud praktikate alla, tegevused sinistes kastides jäätmete vähendamise ja taaskasutamise praktikate alla ning rohelistes kastides jäätmete äraviskamise praktikate alla.

4.1.1 Jäätmete tekitamisega seotud praktikad

Jäätmete tekitamisega seotud praktikaid võib pidada üheks osaks jäätmepraktikate kompleksist, mis võivad omakorda jaguneda veel mitmeteks tegevusteks, mille olen Lossi 36 hoones tehtud vaatluste ja intervjuude põhjal jaganud kaheks – hoonesisese- ja hoonevälise tekkega tegevused.

Hoonesisese tekkega tegevused on saanud tõeke majasisestest oludest tingituna. Nii võib hoonesisese tekke alla kuuluda tegevustest näiteks printer-koopiamasinate kasutamine. Printer-

Joonis 3: Lossi 36 õppehoone jäätmepraktikad (autori koostatud)

koopiamasinad täidavad ühteaegu nii printimise kui ka koopiade tegemise funktsiooni, mistõttu toodetavate paberite hulk on küllaltki suur; kusjuures ühe kabineti peale on tihti üks printer, selle puudumisel prinditakse ühisesse võrguprinterisse (wifi teel prinditav).

Meil on üks suur ühine printer seal teises tiivas, need, kellel oma printerit ei ole, need prindivad sinna. Ja siis paljudel on väikesed oma printerid ka, aga mitte kõigil vist, noh mina kasutan seda enda oma, keegi teine siia ei prindi ja selliseid on meil teistel ka siin ikka. (ÕS 1)

Foto 3: Printer-koopiamasin IV korrusel (09.01.2013)

Hoone esimesel korrusel paiknevast snäki- ja jookiautomaadist kas küpsise, krõpsude, šokolaadi, veepudeli või kommidest ostmine on üks jäätmete tekkimise allikatest hoones, seega saab automaatidest ostmist pidada samuti üheks tegevuseks jäätmete tekitamisega seotud praktikateks. Iga ostetud toote ümber on pakend, mis pärast snäki söömist jäätmeks muutub. Lisaks snäki- ja jookiautomaadile on inimestel võimalik joogiautomaadist osta ka jooke, mis pannakse plasttopsidesse. Lisaks snäki- ja jookiautomaatidele asuvad mitmetes töötajate kabinettides või puhkeruumides ka veeautomaadid, mille kasutamine on iseloomulik pigem hoone töötajatele. Snäki- ja jookiautomaatidest ostmine kui tegevus on iseloomulik pigem tudengitele, kel loengute vahepeal, kodutöö tegemise ajal või muul põhjusel tekib vajadus kehakosutuse järele. Kindlasti ei saa välistada, et ka hoone töötajad või külalised neid automaate kasutavad.

Jah, mina olen seal võtnud kohvi kaks korda poolteist aasta jooksul ja mingit šokolaadi ka ja noh eile võtsin selle Coca-Cola. (tudeng 1)

Foto 4: Veeautomaat (18.02.2013)

Foto 5: Snäkiautomaat (18.02.2013)

Hoones korraldatavate külalistele mõeldud ürituste või vastuvõttude käigus tekib palju jäätmeid (peamiselt pudeleid), nii võivad taolised üritused ja nendel üritustel pudelivee tarbimine (ka võib-olla nii koha peal pakutavate kui kaasavõetud snäkkide söömine) olla kui jäätmete tekistamisega seotud praktikate alamtegevus.

Minul isiklikult siin ei teki, aga siin eelmine nädala lõpp oli hästi palju võõrast rahvast majas ja siis neid pudeleid oli meeletult palju ja siis ma käisin korjasin ja viskasin neid sinna. Aga mul endal pudeleid ei tule. (muu töötaja 2)

Lossi 36 hoones puudub söögikoht. Ühelt poolt tähendab söögikoha puudumine seda, et puudub ka söögikohaga seotud jäätmete tekke koht. Teiselt poolt vaadates tekivad toitumisega seotud jäätmed niivõinaa, sest inimene vajab süüa ning seega võetakse toit (lõunasöök, vahepalad jne) hoonesse kaasa. Nii saab rääkida ka hoonevälisest jäätmete tekkest – lõunasöök tuuakse hoonesse kaasa, see tarbitakse ära ning allesjäänud pakenditest, karpidest või muust saavad jäätmed. Lisaks lõunasöögi kaasavõtmisele tuuakse hoonesse ka linnast ostetud joogitopse, šokolaadi vms pabereid. Samuti selgus intervjuudest, et patareide kogumiskasti olemasolul võidakse kodust kaasa võtta patareisid.

Siis on meil siin mikrolaineahi, tagumise poole koridori rahvas käib siin ikka rohkem istumas. Kui ma lähen näiteks ja ostan endale mingit salatit või nisukest asja söömiseks, siis seda seal arvuti juures süüa. (ÕS 1)

Antud töö puhul on peamised jäätmete tekitamisega seotud tegevused printer-koopiamasinate kasutamine, snäki- ja joogiautomaadist asjade ostmine, veeautomaatide kasutamine, hoones

korraldatavatel üritustel jäätmete teke, söögikoha puudumisel toidu kaasavõtmine ja muude snäkkide kaasavõtmine. Jäätmete tekitamisega seotud praktikad mängivad antud uurimuses seega olulist rolli, sest ilma jäätmete tekketa ei saaks või oleks keeruline ilmselt uurida ka teisi võimalikke jäätmetega seotud praktikaid.

4.1.2 Jäätmete vähendamise ja taaskasutusega seotud praktikad

Läbiviidud intervjuudele ja vaatlusandmetele tuginedes võib teise jäätmepraktikana esile tuua jäätmete vähendamise ja taaskasutusega seotud praktikad. Peamiselt kuuluvad siia alla tegevused, mis on seotud kas pudelite või paberiga.

Jäätmete taaskasutamisest räägivad mitmed hoonega kokku puutuvad inimesed, nii töötajad kui tudengid. Kuigi jäätmete taaskasutus ei ole kõigile minu intervjueeritavatele iseloomulik (või kõik ei rääkinud sellest), võib oletada, et taaskasutamine siiski eksisteerib. Näiteks kasutatakse korduvalt paberit, sh märkmepaberiks (paber, mis on eelnevalt valesti prinditud või ühelt poolt kasutatud). Ühes instituudis kogutakse eraldi ka lasteaiale minevat paberit (joonistamiseks), mitmele instituudile on iseloomulik vanade ajalehtede/ajakirjade/raamatute eraldi paigutamine, eesmärgiga, et töötajad ja tudengid võivad need koju viia. Veel kasutatakse pudeleid uuesti - eelnevalt kasutatud veepudelid täidetakse uuesti veega ning kasutatakse korduvalt.

Ma tean, et kõik kasutavad sodipaberiks näiteks neid, mis on vussi läinud printerist tulnud asjad, näiteks mina ise kasutan. (dek. juhataja 1)

Kuigi magistritöö ei uuri, mis on pudelite taaskasutuse põhjused, võib oletada, et tõenäoliselt on pudelite taaskasutamine seotud nii rahalise kokkuhoiuga uut veepudelit hankida, mugavusega (kiiresti veega täitmine) kui ka kättesaadavusega (pudel laua peal või kotis kogu aeg kaasas). Ilmselt ka sellega, et on aktsepteeritav ja ohutu juua kraanivett või taastäita pudel veeautomaadist. Teiselt poolt jälle toovad intervjueeritavad vestluse käigus ise välja selle, et plastpudelite taaskasutamine on kahjulik tervisele. Seda fakti tõdetakse, kuid praktika näitab, et realselt kasutatakse plastpudelit korduvalt ikka edasi.

Seda ma ei viskagi ära, kasutan seda uuesti, jälle ja jälle, kuigi tuleks just rääkida seda, et ei tohiks kasutada plastikust uuesti ja uuesti. (ÕS 2)

Kõrvuti jäätmete taaskasutamise praktikatega saab intervjuude põhjal välja tuua ka jäätmete vähendamise. Ühelt poolt kasutavad hoone töötajad näiteks paberi maksimaalselt ära – paber lõigatakse kas tükkideks ning kasutatakse märkme- või sodipaberina, kirjutatakse ääred täis jne.

Veel võib jäätmete vähendamise alamtegevusena välja tuua kahepoolse printimise, mis tundub nii sissejuurdunuduna, et seda võetakse justkui elementaarse paberikasutusena. Lisaks kahepoolsele printimisele märkasin ka, et prinditakse nn vähendusega, st ühele A4 suurusele pinnale prinditakse vähendusega kahe lehekülje jagu. Vähendusega printijad toovad ise esile selle, et tervislikult aspektist ei ole taoline tegutsemine küll kasulik (tekst on küllaltki väike, mõjub silmadele), kuid kokkuhoiu nimel ollakse valmis seda tegema.

Mina ei löigu neid lehti, mis ühelt poolt on kasutatud, ma löigun neid, mis on vussiläinud, seal on ainult ülemise serva peale kirjutatud. (ÕS 1)

See pole silmadele vist eriti sõbralik lugemise mõttes, suhteliselt väikseks läheb, aga me hoiame kokku. (ÕS 1)

Jäätmete vähendamise ja taaskasutamise praktikate väljatoomine antud töös on oluline seetõttu, et pudelite/paberi taaskasutamine ja nende vähendamine võivad paremini avada ja seletada Lossi 36 jäätmepraktikate tausta ja jäätmetega seotud käitumismustreid. Näiteks paberi ja pudelite taaskasutamine võib viidata või toetada asjaolu, et intervjuueeritavad peavad jäätmete liigiti sorteerimist oluliseks.

4.1.3 Jäätmete äraviskamise praktikad

Jäätmete äraviskamine jaguneb kaheks: kõikide jäätmete viskamine ühte prügikasti ja jäätmete liigiti sorteerimine. Neid kahte praktikat võib pidada omavahel konkureerivateks praktikateks, sest ühe eelistamine üldjuhul välistab teise (mis ei tähenda, et ei võiks esineda teatud olukordades ühe praktika poole kaldumist ning vastupidi).

Esmalt peatun kõikide jäätmete ühte prügikasti viskamise praktikal. Mitmed intervjuueeritavad tõdesid, et tihtipeale viskavad nad nii paberi, pudelid, biojäätmed või pakendid ühte prügikasti kokku. Ühte prügikasti viskamist seostatakse tihtipeale näiteks sellega, et kabinetis on üks prügikast (puudub eraldi jäätmete kogumiseks koht). Veel tuuakse põhjendusena välja asjaolu, et töö rohkus ja vajadus telefoni vastu võtta ei võimalda lõunasööki puhkeruumis süüa ning seetõttu lähevad kõik toidust üle jäänud jäätmed ühte prügikasti. Laiemas pildis võiks jäätmete ühte prügikasti viskamist seostada ka aja puudusega – kui spetsiaalsed jäätmete liigiti kogumise kohad ei paikne töötaja tööruumis või tudengi peamiselt kasutatavate auditoriumide lähedal, vaid asuvad kaugemal, võib spetsiaalsete kogumiskohtade kasutamise puhul saatuslikuks saada ka ajakulu.

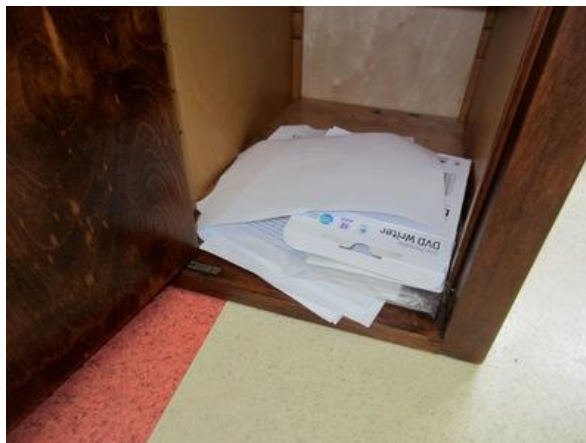
K: Ja kui nüüd nendest söökidest-jookidest pakend üle jääb, siis kuhu te need viskate?

Prügikasti tudengituppa. (tudeng 1)

Jäätmete liigiti sorteerimisel kogutakse eriliigiline prügi eraldi, st ei visata kõiki jäätmeid ühte prügikasti kokku. Lossi 36 struktuuriüksuste töötajate ja tudengite seas leidus inimesi, kes koguvad jäätmed osaliselt liigiti (või vähemalt soovivad seda teha). Tehtud intervjuude ja vaatlusandmete põhjal saab eristada paberi, pudelite ja ohtlike jäätmete (peamiselt patareide) eraldi kogumist. Näiteks kogutakse Lossi 36 hoone mitmetes kabinetides paber eraldi spetsiaalsesse kohta (nt kasti, kappi, sahtlisse, laua nurgale). Kui kast või kapiruum paberit täis saab, mõeldakse selle äratoimetamisele. Mitmed intervjuueeritavad teadsid, et kui äravisatav paber asetada oma ruumis prügikasti kõrvale ning sinna peale panna paberit ära lubav viia silt, viib koristaja selle paberi ruumist ise ära. Delikaatseid andmeid sisaldavad paberid pannakse paberihunti ja lastakse purustada.

Jah, paberit kogun eraldi. Paberit kogume jätkuvalt eraldi plastmassist kasti ja koristaja käib seda tühjendamas. (ÕS 3)

Foto 6: Koht kapis vanapaberi eraldi kogumiseks (11.06.2013)

Teine jäätmeliik, mida mitmed töötajad Lossi 36 hoones eraldi koguvad, on pudelid (nii pandipakend kui ilma taaramärgistusega pudelid). Näiteks kogutakse pudelid valamü alla kappi kokku. Samal ajal viskavad mõned töötajad kõik pudelid ühte prügikasti kokku. Tudengitega tehtud intervjuudest selgub, et mitmed tudengid on harjunud automaatidest ostetud või kodust/linnast kaasa võetud pudeleid koju kaasa võtma (ilmselt täidetakse need uuesti veega või kogutakse kokku, et viia hiljem taaraautomaati); alternatiivse tegevusena viskavad mõned tudengid pudelid tavalisse prügikasti.

Tudengitoas on ka üks prügikast. Minu seal kapis või seal kraanikausi juures kapis on seda plasttaarat ka. (ÕS 1)

Ühe jäätmeliigina kogutakse eraldi ka ohtlikud jäätmed (nii suuremad nagu arvutid või tehnika ja ka väiksemad nagu patareid). Ohtlike jäätmete hoonest äraviimine kuulub kinnisvaraosakonna vastutusalasse (majahaldur). Soov koguda patareid eraldi on üldjuhul kõikidel intervjueeritud maja töötajatel olemas, ka tudengid ütlesid, et kogumiskoha olemasolul viskaksid nad oma patareid sinna. Kuna siiani ei olnud tühje patareisid veel nii palju tekkinud, ei nähtud patareide kogumiskoha puudumises nii suurt probleemi. Kuni jäätmekonteineri majja toomiseni võtsid töötajad ja tudengid patareid hoonest endaga kaasa ning püüdsid nende äraviskamise koha (tavaliselt tankla või pood) sobitada oma teekonnaga.

Vot patareidega on nii, et ma olen siin kogunud ja siis läinud linna peale otsima mingit kasti, kuhu panna, mida on nii vähe ja lõppkokkuvõttes ma ei leia, siis nad maanduvad ikka kuskil tavalises prügikastis, hea tahtmine... (ÕS 1)

Jäätmete äraviskamise praktikad koos alamategevustega kannavad antud töö raames olulist rolli just seetõttu, et nende uurimine on olnud aluseks jäätmekonteineri hoonesse toomisele.

4.1.4 Jäätmepraktikad keskkonnasäästlike praktikate kontekstis

Lisaks Lossi 36 jäätmepraktikatele kaardistasin esimese perioodi informandi-intervjuude käigus ka hoone teised keskkonnasäästlikud praktikad. Selles peatükis annan ülevaate hoone peamistest keskkonnasäästlikest praktikatest ning selgitan, kuhu jäätmepraktikad teiste säästlike praktikate kontekstis paigutuvad. Peamiselt pööratakse Lossi 36 hoones lisaks jäätmemajandusele tähelepanu ka elektri-, kütte/jahutuse - ja veetarbimisele. Kui jäätmekäitlus ja võib-olla ka elektritarbimine on teemad, mida saab mõjutada üksikisik (nt kustutab tule ära, kogub liigiti jäätmeid), siis hoone kütte- ja jahutussüsteem, samuti ka ventilatsioon on teemad, kus üksikisiku sõna või jõud suures osas pigem muutusi ei tekita, sest temperatuuri hoidmisega seotud süsteemid on institutsionaalselt paika pandud.

Üksikisiku poolt mõjutatav

Elektritarbimine hõlmab nii elektroonikaseadmete kasutamist kui ka tulede kasutamist. Töötajad lülitavad oma arvutid ning elektroonikaseadmed välja, kui majast lahkuvad. Selgus, et seadmete väljalülitamine on keelatud, sest arvutite haldus käib läbi ühise ülikooli võrgu, mis tähendab, et uuenduste tegemine toimub tavaliselt õhtuti/öösiti ning selleks ei tohi arvutit välja lülitada. Samuti ei pidavat arvuti sisse- ja väljalülitamine mõjuma hästi arvuti elueale. Tehtud intervjuude põhjal tundub, et elektrikasutus (lambid) sõltub suuresti sellest, kas hoones paiknev ruum asub ilmakaarte suhtes põhja- või lõuna pool. Majahalduri sõnul ei ole Lossi 36 hoones valgustusega

ega elektritarbimisega probleeme. Koridorides on valgustus lahendatud liikumisandurite abil, mida saab vastavalt vajadusele reguleerida täpselt nii, nagu soov on.

Ta on üks, üks on kõik, et asja nii keeruliseks ei ole mõtet ajada, ta on ikkagi komplekselt lahendatud, välisvalgus, sisevalgus, ta on ikkagi nii ära tehtud, et kas ta siis väljas läheb hämaruse peale, kellade peale saab panna, ei pea ootama või klõpsu minema tegema, talvel läheb kuskil kella 16 aeg väljas põlema ja kustub ära hommikul kuskil kl 8-9 ajal. (majahaldur 1)

Intervjuudest selgub, et maja töötajad pööravad tähelepanu elektri kokkuhoiule. Näiteks nii deканаadi juhataja kui ka riigiteaduste instituudi õppekorraldusspetsialist jälgivad teadlikult seda, kas tualettides kustutatakse tulesid. Juhul kui ei kustutata, lülitavad nad ise teiste järel tule välja. Viimane näide võib heaks indikaatoriks olla sellest, kuidas elektritarbimise määr on üksikindiviidi poolt küllaltki mõjutatav.

Institutsionaalsed süsteemid

Küttesüsteem Lossi 36 hoones on üks osa maja automaatselt tehnosüsteemist, mille reguleerimine käib arvutisüsteemi kaudu. Nii saab majahalduri poolt hallatavat arvutisüsteemi vaadelda kui süsteemi, mis praktikaid koos hoiab või nendesse muutusi toob (Gram-Hanssen 2011). Majahalduri sõnul on Lossi 36 hoone näol tegemist majaga, mis on küllaltki jahe, mistõttu on mõnikord hoone kasutajate hulgas esinenud kaebusi õhutemperatuuri kohta. Ka ventilatsiooni reguleerib hoone majahaldur arvutisüsteemi kaudu. Lossi 36 hoones on tegemist sundventilatsiooniga, mis tähendab seda, et hoone õhutust reguleeritakse mehaaniliselt. Majahalduri sõnul on inimestel keeruline sundventilatsiooniga harjuda, kuigi ventilatsioon puhub 21 kraadist õhku, tekitab see inimestes mõnikord külmatunde. Samuti mõõnab ta, et talviti kuivatab sundventilatsioon tugevalt õhku. Sundventilatsiooni tõttu ei ole lubatud hoones aknaid avada, puuduvad aknalingidki. Majahaldur selgitab tagamaid nii:

Mhmm, jah, ta tekitab nagu alarõhu kohe ja, kui ühe akna lahti teed, siis ei juhtu ilmselt midagi, aga kui kõik tahavad teha, siis ta kaotab ära selle, tasakaalust läheb välja ja. (majahaldur 1)

Selgus, et ülikooli tehnosüsteeme juhib üks arvutisüsteem, mida majahaldur saab erinevates hoonetes viibides ise juhtida. Arvutiprogrammis on võimalik valida erinevate süsteemide vahel, näiteks soojasõlm, jahutussõlm, valgusjuhtimine, kelder, korrus 1 jne. Kui süsteemis esineb viga või vajab teatud aspekt ülevaatomist, annab programm sellest märku punase tulega. Seega suudab üks tehnosüsteem kontrollida paljusid erinevaid süsteeme ning üksikisik on selle tehnosüsteemi poolt justkui hallatav.

Jäätmepraktikatel on teiste säästlike praktikate kõrval tänasel päeval seega oluline tähtsus. Säästlikud praktikad on omavahel põimunud – näiteks võivad sisekliima, ventilatsioon ja veetarbimine jäätmepraktikatega seotud olla nii, et töötaja või tudengi jaoks liiga soe temperatuur siseruumides paneb inimese tarbima vedelikku. Vedelikku ümbritsev pakend muutub aga pärast kasutamist jäätmeks. Teise näitena toon esile jäätmepraktikate seose energiakasutusega – igapäevaselt kasutuses olev tehnika ning seadmed, mis vajavad patareisid, on vaja mingist hetkest ära visata, need muutuvad (ohtlikeks) jäätmeteks.

4.2 Jäätmepraktikate elemendid

Selles peatükis püüan kohandada Shove'i ja Pantzari (2005) välja pakutud praktika elemente Lossi 36 inimeste jäätmepraktikatele. Esmalt esitan jäätmepraktikate elemendid, mis on iseloomulikud sellele perioodile, mil jäätmekonteinerit veel hoones ei olnud. Seejärel kirjeldan jäätmepraktikate elemente, mis on omased perioodile alates jäätmekonteineri hoonesse toomisest kuni uuritava perioodi lõpuni. Järgnevalt välja toodud elemendid ei anna jäätmepraktikatest täielikku terviklikku pilti, küll aga on empiiriapõhine analüüsiviis üks võimalik sissevaade sellest, kuidas elemendid jäätmepraktikaid kujundada võivad.

4.2.1 Jäätmepraktikate elemendid enne sekkumist

4.2.1.1 Asjad, materjalid

Asjad/materjalid jäätmepraktikate elementidena võib kogutud andmete põhjal jaotada laias laastus kolmeks: jäätmed ise (paber, pudel, patarei), jäätmete tekke kohad (printerid, snäki- ja joogiautomaadid) ning jäätmete äraviskamise kohad (prügikastid, konteinerid). Peamised jäätmed, mis Lossi 36 hoones enne jäätmekonteineri hoonesse toomist tekkisid, olid paber ja papp (sh vanad ajalehed), taaramärgiga pakend (pudelid), ohtlikud jäätmed (nii elektroonikaseadmed kui patareid), pakendid ja biojäätmed. Töötajal tekkis paberit rohkem kui tudengil, samuti tekkis töötajal rohkem patareisid. Tudengil seevastu tekkis aga pigem enam pakendijäätmeid kui töötajal. Tõenäoliselt on põhjus selles, et tudeng on harjunud kaasa võtma vahepalasid ning söögikoha puudumisel ka toitu – toit ja jook on aga ümbritsetud pakendiga, mis on hiljem vaja ära visata (ka töötajad võtavad tihtipeale kodust toidu kaasa).

No pakendid, ega siin väga, no paberipakendid, võib-olla seal koosoleku ruumis on ma ei tea, küpsisepakendid, aga kõik lähivad ühte prügikasti. (ÕS 1)

Jäätmete tekke kohtadest tõusevad enam esile printerid ning snäki- ja joogiautomaadid. Siinkohal tasub mainida, et hoones asuvad printerid nii üksikutes kabinetides või nende puudumisel on struktuuriüksustel ka ühised printerid, kuhu saab wifi kaudu printida.

Jah, mina olen seal võtnud kohvi kaks korda poolteist aasta jooksul ja mingit šokolaadi ka ja noh eile võtsin selle Coca-Cola. (tudeng 1)

Eraldi saab materiaaletest elementidest nimetada ka asju või kohti, kus inimesed jäätmeid hoones hoiavad ning kuhu jäätmed pärast viskavad. Intervjuudest ja vaatlusandmetest selgus, et enne jäätmekonteineri hoonesse toomist kasutasid mitmed töötajad paberi kogumiseks eraldi kaste või karpe, mis pärast kasti täissaamist prügikasti kõrvale pandi, et koristaja saaks selle ära viia. Lisaks asub mitmes ruumis spetsiaalselt delikaatseid andmeid sisaldavatele paberitele kast, mille sisu läheb hiljem hävitamisele. Oma rolli omavad ka maja pea kõikides ruumides asuvad tavalised prügikastid.

Ee laua juures, no minul on laua all prügikast ja siis on kraanikausi all ka. Siin on ka kraanikausi all. Sinul on, no igas toas on ikka üks prügikast. Minul on ikka noh kaks, kus ma kogu aeg midagi mööda viskan ja kraanikausi all. (ÕS 1)

Jäätmepraktikaid üheks kujundavaks elemendiks on ka asjad, mis asuvad hoonest väljaspool, kuid mis on tihedalt seotud jäätmete äraviskamisega. Nii saavad oluliseks maja hoovis asuvad konteinerid (sh ka paberikonteiner) kui ka prügiautod, mis jäätmed hoovist konteineritest ära toimetavad ning prügimäed, kuhu jäätmed lõpuks jõuavad. Omaette materiaalsete asjade alamkategoriasse olen intervjuude põhjal lugenud ka sildid, mis pannakse koristajale paberi peale prügikasti juurde. Ühelt poolt saavad need sildid pärast ruumist ära toimetamist ise jäätmeteks, teiselt poolt on sildid minu arvates märkimisväärsed, sest ilma nende füüsilise eksisteerimiseta ei vii koristajad töötajate poolt valmispandud vanapaberit ruumist ära.

K: Kas peab olema siis silt peal?

Jaa, kindlasti, kindlasti! Meie koristaja ei puuduta mitte ühtegi paberihunnikut, mis on põrandal maas prügikasti kõrval, kui selle jaoks pole antud luba. (kor. esindaja 1)

Enne välist sekkumist olid Lossi 36 hoone jäätmepraktikate materiaaleteks elementideks seega jäätmed ise, jäätmete tekke kohad ja äraviskamise kohad. Suuremaks väljakutseks antud uuringus on pärast välist sekkumist võrrelda, kas ja mis kahe perioodi lõikes materiaalsete elementide puhul muutunud on.

4.2.1.2 Tähendused

Olenevalt intervjuueeritava kuuluvusest struktuuriüksusesse räägitakse jäätmepraktikate tähendustest erinevas võtmes. Näiteks tudengid toovad välja, et nemad soovivad olla head kodanikud ning prügi sorteerimine väljendab nende jaoks heaks kodanikuks olemist. Töötajad seostavad jäätmete sorteerimist pigem muude aspektidega. Ühe tähendusena võib välja tuua näiteks raha kokkuhoiu, mis on igale instituudile/struktuuriüksusele ilmselt üks olulisematest teemadest – seetõttu prinditakse kahepoolset ning püütakse jälgida igapäevaseid kulusid. Iga instituut vastutab oma rahakasutuse eest ise ning nii saab ühe tähendusväljana märkida ka vastutuse jagunemise.

(Paus) Ma tõesti ei oska öelda, sest ma arvan, et meie instituut on nii säästlik, meil ongi kõik kokkuhoidlikud inimesed, et paberit meil ei raisata, kasutatakse kõik, mina ka, et panen siia märkmepaberiks ja ei viska lihtsalt ära, et minu meelest on meil siin kõik säästlikud. (ÕS 1)

Veel selgus, et enne konteineri majja toomist võib ühe tähendusena käsitleda ka seda, et töötajad ja tudengid on justkui sundseisus oma jäätmete äraviskamisel – see tähendab, nad peavad viskama oma jäätmed kõik ühte prügikasti, kuna võimalus visata eri liiki jäätmed eraldi puudub.

No kodus ma panen eraldi, paberi eraldi ja igasugused pakendid eraldi, aga siin on nii kahju, et mul ei ole võimalik neid kuskile koguda ja ma pean nad kõik kokku panema: banaanikoored, paberid ja kõik asjad. (ÕS 1)

Jäätmete sorteerimisest rääkimisel nimetatakse ka ülikooli-üleseid jäätmetega ümberkäimise põhimõtteid. Tuuakse välja, et ülikooli poolt on korraldatud maja hoovis paiknev paberikonteiner. Veel toob majahaldur intervjuus välja näiteks selle, et tihtipeale ei saa ülikoolides jäätmete liigiti kogumise projektid või programmid juhtkonnas poolehoidu. Võimalik, et juhtkonnas poolehoiu pigem mitte saamine võib majahalduri sõnul seotud olla hilisema jäätmete korraldusliku poole taha – tekib küsimus, kes jäätmed ära viib, organiseerib, mis jäätmetest edasi saab.

Jäätmete sorteerimise teema tekitab inimestes erinevaid mõtteid. Ühelt poolt kannab jäätmete sorteerimine elementaarse tegevuse tähendust, mis peaks olema loomulik igal ajal ja igas kohas. Jäätmete sorteerimine peaks käima justkui töö juurde (nii töötajatel kui tudengitel õppimisetöö) ning olema loomulik osa igapäevaelust.

Samas kui tavalisi prügikaste eriti ei olegi, on see konteiner ja kui ma juba sinna juurde kõnnin, siis ma ei hakka ju valesti viskama, viskan ikka nii nagu on ette nähtud. (tudeng 1)

Teise nurga alt vaadates võib osale inimestest jäätmete sorteerimine tunduda kaugel või võõra teemana – teemana, mis ei puuduta neid. Üks lähemalt seotud tegevusi või indikaator jäätmete sorteerimisele kui kaugemale teemale võib olla see, et kõik jäätmed visatakse ühte prügikasti kokku. Viimaks tuleb arvestada ka seda, et igal inimesel ei pruugigi jäätmete sorteerimine konkreetsete tähendustega seostuda. Kui jäätmeid tekib väga vähe või praktiliselt ei tekigi, ei pruugi see tähendada, et teema on inimese jaoks ebaoluline – võib-olla hakkab kindlast hetkest alates teatud jäätmepraktikate elementide kokkulangemisel jäätmete sorteerimise tähendus inimese jaoks alles formuleeruma.

4.2.1.3 Oskused, kompetentsid

Oskused ja kompetentsid enne jäätmekonteineri hoonesse toomist on ühelt poolt juhitud paljuski kas ülikooli toimimisele iseloomulikest reeglitest, juhenditest või eeskirjadest; teiselt poolt selgus intervjuudest ja vaatlusandmetest jällegi see, et paljud oskused või tegevused on inimeste igapäevaosaks olnud kas iseenda huvist või harjumustest, samuti on jäätmetega seotud tegevused üle kandunud ilmselt ka kodukeskkonnast.

Teatud reeglitest või protseduuridest lähtumist iseloomustavad tegevused on näiteks ülikooli-üleste spetsiaalsete inimeste värbamine (nt majahaldur), kelle vastutusalasse kuuluvad muuhulgas ka jäätmed. Samuti on koristusfirmaga tehtud kokkulepe, et koristajad viivad tööruumides prügikasti kõrvale asetatud vanapaberi ära. Hävitamisele kuuluvate delikaatsete paberite äraviimine mitmes instituudis on seotud teenusepakkujaga, kes on ülikooliga seotud tõenäoliselt kokkuleppe alusel. Huvitava nüansina võib siinkohal välja tuua ka (printimis)seadmete korrashoiu eest hoolitsemise, eesmärgiga seadme võimalikult pika eluea tagamine – ühelt poolt juhendatakse seadmete toimimise eest vastutava töötaja soovitustest, teisest küljest on printeri kasutamine seotud ka ilmselt oma huvidega efektiivselt kasutada, nt kahepoolselt printida.

Aga seda me ei tee, mõni õppejõud on teinud seda, et on pannud mustandipaberi arvutisse, teise külje, see on meil keelatud. See on jah, printeri mingi, üks jooksiski printeri ahju kinni. Mul on praegu dekoratiivne element pandud sinna printeri kohale üles, see on ära kõrbend, jaa võite pildistada jaa. (ÕS 1)

Intervjuudele ja vaatlusandmetele tuginedes võib öelda, et enne jäätmekonteineri majja toomist võis nii töötajate kui ka tudengite igapäevapraktikates märgata säästliku jäätmekäitlemisega seotud oskusi. Saab öelda, et kõikide instituutide esindajad tõid välja, et nad prindivad

kahepoolselt ning püüavad paberit taaskasutada – kasutada nt märkmepaberina. Lisaks tuli intervjuudest välja veel mitmeid oskusi, mis on kõik väärt eraldi äramärgimist: paberit prinditakse vähendusega; paberit kogutakse lasteaeda viimiseks (joonistamiseks teisele poolele); vanad ajalehed või raamatud kogutakse tudengituppa või koridori, kust igaüks saab need koju viia; kahepoolset printimist õpetatakse vajadusel välisõppejõududele.

Vähendusega ja kahepoolselt, see tähendab seda, et sa vähendad selle siin ja. (ÕS 1)

Kaks ja siis teisele küljele ka veel. (ÕS 1)

Inimeste kompetentsi jäätmeid sorteerida näitab või toetab ka see asjaolu, et enne jäätmekonteineri hoonesse toomist otsiti linna pealt patareide kogumiskohti või viidi need koju ning toimetati need hiljem, koguse suurenedes, spetsiaalsetesse kogumiskohtadesse. Ka taaramärgiga pudelite taaskasutus märgib oskust jäätmetega säästlikult ümber käia.

Jaa nendega on ka probleem, näiteks patareisid kannan kotis kaasas, alati pole ju meeles, kui käid kuskil poes, siis pean meeles pidama, et kuhu neid nüüd poetada. (ÕS 1)

Enne jäätmekonteineri hoonesse toomist rääkisid mitmed intervjuueeritavad ka varasematest initsiatiividest jäätmetega tegeleda. Nii selgus, et ajakirjanduse, kommunikatsiooni- ja infoteaduste instituudil oli uude majja kolides idee plastpudelite konteinerist. Samuti olevat riigiteaduste instituudis mõnda aega enne jäätmekonteineri hoonesse toomist olnud arutelu jäätmete liigiti kogumise kohta hoones. Varasemad sarnased jäätmete kogumise ideed ja mõtted näitavad või toetavad ilmselt seda, et ollakse valmis jäätmeid eraldi koguma, samuti ka seda, et jäätmete liigiti kogumine on tähenduslik või mõtestatud toimimisviis või tegutsemismuster.

Vaat ma nüüd ei ole jõudnud küsida, ei tea. Aga seda võin küll öelda, et millal see oli – ikka kuid enne, kui te selle konteineri tegite, siis meie instituudi listis oli isegi vastav arutelu. Tekitati küsimus, et kui palju wifi-printerit kasutatakse ja kui palju prinditakse ja siis selle baasilt tekkis arutelu, et miks meil ei ole mingisugust jäätme- või vanapaberikogumise konteinerit. (akad. töötaja 2)

Enne välist sekkumist said kaardistatud töötajate ja tudengite peamised jäätmete sorteerimisega seotud oskused, neist kõige kõnekamaks võib pidada isekeskis või omatarbeks teatud jäätmeliikide eraldi kogumist (paber, pudel), isegi kui hoones puudub spetsiaalne koht nende viskamiseks.

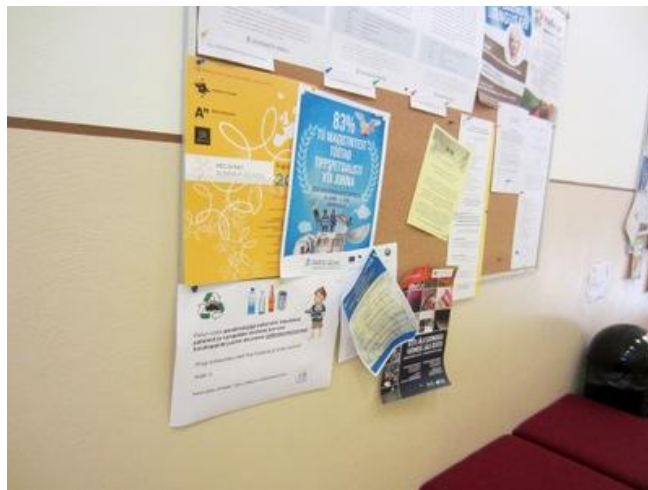
4.2.2 Jäätmepraktikate elemendid pärast sekkumist

4.2.2.1 Asjad, materjalid

Nii nagu enne sekkumist olid peamisteks jäätmepraktikate elementideks jäätmed ise, jäätmete tekke kohad ja äraviskamise kohad, võib sama täheldada ka uuritava perioodil pärast sekkumist. Peamise erinevusena eksisteerib hoones pärast sekkumist spetsiaalne jäätmekonteiner paberile, taaramärgistusega pakenditele ja patareidele. Peamised jäätmed on jätkuvalt pudelid, patareid, paber ja papp, samuti pakendid ja joogiautomaadi topsid. Jäätmeid võib tõenäoliselt pidada üheks keskseks jäätmepraktikate materiaalseks elemendiks, sest ilma jäätmeteta ei saaks jäätmepraktikad olemas olla. Pärast jäätmekonteineri hoonesse toomist saab eraldi materiaalse elemendina esile tuua ka plakatid, mis asuvad hoone stendidel, teadetetahvritel. Stende ja teadetetahvleid võib pidada nüüd, pärast sekkumist, jäätmete tekke kohaks – sinna riputatud kuulutused ja teated on üldjuhul paberist. Kuulutuste ja plakatite aegumisel võtab administraator need stendidelt maha ning viskab nüüd jäätmekonteinerisse.

Veel ei ole. Aga mul on siin kapis hunnik pabereid, mida olen sinna kogunud ja ei ole tahtnud tavaprügikasti visata, et üsna varsti, kui need sinna enam ei mahu, siis viskan. (akad. töötaja 2)

Foto 7: Plakatid koridori stendidel (19.05.2013)

Intervjuudest selgus, et mõnel inimesel ei tekigi Lossi 36 hoones töötades või õppides jäätmeid. Kuna jäätmekonteiner on mõeldud pudelitele, paberile ja patareidele, räägitakse jäätmete mitte tekkimisest pigem just nende jäätmeliikide kontekstis. Põhjustena nimetatakse majas harva viibimist või jäätme ära viskamise vajalikkuse ununemist (tudengid), veel tuuakse põhjuseks hoonest väljas lõunasöögi söömine.

Lisaks jäätmetele rääkisid intervjuueeritavad ka erinevatest materiaalistest kohtadest, kus jäätmeid kuni äraviskamiseni hoitakse. Näiteks on mitmel hoone töötajatel olemas spetsiaalne kast paberi kogumiseks. Osal töötajatest on kast paberi kogumiseks olnud kogu aeg, teised on paberikasti

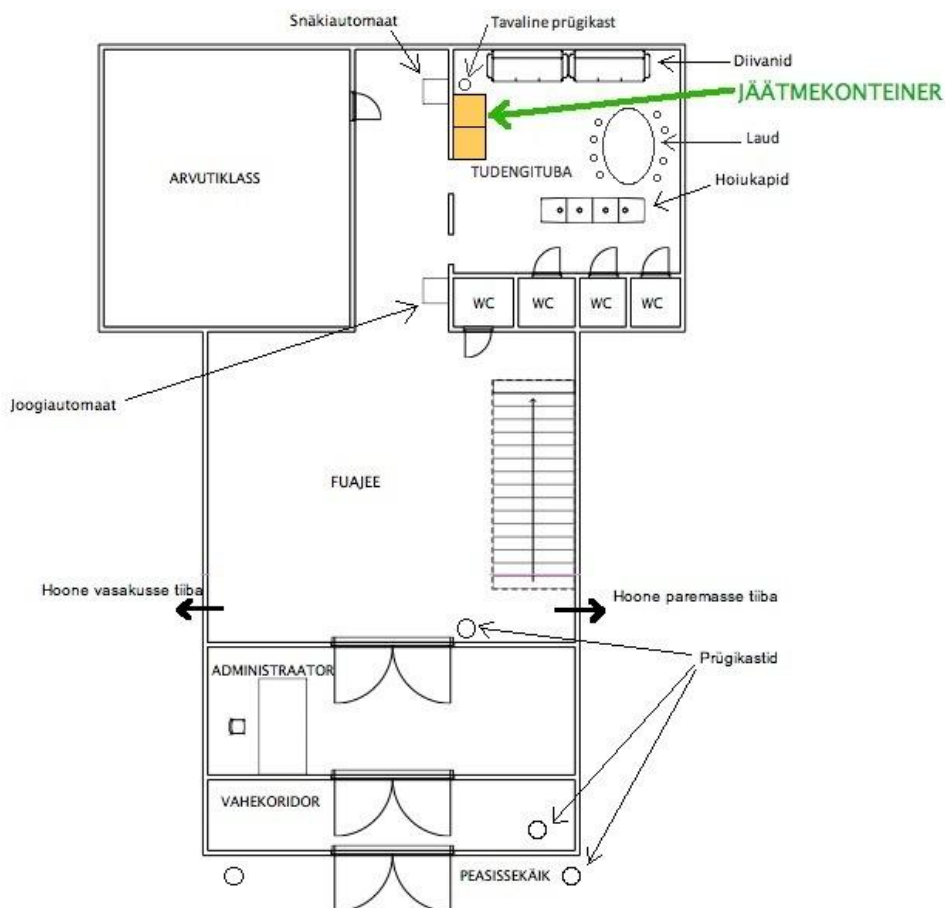
loonud pärast jäätmekonteineri majja toomist. Lisaks paberikogumise kohtadele koguvad mitmed töötajad ka patareisid spetsiaalsesse kohta, nt kilekotti, mis hiljem konteinerisse viiakse.

Mul on kast nurgas ja siis ma tõstan selle välja. Jaa, siis on kast, nüüd hakkab ta täis saama, siis mingi hetk ma panen ta siia samma töölaua juurde või siis tõstan sinna väljapoole. (akad. töötaja 2)

Pärast jäätmete teatud aja tagant kokku kogumist on vaja need kuhugi ära visata. Olulise tulemusena saab välja tuua uue jäätmekonteineri kui jäätmete ära viskamise koha. Tavalised prügikastid paiknevad hoones jätkuvalt sarnaselt esimesele uuritud perioodile edasi.

No ma arvan, et natukene rohkem, kuigi tegelikult on situatsioon samasugune nagu enne: minul on siin vanapaberi kast, mida ma siis mõne aja tagant tühjendan sinna alla, nüüd on mul vähemalt koht, kuhu tühjendada. (ÕS 3)

Kuigi jäätmekonteinereid on füüsiliselt kaks (üks taaramärgiga pudelite jaoks ning teine vanapaberi ja patareide jaoks), moodustavad need visuaalselt ühtse terviku, sest asuvad tihedalt üksteise kõrval. Seetõttu nimetan töös jäätmekonteinerit kui objekti ainsuses. Konteiner on beeži värvi, sulandudes visuaalselt ruumi seinatooniga ühte. Kuna konteiner on mõeldud vaid taaramärgiga pudelitele, paberile ja patareidele, ei tohi sinna panna ei segapakendit ega biojäätmepudelit. Alates detsembrist 2013 on konteineri kõrvale pandud ka tavaline prügikast, seega on loodud võimalus visata segapakend või biojääde sinna. Jäätmekonteiner asub hoone esimese korruse (täpsemalt poolkorruse) tudengitoas. Hoonesse sisenemisel ei paista konteiner koheselt silma, vaid selleni jõudmiseks on vaja liikuda peauksest sissetulekul umbes 20 meetrit otse edasi ning keerata paremale tudengituppa.

Joonis 4: Jäätmekonteineri asukoht hoones

4.2.2.2 Tähendused

Tehtud intervjuude põhjal saab öelda, et Lossi 36 jäätmepraktikatele omistatakse pärast jäätmekonteineri hoonesse toomist mitmeid erinevaid tähendusi. Näiteks joonistus intervjuudest välja see, kuidas jäätmete ära viskamine on saanud teadlikuks tegevuseks, see tähendab, jäätmete ära viskamisel (kas siis tavalisse prügikasti või konteinerisse) mõeldakse ilmselt enam jäätmete sorteerimise vajalikkuse peale. Jäätmete sorteerimisest räägitakse ka kui võõrast või kaugest teemast, sealjuures viidatakse paberi, pudelite ja patareide konteinerisse viskamisele kui ununevale tegevusele, tõenäoliselt mängib siin oma rolli ka konteineri asukoht.

Tegelt on hea mõte, et nagu rohkem teadvustada inimestele. Mõtlemine paneb küll järgmine kord... (muu töötaja 2)

Jäätmepraktikate puhul saab tähendust kandvaks teguriks harjumus, harjumuste muutmine või muutumine võtab aega. Käsitlen töö kontekstis harjumust kui tähendust, sest harjumuse varjatud jõud (visata kõik jäätmed ühte prügikasti) võib osutada inimese jäätmetega seotud käitumise

kitsaskohaks. Teisisõnu, harjumuslikult jäätmete liigiti mitte kogumine võib tähendada selle tegevuse loomuliku igapäevaosana võtmist.

Tegelikult see küsimus, et kas ma vaevun minema ja kas mul on meeles, tegelikult on ju kõigega niiviisi. See on ikka elustiil...jaa et kaks sammu oled valmis astuma ja viskad selle ära. See tuleb tasapisi. (muu töötaja 2)

Olulise tähendusena tõid mitmed intervjuueritavad välja selle, et jäätmesorteerimine näitab sõbralikkust meid ümbritseva keskkonna vastu ning on kasulik kõigile. Näiteks saab jäätmete sorteerimist seostada tervislikkusega – viies ise vanapaberi hoovi paberikonteinerisse, saab keskkonnasõbralikkuse ühendada jalutamisega. Veel tähendab jäätmete sorteerimine mitme intervjuueritava jaoks looduse hoidmist.

Jäätmepraktikaid seostatakse lisaks muule eelkõige ka isiklike kulude kokkuhoiuga. Mitmed Lossi 36 töötajad ütlesid, et taaramärgiga pudeleid kogutakse eraldi ning need viiakse ise taarapunkti. Veel räägitakse jäätmekäitlusest kui ühest Eesti kitsaskohast – ühelt poolt teadvustatakse riigi poolt ja räägitakse inimestele jäätmete sorteerimise vajalikkusest, teiselt poolt puuduvad jällegi riigipoolsed konkreetsed toetavad meetmed (nt kohustuslikud prügikonteinerid). Veel leitakse, et jäätmepraktikate korraldus, täpsemalt jäätmete ära viskamine, peaks olema ülikooli-üleselt reguleeritud (laiemalt üleriigiliselt) – see tähendab, et jäätmekonteinerid peaksid olema kohustuslikus korras võimalikult paljudes kohtades. Vajadus üleriigilise jäätmesüsteemi järele võib näidata ühelt poolt seda, et Eestit nähakse/soovitakse näha keskkonnasõbraliku riigina, teiselt poolt viitab see jällegi ka probleemkohale või parendamist vajavale valdkonnale Eestis.

Mul tekkis nagu pigem see mõte, et ma nägin siin kitsaskohta, et kui arusaam elukorraldusest Eestis on see, et me sorteerime prügi, siis peaks mingis mõttes olema olemas standardsed konteinerid, mille abil seda tehakse. (ÕS 2)

Informandid räägivad jäätmepraktikatest ka kui initsiatiivi või eeskuju näitamisest teistele teaduskondadele, organisatsioonidele. Kui ühelt poolt seostuvad jäätmepraktikad millegagi, mis paistab väljapoole (eeskuju teistele), siis teisest küljest kannab mõnede intervjuueritavate jaoks jäätmete sorteerimine ka nii hingelist kui ühiskonnaliikmeks olemise tähendust – olla hea ühiskonna kodanik. Oluliseks märksõnaks jäätmepraktikatest rääkimisel pidasid vastajad ka jätkusuutlikkust – jäätmete liigiti kogumine on tegevus, mis võiks kestma jääda. Jäätmekonteineri jätkusuutlikkust seostati omakorda inimeste harjumuslike toimimisviiside või tegutsemismustritena – kui mitmed inimesed on juba harjunud oma jäätmeid konteinerisse viima

ja konteiner kellelegi oma asukohas n-ö ette ei jää, võiks konteiner hoonesse jäädagi. Taoline mõtlemisviis võib viidata asjaolule, et osale inimestest on konteineri asukoht saanud juba harjumuseks.

Jah noh ei ole mõtet, kui inimesed on harjunud juba sinna panema, siis las ta niikaua olla, kuni ta ei sega ja hetkel ta küll ei sega ja ma usun, et ta ei hakka ka segama. (majahaldur 3)

Viimaseks toon välja veel huvitavad emotsioonide või teatud meeleseisunditega seotud aspektid, mis intervjuudele tuginedes võiksid jäätmepraktikate kontekstis tähendust kanda. Esiteks, jäätmesorteerimine muudab meele heaks või teeb rõõmu. Teiseks, vastajad tõid välja selle, et konteinerisse jäätmete viskamine võib jääda viitsimise taha. Viitsimine on seega justkui hetkelisel emotsioonil põhinev meeleseisund, mis ühelt poolt võib viidata nt väsimusele, ajakulule või laiskusele, teiselt poolt aga ka võib-olla sellele, et jäätmete sorteerimine pole inimeses veel sügavuti juurdunud. Kolmandaks, mõnes intervjuueeritavas tekitas paberi, patareide või pudelite konteinerisse mitte viskamine (visati tavalisse prügikasti) või konteinerisse valesti viskamine süütunde. Viimasel juhul lisas süütundele tõenäoliselt vürtsi juurde see, et valesti viskamise praktika tuli just intervjuu käigus vahetult välja.

I had a plastic cup, sorry. I am sorry. (tudeng 3)

K: No, don't worry, it's not a problem. But now as you know, do you think you will throw here papers, bottles and batteries if you have them?

Yes, sure I'll do it, I promise. (tudeng 3)

Kokkuvõtlikult saab öelda, et jäätmete sorteerimise tähendused on pärast konteineri hoonesse toomist (sekkumist) veidi avardunud, st erinevaid tähendusi on pigem rohkem kui neid oli enne sekkumist. Täheenduste mitmekesisustumine ei pruugi tähendada muidugi seda, et neid inimeste peades enne sekkumist olemas ei olnud – võib-olla eksisteerisid tähendused alateadlikult ning tulid välja seetõttu, et konteineri toomine hoonesse andis põhjuse/tõuke tähenduste ilmnemiseks.

4.2.2.3 Oskused, kompetentsid

Pärast jäätmekonteineri hoonesse toomist võis märgata seda, kuidas osa intervjuueeritavatest hakkas enda jäätmekäitumist teadlikumalt jälgima. Üheks kompetentsiks võibki pidada jäätmete tavalisse prügikasti mitte viskamist. Võimalik, et inimeste teadvuses paiknev uus jäätmekonteiner meenus neile aeg-ajalt ning seetõttu hakati ka jäätmetega teistmoodi ümber käima – nt neid varasemast enam liigiti koguma.

Mina ise viskan vahel ja ma olen ennast jälginud sellest ajast saadik, kui sa selle panid sinna. (dek. juhataja 3)

Ühe oskuseks võib esile tuua ka jäätmete viimise konteinerisse. Intervjueeritavad toovad välja, et kui enne ei olnud kohta, kuhu sorteeritud jäätmeid visata, siis nüüd saavad nad jäätmed konteinerisse viia. Intervjuudest selgub veel, et omaette oskuseks võib olla ka jäätmekonteineri üles leidmine või selle otsimine, sooviga jäätmed sinna visata. Eraldi oskusteks loen veel üldised jäätmepraktikatega seotud oskused. Näiteks oskus teadlikult võimalikult vähe prahti tekitada või see, et töötaja viib ise paberid välja paberikonteinerisse (kuigi ka koristaja võib seda teha). Veel võib siia alla lugeda ka oskuse jäätmeid taaskasutada (pudeleid, paberit).

Ei ole ka veel vajadust jah olnud sinna minna, sest ma ise käin klaaspudeliga, millega ma jooki kaasa võtan ja taaskasutavaid siin töö juures üldse ei kasuta ja üldse teadlikult ei tekita prahti. (ÕS 2)

Tehtud intervjuudest ja vaatlusandmetest selgus, et mitte kõik inimesed ei viska oma prügi konteineri nn õigest august sisse (st paber paberikonteinerisse, pudelid pudelikonteinerisse). Konteineri sisust tehtud fotod kinnitavad, et mõnikord võis patareide jaoks mõeldud kastist leida paberit või pakendeid, vanapaberile mõeldud konteineri osast biojäätmeid või pakendeid. Taaramärgiga pudelite konteinerisse oli mõnikord visatud taaramärgistuseeta pudeleid. Osalt võidi nn valesid jäätmeid konteinerisse visata seetõttu, et kuni detsembrikuuni 2013 puudus konteineri lähedal tavaline prügikast, teisalt võib-olla ükskõiksus, kiire jäätmest vabanemise soov, aeg.

*Foto 8: Pakendid patareide konteineris
(11.09.2013)*

*Foto 9: Jäätmed, mis asusid konteineris, kuid pole sinna panemiseks mõeldud
(11.10.2013)*

Lossi 36 jäätmepraktikate üheks oskustega seotud elemendiks on ka oskus jäätmekäitlust korraldada (täpsemalt jäätmekäitlus uuest konteinerist). Näiteks sorteerivad koristajad konteineri prügi läbi, juhul kui sinna on visatud nn valesid jäätmeid. Samuti toimetatakse jäätmed konteinerist ära liigiti – st patareid viiakse patareide kogumispunkti, vanapaber paberikonteinerisse ja pudelid viiakse ära spetsiaalsesse konteinerisse.

Ikka kogumispunkti, meie ülemus viib. Ja paberikonteineri jaoks on siin samas hoovis. (koristaja 3)

K: Ja pudelid kuhu viiakse?

Pudelid ise see ülemus viib teise konteinerisse. (koristaja 3)

Huvitavaks tulemuseks pean seda, et Lossi 36 hoone jäätmepraktikatega seotud kompetentsid võivad osalt olla alguse saanud kodust – oskustest kodus prügi sorteerida. Võimalik, et kui inimesed kodus jäätmeid sorteerivad, võtavad nad jäätmete sorteerimise oskused ka teistesse keskkondadesse, nt töökeskkonda, üle või kaasa. Viimaseks tasub mainimist veel see, et jäätmete konteinerisse viskamist kui oskust võivad vähendada või mõjutada mitmed segavad faktorid. Ühelt poolt selgus näiteks inglise keelt kõneleva tudengiga tehtud intervjuust see, et kuna konteineri peal pole inglise keelset teksti ega juhendit, ei pruugi tudeng aru saada, kuhu auku mis jäätmeid visata tuleb. Teiselt poolt on konteineri peal pildid paberist, pudelitest ja patareidest, mis peaks illustreerima, mis jäätme kuhu viskama peaks. Segavaks faktoriks võib olla ka konteineri asukoht ja aeg – esimese ja teise korruse inimestel kulub konteineri juurde minekuks vähem aega kui kolmanda või neljanda korruse inimestel.

I understand. But I don't understand, it's a little confusing, I don't know what to throw here, it's all the similar caps here. (tudeng 3)

Veel tuleb jäätmepraktikate tähendustevälja ja oskuste analüüsimisel arvestada sellega, et intervjuueeritavatel on ilmselt ka mitmeid varjatud taustateadmisi, millest intervjuudes küll ei räägita, kuid mis võivad jäätmesorteerimise tähendusi ja oskusi kujundada. Näiteks on inimestel olenemata magistritöö raames tehtud etnograafilisest uuringust ilmselt teadmised sellest, et jäätmeid on võimalik liigiti koguda/sorteerida. Samuti teatakse ilmselt jäätmete taaskasutamise võimalustest, seda nii üksikisikuna panuse andmisel (nt veepudeli taastäitmine või paberi maksimaalne kasutamine) kui ka riigipoolsest panusest jäätmekäitluses (jäätmed sorteeritakse jäätmejaamades, jäätmed lähevad taaskasutusse ja jõuavad uuesti üksikisikuni mõne teise asja/toote näol). Varjatud taustateadmine võib olla ka see, et inimesed teavad, miks on keskkonnahoidmise kontekstis vajalik jäätmeid üldse eraldi sorteerida ning mitte loodusesse visata (kahjulikud keskkonnamõjud, mitmed jäätmed lagunevad aastakümneid/aastasadu jne).

Pandipakendil olevaid pandimärke tuntakse, st teatakse, et pandimärgiga pudeli eest taaraautomaati viies saab raha, kuid samas ei ole ühe või paari pudeli eest saadav raha märkimisväärselt suur ning võib-olla selle tõttu pannakse pudeli Lossi konteinerisse. Nii jääb ära pudelite koju kaasavõtmine, nende eraldi ladustamine kodus ning hiljem taaraautomaati viimine.

Pärast konteineri hoonesse toomist on oskused jäätmepraktikate elemendina võrreldes eelneva perioodiga n-õ juurde tekkinud pigem just konteineriga seoses – st konteineri olemasolu on mitmetele oskustele andnud justkui tõuke. Näiteks on oma jäätmetega seotud käitumist rohkem jälgima hakatud, mõned inimesed on oma jäätmeid konteinerisse viima hakanud, samuti on uueks kompetentsiks kujunenud jäätmekäitluse korraldamisoskus konteinerist.

4.3 Muutused jäätmepraktikates

Jäätmekonteineri toomine teaduskonna hoonesse on töötajate ja tudengite jäätmepraktikates uuritaval perioodil mõningaid muutusi toonud. Oluline on kindlasti märkida ja nagu ka intervjuueeritavad ise on maininud, võtab uute oludega kohanemine ja harjumine aega. Seepärast toimusid ja toimuvad ka tõenäoliselt praegu, pärast magistritöö raames uuritavat perioodi, praktikates muutused. Järgnevalt toon välja peamised muutused jäätmepraktikates, mis kahe uuritava perioodi kõrvutusest enam välja paistsid.

Töö tulemuste esitamise esimeses peatükis tutvustasin intervjuude ja vaatlusandmete põhjal Lossi 36 inimeste jäätmepraktikaid. Need jagunesid jäätmete tekitamisega seotud praktikateks, jäätmete vähendamise ja taaskasutamise praktikateks ning jäätmete äraviskamise praktikateks. Konteineri hoonesse toomine ei ole tekitanud suuri muutusi jäätmete tekitamisega seotud praktikates – nii printer-koopiamasinad, snäki-, joogi- ja veeautomaadid, kaasa võetud lõunasöögid, vahepalad, pudelid ja joogitopsid elavad samamoodi oma elu edasi – tekitades jäätmeid. Samuti ei tekitanud väline sekkumine suuri muutusi jäätmete vähendamise või taaskasutamise praktikates – nii nagu taaskasutati pudeleid ja paberit uuesti, prinditi kahepoolsest ja vähendusega, tehti seda jätkuvalt ka pärast konteineri majja toomist. Muutused jäätmepraktikates on seotud just jäätmete äraviskamise praktikatega.

Vanapaber, taarapudelid ja patareid visatakse jäätmekonteinerisse

Pärast jäätmekonteineri tekkimist oli koheselt märgata, et seda on kasutama hakatud – sinna oli visatud nii pudeleid, vanapaberit kui ka patareisid. Siis, kui konteiner puudus, kogusid mitmed

maja inimesed küll näiteks pudelid eraldi, kuid polnud spetsiaalset kohta, kuhu neid visata. Seega visati pudelid kas tavalisse prügikasti või võeti pudelid hoonest kaasa, viidi koju või toimetati need ise tõenäoliselt taaraautomaati.

Tabel 7: Tekstinäited pudelite äraviskamise praktikatest enne ja pärast sekkumist

Enne	Pärast
<p><i>Me kohati oleme mõelnud, mis me teeme nende pudelitega, aga kuna me pole midagi ette võtnud, siis need lähevad tõesti tavalisse prügikasti. (dek. juhataja 1)</i></p> <p><i>Selles hoones. Vot mina väga palju neid ei tarbi. Ma tarbin vedelikku ka vähe vist, või tarbin seda kodus. No eile oli juhuslikult see, et ma tulin ja siis ma olin söönud ja siis ma tahtsin juua ja ostsin ühe Coca-Cola ja siis pärast viskasin selle tavalisse prügikasti. (tudeng 1)</i></p> <p><i>K: Mhmm, meil on enam-vähem kaetud. Plastpudelid.</i></p> <p><i>Probleem, hüüumärgiga! Neid siin ikkagi tuleb. (ÕS 1)</i></p> <p><i>K: Aga praegu, kuidas teil siin on? Tavalisse prügikasti lihtsalt. (ÕS 1)</i></p>	<p><i>Minul isiklikult siin ei teki, aga siin eelmine nädala lõpp oli hästi palju võõrast rahvast majas ja siis neid pudeleid oli meeletult palju ja siis ma käisin korjasin ja viskasin neid sinna. Aga mul endal pudeleid ei tule. (muu töötaja 2)</i></p> <p><i>Täiesti olen kasutanud, olen tassinud sinna neid pudeleid, sest mul oli siin, mul on jälle kogunenud siia, mul on siia kogunenud mõningaid pudeleid ja siis ühe täie olen käinud juba alla viimas, aga nüüd ma ei ole jälle läinud. (ÕS 2)</i></p> <p><i>K: Olete kasutanud seda konteinerit. Mida te sinna visanud olete? Pudeleid. (tudeng 3)</i></p>

Mitmed töötajad kogusid paberit eraldi ka enne jäätmekonteinerit. Osa töötajatest teadsid, et oma ruumis prügikasti kõrvale jäetud paberi viib koristaja ära, mõned töötajad toimetasid oma paberi ise ruumist ära (viidi koristaja ukse taha või hoovis asuvasse paberikonteinerisse). Pärast jäätmekonteineri majja toomist viivad paljud inimesed oma paberi just jäätmekonteinerisse.

Tabel 8: Tekstinäited paberite äraviskamise praktikatest enne ja pärast sekkumist

Enne	Pärast
<p><i>Jaa, see käib läbi koristaja jah, et me jätame, me korjame ise omale eraldi kasti ja siis koristaja viib nad ära. Sest meil on siin kaks kasti, üks on see, kus me korjame oma paberi ja teine on siis see, mis läheb hävitamisele, mis on kinnine kast. (dek. juhataja 1)</i></p> <p><i>Ei, põhiline ikka läheb sinna tavalisse prügikasti. (muu töötaja 1)</i></p>	<p><i>Veel ei ole. Aga mul on siin kapis hunnik pabereid, mida olen sinna kogunud ja ei ole tahtnud tavaprügikasti visata, et üsna varsti, kui need sinna enam ei mahu, siis viskan. (akad. töötaja 2)</i></p> <p><i>Mina samamoodi olen ühe korra midagi visanud siia, see oli paber. Lihtsalt paber, mille printisin ettekande jaoks välja, et oleks meeldetuletuseks ja siis viskasin siia ära. (tudeng 3)</i></p> <p><i>Ikka viskavad, et pabereid kuskil üks kord</i></p>

	<i>nädalas vahetame ja pudeleid üks kord kuus umbes. (koristaja 3)</i>
--	--

Kuna uues majas paiknemise jooksul ei olnud minu projekti alguseni väga palju patareisid inimestel kogunenud, ei tõstatunud patareide kogumiskoha puudumisest ka suurt probleemi. Enne sekkumist viisid intervjuueeritavad tühjad patareid ise hoonest välja – see tähendab, patareid võeti kas koju kaasa või mindi linna peale spetsiaalset patareide kogumiskohta otsima (peamiselt tanklad). Pärast konteineri toomist viskasid mitmed Lossi 36 inimesed oma patareid konteinerisse (kes veel visanud ei olnud, ütlesid, et nad kavatsevad seda teha).

Tabel 9: Tekstinäited patareide äraviskamise praktikatest enne ja pärast sekkumist

Enne	Pärast
<p><i>See on hea mõte küll jaa, sest noh mul tekib küll vähem neid, aga üks kord ma veeretasin patareid laua peal ja mõtlesin, et viin selle kuskile, aga tõesti bensukasse ma ei lähe sellepärast ja kui ma lähen, siis mul pole see meeles, ja kuna ma ei tea ka ühtegi kohta, kus oleks see patarei kogumiskoht, kus ma igapäevaselt käin, siis läks vist tavalisse prügikasti. (tudeng 1)</i></p> <p><i>Vot patareidega on nii, et ma olen siin kogunud ja siis läinud linna peale otsima mingit kasti, kuhu panna, mida on nii vähe ja lõppkokkuvõttes ma ei leia, siis nad maanduvad ikka kuskil tavalises prügikastis, hea tahtmine... (ÕS 1)</i></p>	<p><i>Jaa. Korra käisin, panin sinna patareid. K: Patareid. Muid asju ei ole pannud? (ÕS 2)</i></p> <p><i>Aga patareide koha pealt küll, neid mul on päris palju, kuna ma ei teadnudki kuhu panna patareisid... (tudeng 2)</i></p> <p><i>Ma mõtlen, et võib-olla kui mul kodus tekib probleem patareidega, et pole kuskile panna, siis toon siia. (muu töötaja 2)</i></p>

Seega on jäätmekonteineri olemasolu aidanud kaasa paberi, taarapudelite ja patareide sorteerimisele ja liigiti äraviskamisele. Peamised konteinerisse viskamise põhjused võiksid olla: jäätmekonteineri olemasolu; muude tegevuste ühendamine jäätmekonteinerisse paberi, pudelite ja patareide viimisega; juba eelnev olemasolev harjumus jäätmeid liigiti sorteerida (jäätmete sorteerimine kui elementaarne või loomulik tegevus); kodust kaasa tulnud jäätmete sorteerimise mõjud; keskkonnasõbralik ja heaks kodanikuks olemine; looduse hoidmise soov; teistele eeskujuks olemine.

Jäätmete viskamine tavalisse prügikasti

Jäätmekonteiner on mõeldud vaid taaramärgiga pudelite, vanapaberi ja patareide jaoks, mis tähendab seda, et ülejäänud jäätmed tuleb visata tavalistesse prügikastidesse. Nii intervjuudest kui ka vaatlusandmetest on näha, et enne konteineri majja toomist visati tavalistesse prügikastidesse kõikvõimalikke jäätmeid – nii pakendeid, pudeleid, papp- ja plastiktopse, paberit jne. Pärast konteineri hoonesse toomist ei saa kindlalt väita, et pudelite või paberi viskamine tavalistesse prügikastidesse vähenenud oleks. See nõuaks täpsemat metoodikat ning jääb selle magistritöö võimalustest eemale. Küll aga on osa intervjuueeritavatest öelnud, et näiteks pudeleid on võrreldes varasemaga tavalistes prügikastides vähem, teised jälle toonitavad, et auditooriumide prügikastides on sama palju pudeleid märgata nagu enne. Ka tavalistest prügikastidest tehtud mõningatelt fotodelt on näha, et on prügikaste, kuhu on pudeleid visatud ning on prügikaste, kuhu neid pole visatud.

Tabel 10: Tekstinäited jäätmete tavalisse prügikasti äraviskamise praktikatest enne ja pärast sekkumist

Enne	Pärast
<p><i>Jah ilmselt te näiteks loengus jälgite, mida inimesed teevad. Vaata nad võtavad automaadist kohvi, siis neil on pudelid niikuinii kotis. Ja need lendavad sinna audika prügikasti. (dek. juhataja 1)</i></p> <p><i>K: Aga praegu, kuidas teil siin on? (plastpudelitega)</i> <i>Tavalisse prügikasti lihtsalt. (ÕS 1)</i> <i>Kõik need toidupakendid ja kõik. (muu töötaja 1)</i></p>	<p><i>Ja kui päris siiralt aus olla, pärast konteineri tekkimist ma ei ole kordagi näinud, et oleks, kasvõi siin meie koridoris on tudengite ukse taga prügikast, et seal oleks plastmasspudeli pea välja paistnud... (ÕS 2)</i></p> <p><i>Aga seda ma olen küll vaadanud, et ega tudengid küll eriti vist ei kasuta. Sest kui ma torman mööda auditooriume, siis seal on ikkagi pudelid prügikastides, kuigi teie need ilusad plakatid on prügikastide kohal, aga pudelid on ikka prügikastis. (ÕS 3)</i></p>

Vaatluse tulemused enne ja pärast

Vaatlusandmetele tuginedes võib öelda, et kahe perioodi võrdluses paistis kõige enam silma kõikvõimalike eriliigiliste jäätmete paiknemine. Teisisõnu, enne konteineri hoonesse toomist võis pudeleid või paberit näha kas tavalistes prügikastides või mõnikord ka laudade, toolide ja aknalaua peal. Pärast konteineri hoonesse toomist ei saa öelda, et enam tavaprügikastides pudeleid või paberit näha ei olnud, kuid see-eest oldi neid visatud küllaltki palju ka uude jäätmekonteinerisse. Jäätmekonteinerisse pudelite ja paberi viskamine võiks viidata sellele, et konteineri puudumisel oleksid need jäätmed maandunud ilmselt tavaprügikastides. Uude konteinerisse pudelite ja paberi viskamine vähendas seega mingil määral nende jäätmete viskamist hoone tavaprügikastidesse.

Foto 10: Plastpudel laua peal enne loengu algust (18.01.2013)

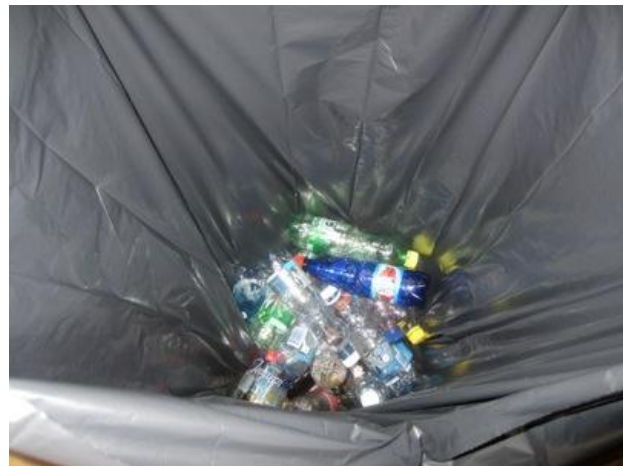

Foto 11: Pudelid jäätmekonteineris (24.09.2013)

Vaatluse käigus tehtud fotod aitavad näitlikustada mitmeid vaatlustulemusi. Näiteks selgus vaatluse käigus, et mitmed töötajad tegelesid juba enne konteineri majja toomist jäätmete liigiti kogumisega, nt paber, ning kasutasid paberit korduvalt. Pärast konteineri majja toomist võis märgata, et näiteks plastpudelid kogutakse eraldi prügikasti kõrvale. Veel on fotodelt näha, et mõnes tööruumis asus paber jätkuvalt tavaprügikastis.

Foto 12: Paberi taaskasutus märkme-paberina (18.02.2013)

Foto 13: Kast vanapaberile raamatukogus (18.02.2013)

Foto 14: Plastpudel tavalises prügikastis
(11.10.2013)

Foto 15: Paber tavalises prügikastis (11.06.2013)

Pärast konteineri ilmumist võib vaatlusmärkmetest kõige enam märgata asjaolu, kuidas olen mitmel korral täheldanud seda, et konteinerisse ei visata sinna ettenähtud asju (st paberikonteinerisse ei visata ainult paberit, patareide kasti ei visata ainult patareisid ning pudelite konteinerisse ei visata ainult taaramärgiga pudeleid, vaid ka ilma märgistusega). Sellise tegutsemise põhjal võib oletada, et jäätme viskajal jäätmekonteinerisse on kas 1) nii kiire, et ta ei jõua konteineri pealt lugeda, mis jääde kuhu visata tuleb; 2) tal võib olla teatav ükskõiksus jäätmete liigiti kogumise teemal; 3) ta ei leidnud lähedalt tavalist prügikasti, kuhu pakendit või biojäädet visata ning viskas seetõttu konteinerisse (siis, kui tavaprügikasti konteineri juures veel polnud). Võimalikke põhjuseid võib olla tõenäoliselt veel.

Tabel 11: Valik vaatluspäeviku märkmetest enne ja pärast sekkumist

Enne	Pärast
<p><u>20.01.13 kell 14.20</u> Nurgas olev prügikast on prügi täis. Kadri pildistab. Prügikastis esindatud: plastikust veepudel, banaanikoor, papptopsid, Kinder Bueno pakend, Mesikäpa kommipaber, pabermaterjal.</p>	<p><u>23.05.13</u> Raamatukoguhoidjalt küsiti, kas kuhugi kilet ka saab visata.</p>
<p><u>20.01.13 kell 14.25</u> Ajakirjanduse ja kommunikatsiooni instituudi tudengituba. Inimesi sees 7-8. Kadri siseneb ning vaatab prügikasti. Teeb prügikastist foto. Prügikastis paistavad papptopsikud, kilekott, jogurti tops.</p>	<p><u>11.06-13.06.13</u> Märkasin üksikuid plastpudeleid instituutide puhkenurkades.</p>
<p><u>20.01.13 kell 14.28</u> Kadri vaatab ruumi nr 214 sisse - laua peal paistab üks plastpudel. Prügikastist paistab 2</p>	<p><u>18.09.13</u> Patareide juures on mitmeid kilepakendeid (šokolaadipabereid). Nojah, tavalist prügikasti pole. Pudelite augus on plasttopse.</p>
	<p><u>24.09.13</u> Krõpsupakk patareide juures. Paberikott ajab üle. Nii palju valesid asju visatud – banaanikoored, plasttopsid, kile, kilekotid,</p>

<p><i>joogitopsi.</i></p> <p><i>1,5 korrusel oleva prügikasti sisu pildistamine. Prügikastis on 2 plastpudelit, erinevaid joogitopse. Kaks tudengit koridori pealt on jälginud mind ning uurivad, miks ma prügikasti sisu pildistan. Seletan.</i></p>	<p><i>kommi- ja šokolaadipaberid.</i></p> <p><u>03.10.13</u> <i>Midagi haiseb paberikoti juures: salatiga koos plastikkarp, veel plastiktopse ja banaanikoored.</i></p> <p><u>11.10.13</u> <i>Miks valed asjad sees jälle? Pildile ka jäädvustatud. Nr 204 auditooriumis prügikastis pandipakend.</i></p> <p><u>13.12.13</u> <i>Tavaline prügikast konteineri kõrvale tekkinud.</i></p>
---	---

Eelnev vaatlusandmetel põhinev võrdlus näitab ühelt poolt seda, et etnograafilise uuringu tulemusena on mõningad muutused seoses jäätmekonteineri majja toomisega toimunud. Teisalt ei pruugi need muutused uuritud perioodi jooksul niivõrd tugevalt või märkimisväärselt veel välja paista, sest praktikad on pidevas muutumises – tõenäoliselt toimub ka praegu, pärast uuringuperioodi lõppu jäätmepraktikate ümberkujunemine.

5. JÄRELDUSED JA DISKUSSIOON

Selles peatükis esitan esmalt uurimisküsimuste kaupa hoone töötajate ja tudengitega tehtud intervjuudel ja vaatlusandmetel põhinevad järeldused, mis tuginevad eelnevale analüüsile. Järeldusi püüan mõtestada töö teoreetilise materjali abil. Seejärel arutlen diskussiooni osas töö tulemuste üle laiemas ühiskonnakontekstis. Lõpuks peatun soovitusel, kuidas võiks sama teemat edaspidi uurida ning mida võiks edasistes uuringutes silmas pidada.

5.1 Järeldused

5.1.1 Jäätmepraktikad

Missugused on jäätmepraktikad Lossi 36 hoones?

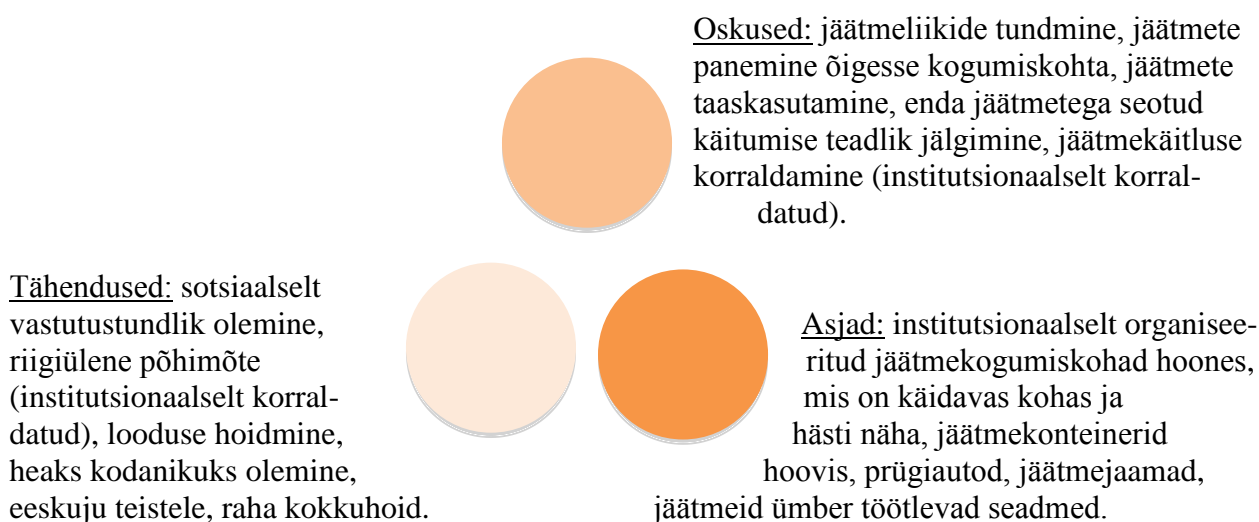
Tehtud intervjuudest ja vaatlusandmetest selgus, et Lossi 36 töötajate ja tudengite jäätmepraktikate kompleksi võib jagada kolmeks: jäätmete tekitamisega seotud praktikad, jäätmete taaskasutuse ja vähendamise praktikad ning jäätmete äraviskamise praktikad (jäätmete viskamine ühte prügikasti ja liigiti sorteerimine). Need praktikad on omavahel vastastikku tihedalt seotud ning üks praktika ei saa tõenäoliselt eksisteerida ilma teiseta. Näiteks ei saa jäätmete äraviskamise praktikad eksisteerida ilma jäätmete tekitamisega seotud praktikatega, sest ilma jäätmete olemasoluta ei oleks võimalik ka neid kasutada või ära visata. Taolist praktikate omavahelisest põimumist seletavad Shove et al (2012) praktikate kimpude ja komplekside mõistete abil. Töö kontekstis võib praktika kimpe iseloomustavaks näiteks tuua olukorra, kus töötaja läheb näiteks arvutiklassi või administraatori juurde ning talle meenub, et ka patareid saab seal läheduses spetsiaalsesse kasti visata ning ta võtab patareid kaasa. Praktika kimp on Shove et al (2012) järgi seega selline praktikamuster, mis ei ole sisuliselt omavahel seotud, kuid paiknevad juhuslikult samal ajal samas kohas. Praktikate kompleksid on võrreldes praktikate kimpudega n-ö kleepuvamad ehk omavahel rohkem seotud praktikate kombinatsioonid, teisisõnu, üks praktika on sisuliselt seotud teise praktikaga ehk mitu praktikat võivad üksteisest sõltuda. Praktikate kompleksi mõistet sobib iseloomustama olukord, kus töötajal tekib vajadus paber ära visata, kuid tema toas on tavaline prügikast ning tekib dilemma, kas visata see paber tavalisse prügikasti või koguda eraldi ning viia (või lasta viia) hiljem paberikonteinerisse.

Jäätmepraktikad kuuluvad omakorda keskkonnasäästlike praktikate kompleksi. Intervjuudest ja vaatlusandmetest selgus, et jäätmepraktikad on elektritarbimise-, kütte ja jahutuse- ning veetarbimise praktikakomplekside kõrval üks oluline osa ning võivad jaguneda omakorda mitmeteks tegevusteks. Näiteks jäätmete tekitamisega seotud praktikate puhul saab eristada hoonesisese tekkega (nt printerite kasutamine, snäki- ja joogiautomaadist ostmine, veeautomaatide kasutamine) ning hoonevälise tekkega tegevusi (nt toidu/snäki kaasavõtmine, jäätmete kaasavõtmine). Jäätmete taaskasutamine väljendub peamiselt paberi või pudelite taaskasutamises, jäätmete vähendamist iseloomustab nt paberi maksimaalne ära kasutamine sodipaberiks, kahepoolne ja vähendusega printimine. Jäätmete äraviskamise praktikas eristub esmalt kõikide jäätmete ühte prügikasti viskamine, mis vastandub jäätmete liigiti sorteerimisele.

5.1.2 Jäätmepraktikaid mõjutavad tegurid

Missugused on jäätmepraktikaid mõjutavad materiaalsed, tähendust kandvad ja kompetentsiga seotud tegurid? (Millised materjalid/asjad on praktika teostamiseks vajalikud? Milliseid tähendusi praktikatele omistatakse? Millised oskused/pädevused on praktikate sooritamiseks vajalikud?)

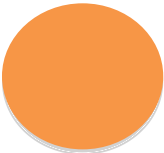
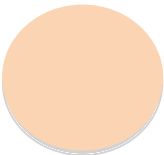
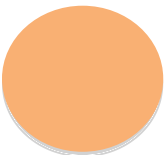
Jäätmepraktikaid mõjutavate tegurite uurimiseks võtsin aluseks Shove et al (2012) idee sellest, kuidas sotsiaalsed praktikad koosnevad kolmest elemendist: asjadest, tähendustest ja oskustest. Kogutud andmete põhjal saab öelda, et Lossi 36 jäätmepraktikate elemendid on omavahel seotud, kujundades hoones just sellised jäätmepraktikad nagu seal on – elementide vahelisi seoseid praktikate kujunemisel toonitab ka Warde (2005). Jooniselt 5 ja tabelist 12 on näha, millised võiksid olla nn ideaalse jäätmepraktika elemendid ning millised on Lossi 36 hoone jäätmepraktikate elemendid enne ja pärast jäätmekonteineri hoonesse toomist.

Joonis 5: Nn ideaalse jäätmepraktika elemendid (konstrueeritud töö autori poolt, joonis kohandatud Shove et al (2012) järgi)

Tabel 12: Jäätmepraktikate elemendid enne ja pärast sekkumist

Enne		Pärast
Jäätmed (paber, papp, pudelid, ohtlikud jäätmed, pakendid, biojäätmed), printerid, snäki- ja joogiautomaadid, veeautomaadid, kastid/karbid/kilekotid jäätmete eraldi kogumiseks, tavalised prügikastid, jäätmekonteiner hoovis, prügiautod, jäätmejaamad, seadmed prügi eraldamiseks.	Asjad 	Jäätmed (pudelid, patareid, paber, papp, pakendid, joogitopsid), printerid, snäki- ja joogiautomaadid, veeautomaadid, kastid/kilekotid jäätmete eraldi kogumiseks, jäätmekonteiner taarapudelitele, paberile ja patareidele, plakadid stendidel , tavalised prügikastid, jäätmekonteiner hoovis, prügiautod, jäätmejaamad, seadmed prügi sorteerimiseks.
Heaks kodanikuks olemine, raha kokkuvõtteid, üldkoosolekute põhiolemine (paberi käitlemine), jäätmete sortimine kui loomulik/elementaarne või kaugel/võõras teema, n-õ sundseis visata kõik jäätmed ühte prügikasti.	Tähendused 	Jäätmete sortimine kui ununev või võõras/kaugel tegevus, enda jäätmetega seotud tegevuste teadlik jälgimine , harjumuslik, kasulik kõigile , sõbralikkus keskkonna vastu, looduse hoidmine, kulude kokkuvõtteid, eeskujutav teiste jaoks , heaks kodanikuks olemine, jätksuutlikkus .
Spetsiaalsete inimeste olemasolu, jäätmete taaskasutamine, paberi, pudelite ja patareide eraldi kogumine, paberi liigiti tööruumist äraviimine (koristaja).	Oskused 	Jäätmete viimine uude jäätmekonteinerisse, kõiki jäätmeid ei visata tavalisse prügikasti, liigiti jäätmekäitlus uuest konteinerist , jäätmete taaskasutamine, paberi liigiti tööruumist äraviimine (koristaja).

Jooniselt ja tabelist selgub, et erinevused nn ideaalse jäätmepraktika elementide ja uurimuse tulemusena välja toodud jäätmepraktikate elementide vahel ei ole märkimisväärselt suured, kuid mõningaid erinevusi võib kohati täheldada (märgitud tabelis 12 nn paksu kirjaga). Näiteks kui ideaalpraktika kohaselt võiks jäätmepraktika üheks tähenduseks olla organisatsiooni sotsiaalselt vastutustundlik olemine, ei rääkinud intervjuueeritavad sellest. Ka Bansal & Roth'i (2000) arvates võiks jäätmete sorteerimise üheks tähenduseks olla just sotsiaalselt vastutustundlik olemine

(sotsiaalsete kohustuste ja väärtuste täitmine). Ideaalse jäätmepraktika järgi võiks inimesed tunda kõiki jäätmete liike ning jäätmed eraldi ära visata selleks ettenähtud kohta, samuti võiks ühes organisatsioonis olla korraldatud jäätmete liigiti äratometamine hoonest. Kui enne jäätmekonteineri hoonesse toomist oli korraldatud vaid paberikäitlus tööruumidest (kokkulepe koristusfirmaga), siis pärast sekkumist toimetati vanapaber, taarapudelid ja patareid jäätmekonteinerist liigiti hoonest ära. Ideaalse jäätmepraktikaga võrreldes on reaalse projekti läbitegemisel astunud samm selles suunas, et hoone töötajatel on võimalik koguda paber, patareid ja taaramärgiga pudelid spetsiaalsesse jäätmekonteinerisse. Kuigi hoones asub nüüd (vähemalt esialgu) üks kolmele jäätmeliigile mõeldud jäätmekonteiner kogu maja peale, võiks ideaalkorras jäätmekonteinerite korraldus olla ühelt poolt institutsionaalselt organiseeritud – konteinereid võiks olla palju, need võiksid asuda käidavates kohtades ja olla inimestele hästi näha. Ideaalis võiksid paberi, ohtlike jäätmete ja taaramärgiga pakendi kogumiskohale lisanduda ka biojäätmete ja segapakendite kogumiskohad. Teaduskonna hoones asuv jäätmekonteineri idee on alguse saanud alt-üles initsiatiivist, ideaalpildis võiks jäätmekonteinerite organiseerimine olla reguleeritud ühelt poolt nii riigi poolt kui teiselt poolt ka organisatsioonide enda poolt. Teisisõnu, jäätmete liigiti kogumise konteinerite olemasolu organisatsioonides või ettevõtetes võiks olla n-ö normaalsus - iseenesestmõistetav, harjumuslik, teisiti poleks võimalik. Kuna organisatsioonide huviks on ka kulude kokkuhoid, võiks taoline prügikäitlemine olla ideaalis kasulik ka finantsilises mõttes. Prügifirmade korraldatud jäätmeveo hinnakirjad on avalikud, näiteks Ragn-Sells (2010) kodulehelt selgub, et vastavalt jäätme mahuti tüübi suurusele on olmejäätmete ja pakendite äraveole kesklinna linnajaos kehtestatud konkreetne hinnakiri. Samuti on hinnakirjas märgitud teatud mahuti suuruste puhul (240 liitrit, 660 l, 1500 l või 2500 l), et paberi ja kartongi äravedu on tasuta. Seega on ilmselt organisatsioonil võimalik vastavalt tekkivatele jäätmekogustele kombineerida oma vajadustele vastav jäätmeveo pakett. Jäätmemahuti suurust arvestades on organisatsioonil võimalik sõlmida leping, kus paber ja kartong viiakse ära tasuta.

Shove et al (2012) ütlevad, et elemendid on justkui praktikate alustalad, mis võimaldavad praktikamustreid või –ühendusi identifitseerida ning arvata, kuidas praktikad tekkinud on. Autorid toovad veel välja, et olukord, kus kõik elemendid on ühe praktika tekkeks olemas, ei tähenda seda, et praktika kindlasti eksisteeriks, kuid potentsiaal praktika eksisteerimiseks on olemas. Kohandades mõtet töö kontekstile, võime Shove et al ideed mõista järgnevalt: jäätmekonteineri olemasolu hoones, kompetents jäätmeid liigiti sorteerida ning võimalus konteineri juurde minna ja need sinna ära visata on hoonega kokku puutuvatel kõikidel inimestel olemas, kuid see ei pruugi tähendada, et jäätmeid sorteeritakse. Et jäätmeid enam sorteeritaks, on

tõenäoliselt vaja ühelt poolt enam materiaalseid elemente, siinkohal pean silmas just jäätmekogumiskohtasid hoones, mida võiks olla olenevalt maja suuruselt ja hoonega kokku puutuvate inimeste arvust piisav kogus. Kui jäätmekogumiskohti oleks palju, vähendaks see ka inimeste ajakulu, mis kulub jäätmete sorteerimisele (nt jäätmekonteineri juurde minek). Kuigi materiaalsed asjad ja materiaalne-tehniline ruum on olulised praktika osad (Shove & Pantzar 2005), ei piisa praktika kestmajäämiseks ilmselt vaid materiaalse keskkonna korraldamisest. Praktika kestmajäämisele aitavad kaasa ka elementide vahelised tugevad sidemed, teisisõnu, lisaks inimeste enda teadmistele (mis võivad olla varjatud ja millest intervjuudes ei räägitud) ja arusaamadele maailmast ja objektidest (Reckwitz 2002), on praktikate esilekerkimine, säilitamine või väljasuremine seotud praktika elementide-vaheliste seoste tekke ja kadumisega (Shove & Pantzar 2010). Nii saab öelda, et Lossi 36 jäätmepraktikad võivad säilida ja olla jätkusuutlikud siis, kui tabelis 12 välja toodud elementide vahelised seosed ei kao. Kuna praktikad on ajas ja ruumis kollektiivselt jagatavad (Gram-Hanssen 2011), mängib jäätmepraktikate säilimises ja jätkusuutlikkuses olulist rolli ka majarahvas ise.

5.1.3 Jäätmepraktikate muutumine

Kas, kuidas ja millistel põhjustel uuritaval perioodil jäätmepraktikad muutunud on?

Vaatlusandmetele ja tehtud intervjuudele tuginedes saab öelda, et uuritud perioodil on jäätmepraktikad osaliselt muutunud. Lossi 36 hoones läbiviidud projekti raames jäätmekonteineri majja toomine on esitanud justkui väljakutse töötajate ja tudengite mittejätkusuutlikele praktikatele. Shove & Pantzari (2010) järgi võiks väljakutse mittejätkusuutlikele praktikatele seisneda selles, et praktikavahelised seosed kaovad, mis omakorda võibki luua olukorra, mil esile kerkivad jätkusuutlikumad praktikad (Hargreaves 2011: 83). Seega saab öelda, et praktika elemente muutes on võimalik praktikat ümber kujundada – luues hoonesse spetsiaalse koha, kuhu prügi liigiti panna saab, on võimalik muuta inimeste harjumusi prügi ära viskamisel.

Kui enne sekkumist puudus hoones spetsiaalne jäätmete liigiti kogumise konteiner, ei olnud inimestel võimalik oma paberit, patareisid või pudeleid liigiti kuhugi visata. Sellegipoolest kogusid osad töötajad paberit, pudeleid või patareisid eraldi, viies paberi koristaja ukse taha või jättes koristajale kirja, pudelid taaraautomaati või patareid linna peale kogumiskohtadesse. Jäätmekonteineri olemasolu hoones saab vaadata kui jäätmepraktika elemendi (asjad) muutmisena – jäätmekonteinerisse saavad inimesed visata sinna ettenähtud prügi. Kuna Lossi 36 puhul on tegemist hoonega, millega iga aasta puutuvad kokku ka uued inimesed (uued tudengid),

tekib küsimus selle kohta, kuidas neid jäätmekonteineri olemasolust teavitada ja seda kasutama kutsuda, sest nurgatagune asukoht (olguigi et tudengitoas) ning hoonesse algselt üles pandud teavitussildid, mis osaliselt juba alla kukkunud, ei pruugi enam nii mõjusad olla. 2013. aasta sügisel andsin konteineriga seotu üle dekanaadile. Seega näen ühe võimalusena uute tudengite iga-aastast teavitamist dekanaadi inimeste poolt. Kuna sotsiaal- ja haridusteaduskonnal on olemas oma õppekorraldus- ja kommunikatsioonispetsialist, näen, et konteineri olemasolu ja selle kasutama kutsumist võiks uutele tudengitele edastada tema.

Konteineri hoonesse toomine on tekitanud muutusi just jäätmete ära viskamise praktikates. Töötajad ja tudengid saavad oma paberi, taaramärgiga pudelid ja patareid panna jäätmekonteinerisse. Oma rolli jäätmete konteinerisse viskamisel võivad mängida nii konteineri asukoht, jäätmete tekke hulk, ajaline võimalus konteineri juurde minna, senised harjumused ja prügi äraviskamise rutiinid, samuti ilmselt ka inimeste enda soov ja tahe prügi sorteerida. Siinkohal pean oluliseks veelkord märkida seda, et kuna muutused praktikates leiavad aset kogu aeg ning vajavad inimeste harjumist, toimuvad tõenäoliselt arengud ja muutused Lossi 36 hoone jäätmepraktikates edasi ka praegu, pärast magistritöö raamesse jäänud uurimisperiodi. Nii ei pruugi uuritud perioodi jooksul veel suurem osa Lossi tänava hoone töötajatest ja tudengitest kindlaid jäätmeid konteinerisse visata, sest harjumine võtab aega. Ka Evans et al (2012) usuvad, et elementide kaudu praktikate mõjutamine võib endaga kaasa tuua küll teatud mõju, kuid see ei tähenda, et inimeste harjumused veel muutunud on, sest just harjumuste ümberkujundamine on pikaajalise muutuse loomisel tähtis. Nii ei ole Lossi 36 jäätmekonteineri kasutamine hoone töötajate ja tudengite seas niivõrd juurdunud ja kinnistunud tegevus ning praktika elementide vahelised seosed mitte nii tugevad, põhjusi võib olla mitmeid: 1) konteinerit on vaid üks terve maja peale, 2) konteinerisse ei saa visata pakendeid ega biojäätmeid (segaolmejäätmeid), 3) konteiner ei asu igapäevaselt möödakäidavas kohas, vaid nurga taga; et sinna jäätmeid panna, peaks suurema tõenäosusega konteinerist juba eelnevalt teadlik olema; juhuslikult tudengituppa minev inimene ei pruugi muude toimetamiste kõrvalt konteinerit märgata, kuna see on ruumi seinaga sama värvi, 4) prügi sorteerimine töökeskkonnas ei ole tänases ühiskonnas ilmselt veel niivõrd normaalsus, tõenäoliselt sorteeritakse prügi enam kodus kui töökohal, 5) paberi, pudeli või patarei konteinerisse panemine võistleb igapäevaste teiste prügi äraviskamise praktikatega – nt tööruumis paberi panemine oma prügikasti kõrvale koristajale, pudelite taaraautomaati viimine, paberi koju viimine põletamiseks või kõikide jäätmete ühte prügikasti viskamine on kõik üsnagi tugevad praktikad, mille kõrval jäätmete konteinerisse viskamine konkureerima peab, 6) samuti võib öelda, et jäätmete sorteerimise tähendus tänases ühiskonnas ei ole ilmselt niivõrd juurdunud

– kõikide jäätmete segamini või ühte prügikasti viskamine ei ole täielikult taunitav tegevus, seda aktsepteeritakse.

Seetõttu võivad praktika elemendid ühelt poolt küll püüda töötajate ja tudengite jäätmepraktikaid kujundada (nt jäätmekonteineri või tavaliste prügikastide nägemine võib tuletada meelde jäätmete liigiti kogumist), kuid igapäevaste jäätmete äraviskamise harjumused või jäätmetega toimimise rutiinid muutuvad ennast taastootvaks aja möödudes. Sarnaselt Hargreaves'i (2011) ja Vihalemm et al (2013) arvamusele, et säästliku käitumise propageerimise eesmärgiks on jätkusuutlikkus – muuta soovitud tegutsemismustrid end taastootvaks, leian minagi, et jäätmekonteineri loomine hoone säästlike toimimisviiside soodustamiseks ei hakka loodetavasti töötama enda vastu, vaid loob olukorra, kus edasine sekkumine pole enam vajalik (inimesed viskavad oma paberi, taaramärgiga pudelid ja patareid jäätmekonteinerisse).

5.2 Diskussioon

Magistritöö uuris Tartu Ülikooli sotsiaal- ja haridusteaduskonna Lossi 36 töötajate ja tudengite jäätmepraktikaid. Töö aluseks on reaalselt läbi viidud projekt, mille tulemina organiseerisin hoonesse jäätmekonteineri vanapaberi, patareide ja pandipakendile. Tehtud intervjuude ja vaatlusandmete põhjal soovisin teada saada, missugused on uuritava perioodi jooksul jäätmepraktikad hoones, kas ja kuidas need pärast konteineri hoonesse toomist muutunud on ning millised võiksid olla jäätmepraktikate elemendid. Viimase aspekti uurimisel lähtusin Shove ja Pantzari (2005) teooriast, mille järgi praktikate elemendid on asjad, tähendused ja oskused.

Projekti läbiviimisel ja magistritöö tegemisel valisin analüüsi lähtekohaks just praktikateteooriad, sest need võivad olla üks võimalus keskkonnasäästliku käitumise muutumiseks (Hargreaves 2011), samuti on keskkonnakäitumise uuringud jõudnud seisukohani, et klassikalised käitumise muutmise programmid ei toimi (Vihalemm et al 2013, Hargreaves 2011). Nii usun ka mina sellesse, et just praktikatelähenemise kaudu on võimalik inimeste jäätmetega seotud käitumist muuta, teisisõnu, laiem ja ilmselt kaugem eesmärk on saavutada olukord, mil säästlike toimimisviiside soodustamiseks loodud võimalused (jäätmekonteineri majja toomine) ei hakkaks töötama enda vastu, muutuvad end taastootvaks, harjumuspäraseks ning on jätkusuutlikud (Vihalemm et al 2013, Hargreaves 2011).

Kuigi töö aluseks valisin praktikapõhise lähenemise, ei tasu individipõhist lähenemist sotsiaalsetes programmides alahinnata või nendest lõplikult lahti öelda, sellegipoolest toon järgnevalt välja just praktikapõhise lähenemise mõned eelised ja puudused. Üheks praktikapõhise lähenemise eeliseks võib lugeda seda, et uurijal on võimalik uuritavasse nähtusse minna võimalikult sügavuti, teiselt poolt võtab taoline süvitsi minek palju aega. Eelisenähtusena võib välja tuua ka selle, et praktikapõhise lähenemise kaudu sotsiaalset muutust taotledes võib teostus olla laiahaardelisem või suuremate võimalustega – näiteks proovida muuta praktika elemente, asendada mittejätkusuutlikud praktikad jätkusuutlikemate praktikatega või muuta praktikate omavahelist suhestumist. Viimased praktikapõhised strateegiad sotsiaalsete programmide kujundamisel on esile tõstnud ka Spurling et al (2013). Ühelt poolt räägib praktikapõhise lähenemise kasuks see, et on võimalik jõuda soovitud muutuseni just inimeste igapäevaste tegemiste/harjumuste muutmise abil, teisest küljest pole siinkohal jällegi arvestatud inimese hoiakute või põhimõtetega, vaid soovitud muutuseni proovitakse jõuda inimese igapäevaseid rutiine lõhkudes, soodustades uute, justkui iseenesest harjumuseks saavate rutiinide teket. Kitsaskohana võib praktikapõhise lähenemise puhul esile tõusta küsimus, et millisele praktikale täpselt panustada, sest pole teada, mis praktika konkreetselt kõige enam lõpptulemust mõjutada võiks.

Eelnev praktikalähenemise nõrkuste ja tugevuste arutluskäik aitab mingil määral tõlgendada ka Lossi tänava projekti. Jäätmekonteineri majja toomine on osutunud inimeste jäätmete sorteerimisele õhutamise seisukohast osaliselt efektseks ilmselt seetõttu, et jäätmekasti näol on tegemist füüsilise keskkonna muutmisega. Teiselt poolt vaadates on konteinereid ainult üks ning see ei asu käidavas kohas, vaid nurga taga tudengitoas. Osaliselt püüavad hoones paiknevad jäätmekonteinerile viitavad sildid ning samuti ka tudengitoas konteineri enda nägemine tekitada inimestes harjumust või mõtet, et oma jäätmed peaks viima konteinerisse. Kui inimene on ühel korral seda juba teinud, on tõenäosus, et ta teeb seda veelgi, nii saab oluliseks praktikate korratavus (Shove et al 2012) ehk side praktika ja praktiseerija vahel tugevneb.

Keskkonnatemaatika Eestis on teema, mis iga aastaga järjest enam tähelepanu saab. Keskkonnaalaste institutsioonide, ühenduste või internetiportaalide olemasolu (nt Keskkonnaministeerium, Keskkonnainvesteeringute Keskus, Riigimetsa Majandamise Keskus, Keskkonnaportaal Bioneer jt) näitab üsna selgelt seda, et keskkonna teemat Eestis peetakse oluliseks. Küsimus on pigem selles, kui võrd oluline on keskkonnahoid või keskkonnaalane käitumine Eesti ettevõtetes ja organisatsioonides ning kas ja millistest keskkonnasäästlikest

põhimõtetest seal lähtutakse. Keskkonnaministeeriumi Info- ja Tehnokeskuse peaspetsialisti Hedi Leomari (2009) sõnul on just avalik sektor see, kes võiks ka Eestis senisest enam mõelda keskkonnajuhtimissüsteemi rakendamise peale, sest avaliku sektori kogutarbimine moodustab väga suure osa sisemajanduse koguproduktist. Leomar arvab, et läbimõeldult ja teadlikult tegutsedes saab kontoritööd tegev asutus oma tegevusest tulenevalt keskkonnamõju vähendada ning läbi keskkonnahoidlike hangete ja ostude mõjutada turgu säästlikkuse suunas.

Eelneva mõtte jätkuna võiks institutsionaalselt olla paika pandud keskkonnaalased suunad ja tegevused ka Eesti ülikoolides (sh jäätmekäitlus ning mitmesuguste keskkonnapraktikate arendamine). Tänapäeval tundub, et iga ülikool tegeleb keskkonnaalaste küsimustega vastavalt oma eelarvele, siiani välja kujunenud põhimõtete põhjal või kvalifitseerimata tööjõu puudusel nii nagu muude igapäevaste tegemiste kõrvalt jõutakse (näiteks puudub konkreetne keskkonnaspetsialist või keskkonnaga seotud tööülesanded on mitmete töötajate vahel ära jagatud). Näiteks võib Tartu ülikooli arengukavast (Tartu ülikooli...2009) leida punkti, kus on öeldud, et ülikool järgib oma tegevuses keskkonnasäästlikkuse põhimõtteid ning edendab üliõpilaste ja töötajate keskkonnasäästlikku mõtteviisi. Kahjuks ei ole arengukavas täpsustatud, kuidas või mis tegevustes see täpsemalt väljendub. Seega ühelt poolt küll mainitakse keskkonnasäästlikkuse põhimõtete olulisust igapäevategemistes, kuid pole öeldud, mida ülikooli töötajad või tudengid keskkonnasäästlike põhimõtete järgimiseks teha võiks. Mitmest intervjuust Lossi 36 töötajatega selgus, et ülikooli peahoones ja Tiigi tänaval asuvas ülikooli hoones asuvad patareide kogumiskohad. Eesti Maaülikooli kodulehel (2014) tutvustatakse kooli ka kui roheline ülikoolina – tegemist on 2008. aastal alguse saanud nii töötajaid kui tudengeid haarava algatusega, kus leitakse, et ülikool peab olema avatud uutele ideedele ja keskenduma uute keskkonnasäästlike lahenduste väljatöötamisele ning rakendamisele oma igapäevases tegevuses. Kuigi seal puudub konkreetne info jäätmekäitluse kohta, käisin 2013. aasta jaanuaris Maaülikoolis koha peal vaatamas nende vanapaberile, patareidele, metallpurkidele ja plastpudelitele mõeldud jäätmekonteinerit. Lisaks peab Maaülikool ka roheline ülikooli blogi (2014), mis on kui algatuse interaktiivne täiendus. Näiteks saab blogist lugeda, et möödunud aasta augustis käidi külas Harper Adamsi ülikoolis Suurbritannias – blogis on fotod selle kohta, kuidas Suurbritannia tualetis on paberkäterättide juures silt infoga sellest, kuidas paberkäterätid lähevad ümbertöötlusesse. Taolisi võimalusi võiks ka Eesti ülikoolides ära kasutada. Ka Tallinna ülikooli koduleheküljel (2014) on roheline ülikooli teema all välja toodud erinevad rohelised soovitused, juhtides tähelepanu sellele, et igal töötajal ja üliõpilasel on võimalus neid soovitusi järgida ja olla eeskujuks jätkusuutliku ühiskonna kujundamisel. Sealhulgas on ka punkt prügi sorteerimise kohta

- tekita võimalikult vähe prügi; kuna seda siiski tekib, sorteeri prügi järgmiselt: paber, orgaanilised jäätmed ja pakendid, mida saab uuesti kasutada. Kirjavahetusest Tallinna ülikooli kommunikatsiooni peaspetsialistiga selgus, et Tallinna ülikooli kõikide hoonete fuajeedes ja ka mõnede instituutide kontoriruumide läheduses asuvad erinevat värvi prügikonteinerid. Nii on Tallinna ülikooli tudengitel ja töötajatel võimalus oma prügi visata viite erinevasse prügikonteinerisse: paber ja papp, pakend, pandipakend, patareid ja prügi (segaolmejäätmed). Tekib küsimus, et kui Tallinna ülikoolis ja Maaülikoolis jäätmete eraldi sorteerimine aktuaalne on, siis miks Tartu ülikoolis seda ei tehta.

Seega saab üldistatult ühtpidi öelda ja eeldada, et huvi ja teadlikkus keskkonnasäästu, sh ka jäätmete sorteerimise vastu on paljudes inimestes olemas (vähemalt mitmete ülikoolide töötajate ja tudengite seas). Küsimusi võib tekitada pigem see, kuidas seda potentsiaali ja initsiatiivikaid algatusi ja tegutsemisi heas mõttes ära kasutada, eesmärgiga juurutada keskkonnasäästlikku mõtteviisi enam ka teiste organisatsioonide ja ettevõtete seas. Vastavalt kõige värskemale Eesti elanike keskkonnateadlikkuse uuringu (2012) andmetele tõid vastajad kõige enam enda keskkonnasõbralikest igapäevastest toimingutest välja selle, et toidu ostmisel püütakse arvestada sellega, et ei tekiks jäätmeid (93%), ohtlikud jäätmed viiakse selleks ettenähtud kogumiskohta (88%) ja prügi sorteeritakse ehk ei visata kogu tekkivat prügi ühte kohta kokku (87%). Siinkohal tuleb arvestada sellega, et uuringus osales 1005 vastajat, mistõttu ei saa neid tulemusi üldistada kõigile Eesti elanikele. Eelnevast lähtuvalt võib näha, et keskkonnasäästlik käitumine leiab aset nii töö- kui kodukeskkonnas, siin on väljakutseks ilmselt see, millised on ühes keskkonnas harjumuseks saanud tegevuse, nt jäätmete liigiti kogumise, võimalused viia üle ka teise keskkonda.

Mõnikord saadavad sotsiaalset muutust taotlemaid väliseid sekkumisi väiksemad või suuremad takistused või esineb probleemkohti, mida algselt ette ei osata näha. Ka minu projekti jooksul ilmnemad mõningad ootamatused, mille valguses näen tänasel päeval selgemini, kuidas organisatsioonisiseseid võimusuhteid ja protseduurid võivad omavahel põrkuda või teineteist piirata. Ühelt poolt on inimeste eesmärk käituda keskkonnasõbralikult, täpsemalt konkreetse uurimuse raames on soov ja tahe jäätmeid liigiti sorteerida suuresti olemas. Teiselt poolt tekib küsimus, kuhu majja toodud jäätmekonteinerit panna tohiks – tegemist on avaliku hoonega, millega puutuvad kokku paljud inimesed, lisaks igal aastal osaliselt vahetuvale tudengkonnale käib hoones ka mitmeid külalisi. Seega võiks konteiner ideaalis asuda nähtavas kohas, näiteks maja fuajees, teisisõnu ruumis, kus kõik hoonega kokku puutuvad inimesed majas liikudes läbi

käima peavad. Hoone kõige käidavamasse kohta konteineri paigutamise vajalikkust toetab lisaks veel see, et inimesed on täna üldjuhul harjunud avalikus ruumis asuvate mitmevärviliste jäätmete liigiti kogumise konteinerite nägemisega (nt kaubanduskeskustes, lennujaamades, söögikohtades ja mujal). Samas tuleb arvestada hoone arhitektuuriliste nõuetega, konteineri interjööri sobivusega, samuti näiteks sellega, et konteinerit tutvustavate siltide kleepimine seina külge võib kahjustada krohvi. Nii tekivad keskkonnasõbraliku käitumise ja majasiseste reeglite vahele käärid, mis muudavad keerulisemaks jäätmete sorteerimiskohtade loomise õppehoonesse. Tekib küsimus, kuidas taolist olukorda leevendada – ühe võimalusena saaks liigiti sorteerimisel baseeruvat jäätmemajandust reguleerida kas organisatsioon ise või koguni riik, sest tudengite poolsed n-ö alt-üles algatused ei pruugi alati soovitud tulemuseni või lahenduseni jõuda. Teisisõnu, jäätmete liigiti kogumine võib täna jääda teatud organisatsioonisiseste protseduuride või reeglite taha kinni.

Minu soov Lossi 36 õppehoonesse jäätmekonteineri toomisel oli see, et üha enam maja inimesi hakkaksid prügi liigiti sorteerima ning et see muutuks end taastootvaks tegevuseks või käitumismustriks. Antud mõtte tekitab küsimuse, mis võiks maja jäätmepraktikaid ka edaspidi elus hoida. Ühelt poolt oleks töötajatel ja tudengitel jäätmete viskamine konteinerisse lihtsam ja vähem aega nõudev, kui konteinereid asuks hoones rohkem kui üks. Soovitavalt võiks olla vähemalt üks konteiner ühe korruse kohta, samuti võiks üks nendest konteineritest asuda nähtaval kohal fuajees. Ilmselt hoiaks praktikat paremini elus ka see, kui üks inimene majas tegeleks järjekindla teavitustööga. Igal kevadel jätab hoonega hüvasti osa tudengitest ning igal sügisel hakkab uus osa tudengeid hoonet kasutama, samuti võib töötajaid juurde tulla või ära minna. Igal sügisel konteineri kohta nii tudengitele kui töötajatele teavituskirja saatmine annaks infot uutele inimestele ning tuletaks jäätmekonteineri olemasolu meelde ka endistele tudengitele/töötajatele. Usun, et inimesed viskaksid oma paberi, taarapudeli ja patareid konteinerisse edaspidi ka siis, kui nad saaksid selle tegevuse ühendada ka teiste jäätmeliikide sorteerimisega. Seega võib biojäätmete ja segapakendite konteineri osa juurde loomine tugevdada või kinnistada ka paberi, patareide ja taarapudelite liigiti kogumist; seda enam, et pakendeid tekib nii töötajatel kui tudengitel igapäevaselt küllaltki palju.

Uuringu käigus selgus, et varasemalt on osa tudengeid Lossi 36 hoones püüdnud hakata eraldi koguma plastpudeleid, paraku jäi see ettevõtmine toona ilmselt korraldusliku keerukuse tõttu pooleli. Nii näen ühe võimalusena, et jäätmete sorteerimist tähtsustavad või keskkonnanahoiu huviga tudengid võiksid algatada sarnaseid ettevõtmisi või arendada selle magistritöö aluseks

olnud projekti. Samuti on võimalik initsiatiiv haarata ka kõikidel töötajatel, näiteks pöörduda deканаadi poole ühe instituudi töötajate nimel, miks mitte, kuulata maad, mida arvatakse jäätmete liigiti kogumisest ka teistes instituutides. Sotsiaal- ja haridusteaduskonnas on olemas kommunikatsioonispetsialist, majahalduriga on võimalik arutleda korralduslikku külge – kui tudengite ja töötajate ideed ning toetavad struktuuriüksused kokku saavad, on Lossi 36 jäätmepraktikatel suur võimalus ka edaspidi elama jääda, sest pädevate ja potentsiaalselt asjasse pühenduvate inimeste toetus oleks tegelikult olemas. Probleem siiani on olnud muuhulgas võib-olla see, et aeg ei lase igapäevaste tööülesannete kõrvalt jäätmete liigiti kogumisega niivõrd tegeleda. Võimalik, et töötajatel ja tudengitel on ootus, et tänasel päeval on liigiti kogumine organisatoorselt korraldatud ning oma jäätmeid on iga päev võimalik mugavalt ära visata. Teisisõnu, jäätmete liigiti kogumine võiks olla organisatsiooni kohustus, mitte ei peaks alguse saama alt-üles initsiatiivi vormis.

Kuna viisin 2012-2013. aastal etnograafilise uurimuse läbi ainult ühes Tartu ülikooli Lossi 36 hoones, võib tekkida küsimus, kas sarnast projekti edaspidi mõnes teises ülikooli hoones läbi viies oleks võimalik saada sarnased tulemused. Ühe maja inimeste jäätmepraktikate uurimine võib sõltuda paljudest teguritest, seetõttu käsitlengi antud tööd ühe võimaliku sissevaatena jäätmepraktikate maailma. Jäätmepraktikaid võivad ühelt poolt kujundada Shove & Pantzari (2005) poolt välja pakutud praktikate elemendid: asjad, tähendused ja oskused ning nendevahelised seosed. Samamoodi tuleb arvestada ka teiste praktika komponentidega nagu teadmised või keeleline külg (Reckwitz 2002), arusaamad, ütlemissed ja tegemised (*doings and sayings*) (Warde 2005) või ka tehnoloogiate mõju (Gram-Hanssen 2011). Paljuski võivad jäätmepraktikaid kujundada ka harjumused, igapäevatoimetused, rutiinsed tegevused, aeg, materiaalne-tehniline külg, uurimisel tuleb arvesse võtta ka hoonega kokku puutuvate inimeste arvu. Soovitusi edasisteks uuringuteks tutvustan järgmises peatükis.

5.3 Rakenduslikud soovitus

Selles peatükis annan mõningad rakenduslikud soovitus, mida võiks nii Lossi 36 hoone kui ka ülikooli teistes õppehoonetes sarnaste jäätmete liigiti kogumise projektide puhul arvesse võtta või silmas pidada. Soovitused lähtuvad just praktikateooriatest, mis ka magistritöö aluseks on. Täpsemalt olen rakenduslikud soovitus edaspidi ehitanud peamiselt Spurling et al (2013) praktikapõhiste strateegiatele, milleks on praktikate ümberkujundamine või asendamine ning nende omavahelise suhestumise muutmine, millest oli lähemalt juttu peatükis 1.3.1.3.

Praktikate ümberkujundamine või asendamine

Spurling et al (2013) arvates saavad praktikate ümberkujundamisel oluliseks elemendid, millest säästlikud praktikad koosnevad. Elementide muutmine võib omakorda viia soovitud tulemuseni. Võttes jäätmepraktikate muutmisel aluseks Shove et al (2012) elemendid (asjad, tähendused, oskused), on võimalik, et inimesed hakkavad üha enam jäätmeid sorteerima. Kõige tõenäolisemalt võivad inimesed jäätmeid liigiti koguda või sorteerida just materiaalse keskkonna (asjade) muutmisel. Ühe võimalusena võiks seega hoonetesse tuua jäätmekonteinerid eri liiki jäätmetele (nt vanapaber, taarapudelid, ohtlikud jäätmed, biojäätmed, segapakend). Lossi 36 hoonesse on konteiner nüüdseks küll toodud, kuid oluline siinkohal on see, et jäätmekonteinereid ei tohiks olla vaid üks (arvestada tuleks sellega, mitu korrust hoonel on ning kui palju inimesi hoonega kokku puutub), konteinerid peaks asuma käidavates kohtades/igapäevastel trajektoорidel nähtaval kohal ning olema silmapaistvad/atraktiivsed. Lisaks võiks huvitava eksperimendina õppehoonetes katsetada ka inimeste igapäevastesse rutiinsetesse praktikatesse füüsiliselt sekkumist. Näiteks võiks hoones osale tavalistest prügikastidest asetada peale kaane ning jälgida, mida sellisel juhul jäätmetega tehakse, sealjuures peaks prügikasti juures olema ka viitav silt, kuhu konkreetne eriliigiline jääde hoones visata tuleks. Taolised materiaalsed keskkonda muutvad füüsilised sekkumised on üks võimalus, kuidas jäätmepraktikaid ümber kujundada saaks. Kui vähemjätkusuutlikud praktikad (nt kõik jäätmed visatakse ühte kohta, taarapudel viiakse hoonest välja taaraautomaati) on kasvõi juba osaliselt asendunud jätkusuutlikematega (prügi viskamine spetsiaalsesse jäätmekonteineritesse), on võimalik, et see juurdub üha enam inimeste käitumises ning saab mingil hetkel n-ö normaalseks ja loomulikuks tegevuseks.

Praktikate omavahelise suhestumise muutmine

Selle strateegia eesmärgiks on panna praktikatevahelised seosed töötama nii, et muutus toimuks praktikate vastastikkusest seotusest tingituna (Spurling et al 2013). Teisisõnu, praktikaid on võimalik omavahel ühendada, seega on ilmselt võimalik ka jäätmete sorteerimine ühendada teiste igapäevaste praktikatega. Magistritöö andmete ja tulemuste põhjal võiks kaaluda eriliigiliste jäätmekonteinerite paiknemist nt nendes kohtades, kus jäätmed tekkida võivad (snäki- ja joogiautomaadid, printerite lähedus, laudade/toolide/pinkide läheduses, toitlustuskohad). Nii saaks õppehoonete töötajad ja tudengid visata igapäevaselt tekkivad jäätmed läheduses asuvasse spetsiaalsesse kohta. Samuti võiks lisaks vanapaberi, pandipakendi ja patareide kogumiskohtadele juurde luua ka näiteks segapakendite ja biojäätmete konteinerid. Nii oleks inimestel võimalus ühe jäätmeliigi äraviskamisega ühitada ka mõne teise jäätme äraviskamine (nt kui soovitakse ära

visata banaanikoored, meenub inimesele, et sealsamas on veel konteiner ka paberile ja pakendile, mistõttu võidakse kaasa võtta ka äraviskamisele kuuluv paber ja tühi salatikarp).

Veel pakun välja ilmselt veidi enam ambitsioonikama ning suurt eeltööd ja planeerimist nõudva idee, kuid mis soodustaks tõenäoliselt väga efektiivselt jäätmete liigiti sorteerimist töökeskkonnas (ka kodus). Uute hoonete, sh uute õppehoonete planeerimisel võiks majadesse sisse planeerida juba tsentraalsed jäätmete liigiti kogumise süsteemid. Idee peitub selles, et maja igas ruumis ja näiteks suuremaks koridoris (lisaks käidavamates kohtades) asuvad seintes spetsiaalsed augud (või väljaulatuvad osad), kuhu on võimalik visata eriliigilised jäätmed. Mõistagi paikneks iga augu kohal silt infoga, missugune jääde sinna visata tuleks. Maja seintesse ehitatud torusüsteeme pidi liiguksid jäätmed kas vahekorrustel paiknevatesse spetsiaalsetesse eriliigiliste konteineritega varustatud ruumidesse või keldrisse, kust koristusfirmal oleks need seejärel võimalik majast välja toimetada. Selline tsentraalne maja sisse ehitatud jäätmete liigiti kogumise süsteem eeldaks aga mahukat eeltööd ja põhjalikku eelnevat analüüsi (sh nt maja seinade paksust, et torud ära mahuksid; torude paiknemist; heli summutamise võimalusi, kui jäätmeid parasjagu ära visatakse jne). Kujutades ennast töötamas sellise jäätmete kogumise süsteemiga hoones või elamist kortermajas, tunduks jäätmete liigiti sorteerimine ja äraviskamine küllaltki lihtne. Antud idee ei puuduta aga juba olemasolevaid/valmis ehitatud hooneid.

Õppehoone on maja, mille kasutajaskond vahetub – õpingute lõpetades ei pruugi tudengid enam hoonesse sattuda ning uuel õppeaastal hakkavad hoonega kokku puutuma uued tudengid. Seetõttu leian, et vajalik on ka järjekindel (nt iga-aastane) teavitustöö konteineri kohta. Nii võiks konkreetne inimene (Lossi 36 puhul nt sotsiaal- ja haridusteaduskonna kommunikatsioonispetsialist) iga õppeaasta alguses nii tudengitele kui töötajatele konteineri olemasolu meelde tuletada ja seda kasutama kutsuda. Samuti võiks hoones korraldada jäätmete sorteerimisele suunava päeva. Olles saanud inspiratsiooni Hargreaves-ilt, võiks toimuda nn prügikasti-mittekasutamise-päev (*no-bin-day*), kus terve päeva jooksul võiksid nii töötajad kui tudengid proovida prügikaste mitte kasutada, leides jäätmete hoidmiseks ja kogumiseks alternatiivseid lahendusi. Võimalik, et taoline ettevõtmine avab jäätmete liigiti sorteerimise vajalikkuse uues valguses inimeste jaoks, kes seni jäätmeid liigiti ei kogunud.

KOKKUVÕTE

Magistritöö eesmärgiks oli uurida Tartu Ülikooli Lossi 36 õppehoone töötajate ja tudengite jäätmepraktikaid. Töö eesmärgiks oli teada saada, missugused jäätmepraktikad hoones on, kas ja kuivõrd on väline sekkumine inimeste jäätmepraktikaid muutnud ning missugused tegurid neid praktikaid mõjutada võivad. Töö aluseks on etnograafiline uurimus, mille raames tõin hoonesse jäätmekonteineri vanapaberi, taarapudelite ja patareide jaoks.

Inimeste käitumist muuta püüdvad sotsiaalsed programmid on võimalik üles ehitada kas indiviidipõhisest või praktikapõhisest lähenemisest lähtudes. Indiviidikeskne lähenemine näeb, et indiviidi käitumisega seotud valikud võivad korda saata muutusi – sotsiaalsed muutused sõltuvad inimeste väärtustest ja suhtumisest A, mis omakorda viivad inimese teatud käitumiseni B, mille inimene endale valib C, et see käitumine seejärel omaks võtta. Vastupidiselt indiviidipõhisele teooriale usuvad sotsiaalste praktikate teooria pooldajad aga seda, et just sotsiaalsed praktikad omavad potentsiaali juhtida inimesi jätkusuutlikematele eluviisidele. Magistritöö aluseks olengi valinud just praktikatepõhise lähenemise, sest sellekohaselt võivad inimese käitumist muuta harjumused ja rutiinid, samuti mõistmine, kuidas praktikad tekivad, säilivad või kuidas neid taastoota saab.

Uurimisküsimustele vastuste saamiseks viisin Lossi 36 töötajate ja tudengitega läbi 5 ekspertintervjuud, 19 informandi-intervjuud ja 15 hübriidintervjuud. Samuti teostasin uurimisperioodil vaatlusi, pidasin vaatluspäevikut ja tegin fotosid.

Töö tulemustena selgus, et peamised jäätmepraktikad hoones on jäätmete tekitamisega seotud praktikad, jäätmete vähendamise ja taaskasutamise praktikad ning jäätmete äraviskamise praktikad. Intervjuude, vaatluse ja fotode põhjal võib välja tuua, et iga praktikat iseloomustavad konkreetsed tegevused. Uuringust selgus, et Shove & Pantzari (2005) praktika elementide jaotuse järgi on Lossi 36 jäätmepraktikate teostamiseks asjadest/materjalidest vajalikud jäätmed, printerid, snäki- ja joogiautomaadid, veeautomaadid, kastid/karbid/kilekotid jäätmete eraldi kogumiseks, tavalised prügikastid, jäätmekonteiner, paberikonteiner hoone sisehoovis, prügifirmade autod. Jäätmete sorteerimine tähendab maja inimestele peamiselt kas raha kokkuhoidu, heaks kodanikuks olemist, loomulikku, elementaarset tegevust või kaugget tegevust, samuti võis enne sekkumist märgata jäätmete sortimist kui sundseisu visata kõik jäätmed ühte

prügikasti, sest spetsiaalne koht jäätmete liigiti äraviskamiseks puudus. Pärast konteineri majja toomist võis märgata, et jäätmete sorteerimise tähendused muutusid mitmekesisemaks – lisandusid enda jäätmetega seotud tegevuse teadlik jälgimine, jäätmete sortimise nägemine kui kasulik tegevus kõigile ning teistele eeskujuks olemine, samuti räägiti jäätmetega seotud tegevustest kui jätkusuutlikutest toimingutest. Veel selgus uuringust, et jäätmepraktikate sooritamiseks on vajalikud mitmed oskused – jäätmete viimine uude jäätmekonteinerisse, kõikide jäätmete mitte viskamine ühte prügikasti, liigiti jäätmekäitlus uuest konteinerist (sh spetsiaalsete jäätmekäitlusega tegelevate töötajate olemasolu) ja jäätmete taaskasutamine (paber, pudelid).

Viimase uurimisküsimusena otsisin vastust küsimusele, kas, kuidas ja millistel põhjustel uuritava perioodil jäätmepraktikad muutunud on. Selgus, et muutuseid jäätmepraktikates võib märgata pigem just jäätmete ära viskamisel. Kui enne jäätmekonteineri majja toomist olid inimesed valiku ees, kas visata kõik jäätmed ühte prügikasti kokku või koguda oma ruumis jäätmeid eraldi (nt jätta paber tavalise prügikasti kõrvale koristaja ära viia), siis pärast konteineri tekkimist visati nii paberit, pudeleid kui ka patareisid just konteinerisse. Võib öelda, et uude konteinerisse pudelite ja paberi viskamine vähendas seega mingil määral nende jäätmete viskamist tavaprügikastidesse.

Peamised põhjused, miks mitmed töötajad ja tudengid konteinerisse oma jäätmeid viskasid, on ilmselt jäätmekonteineri olemasolu; muude tegevuste ühendamine jäätmekonteinerisse jäätmete viimisega; juba eelnev olemasolev harjumus jäätmeid liigiti koguda; kodust kaasa tulnud jäätmete sorteerimise mõjud; keskkonnasõbralik ja heaks kodanikuks olemine; looduse hoidmise soov; teistele eeskujuks olemine. Veel võib jäätmekonteineri kasutust või konteinerile eelnevale perioodile truuks jäänud käitumise jätkamist (nt viia ise paber välja paberikonteinerisse) seostada sellega, et ühel korral jäätmete konteinerisse viimine võib soodustada seda ka järgmisel korral tegema, samuti võib konteinerit kasutama innustada enam ka see, et nähakse ka teisi maja inimesi sarnaselt käitumas.

Kokkuvõtlikult võib öelda, et maja töötajad ja tudengid on jäätmete sorteerimise või jäätmete viskamise uude konteinerisse osaliselt omaks võtnud. Kuna praktikad on pidevas muutumises ning nende ümberkujunemine võib võtta aega ja harjumist, on läbiviidud uuringu tulemused üks võimalik sissevaade jäätmepraktikate olemusse. Tõenäoliselt toimuvad ka praegu, pärast uuringu läbiviimist, hoone jäätmepraktikates muutused.

SUMMARY

The aim of this thesis “Changing waste-related practices in the Lossi 36 lecture building of the University of Tartu” was to study waste practices. The aim was to find out which waste practices exist in the building, if and how intervening has changed the waste practices and which factors could influence these practices. The basis of the thesis is an ethnographical study where a waste container for deposit-subjected packagings (mainly soft drink bottles), waste paper and used batteries was brought into building.

Social change programmes trying to change or influence people's behaviour rely mostly on ABC models. The ABC model sees the social change to depend upon values and attitudes, which are believe to drive the kinds of behaviour that individuals choose to adopt. On the contrary to ABC models, the practice-based theories concentrate on the social practices' potential to guide people into living more sustainably. Social practice theories have been chosen to be the ground for this thesis. According to this approach the habits and routines, also understanding how practices evolve, maintain or are being re-produced, could change the behaviour of people.

In order to analyse the subject I conducted 5 expert interviews, 19 informant-interviews and 15 hybrid-interviews. Next to interviews I also did observations and took photos. The data was collected during the period from December 2012 until December 2013.

The findings of the study show that the main waste-related practices in the building among the office workers and students are waste generating practices, waste reducing and re-using practices, also waste disposal practices. Every practice can be characterised by concrete activities. According to Shove & Pantzar (2005) elements of practice the things needed for Lossi 36 waste-related practices are waste, printers, automats, boxes or bags for collecting different waste, common trash bins, waste container and paper container in the courtyard of the building. Sorting waste means for the people of the house mainly saving money, being a good citizen, natural or elementary activity, throwing all waste in one common trash bin could also mean so to say being forced to do it. After bringing the waste container in the house, one could notice the variety of waste sorting meanings, e.g. observing one's own behaviour, seeing waste sorting as useful activity and being a good example to other people in the buildings of the university. One more finding is important to notice, there are many skills necessary to perform waste practices, e.g.

throwing the waste into the new container, not throwing all waste into a common trash bin, recycling from new container (including having special people for waste management), also re-using waste (paper, bottles).

Changes in waste practices could be seen mainly in waste disposal practices. Before the waste container was brought in the house, people had a choice to throw all their waste in a common trash bin or sorting waste in their own room (e.g. putting paper next to a common bin for the cleaner or finding ways to take waste out of the house on their own). After having waste container, many papers, bottles and used batteries were thrown in it. As a result, this can show to some degree the diminishing of throwing these sorts of waste in common bins.

The main reasons why office workers and students threw their waste into the new container were probably the existence of the waste container, interlinking other everyday activities with going and throwing waste in it, already being used to sorting waste, influence from home, being environmentally friendly and a good citizen or being a good example to other people in other buildings of university. It is possible that people who now use the container or sorted their waste also before the container was brought into house (e.g. some people took paper in the courtyard paper container), continue to do it, because they have been already connected to this activity. Also seeing other people in the house acting similarly may arouse the enthusiasm about sorting waste.

In conclusion, some office workers and students in Lossi 36 have partly adopted waste sorting or using the new waste container after this case study. This study is one possible way to capture the essence of waste practices, since social practices continue to change in time and space, the evolving and re-producing of practices takes time and needs time to get used to. Waste practices are probably changing also right now, after this case study is at an end.

Kasutatud kirjandus

Atkinson, A. & F. A. Messy. [2012]. *Measuring Financial Literacy. Results of the OECD / International Network on Financial Education (INFE) Pilot Study*, URL (kasutatud märts 2014) http://www.oecd-ilibrary.org/finance-and-investment/measuring-financial-literacy_5k9csfs90fr4-en.

Babbie, E. (2004). *The Practice of Social Research*. USA: Wadsworth.

Bansal, P. & K. Roth (2000). Why Companies Go Green: A Model of Ecological Responsiveness. *Academy of Management Journal*, 43(4) 717–736.

Bartiaux et al [2011]. *A practice-theory based analysis of energy renovations in four European country*, URL (kasutatud aprill 2014) http://www.r2ds-ile-de-france.com/IMG/pdf/1-204_Bartiaux_etal_2011.pdf.

Bartiaux, F. & L. R. Salmón (2012). Are there domino effects between consumers' ordinary and 'green' practices? An analysis of quantitative data from a sensitisation campaign on personal carbon footprint. *International Review of Sociology*, 22(3): 471-491.

Berg, B. L. (2004). *In Qualitative research methods for the social sciences*. Boston: A Pearson Education Company.

Eesti elanike keskkonnateadlikkuse uuring (2012). Keskkonnaministeeriumi kodulehekül, URL (kasutatud aprill 2014) <http://www.envir.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=1187006/Eesti+elanike+keskkonnateadlikkus2012aruanne.pdf>.

Eesti Keskkonnastrateegia aastani 2030. (2007). URL (kasutatud aprill 2014) <http://www.envir.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=462256/keskkonnastrateegia.pdf>.

Eesti Maaülikooli kodulehekül, URL (kasutatud aprill 2014) <http://www.emu.ee/ylikoolist/roheline-ylikool/>.

Evans, D. & A. McMeekin & D. Southerton (2012). Sustainable Consumption, Behaviour Change Policies and Theories of Practice. Warde, A. & D. Southerton (toim.). *The Habits of Consumption*. Helsinki Collegium of Advanced Studies, 113-129.

Flick, U. (2009). *An introduction to qualitative research*. London: Sage Publications.

Geels, F. (2004). From sectoral systems of innovation to socio-technical systems Insights about dynamics and change from sociology and institutional theory. *Research policy*, 33(6-7): 897-920.

Giddens, A. (1984). *The Constitution of Society*. Cambridge: Polity Press.

Gram-Hanssen, K. (2011). Understanding change and continuity in residential energy consumption. *Journal of Consumer Culture*, 11(1): 61-78.

Halkier, B & I. Jensen (2011). Methodological challenges in using practice theory in consumption research. Examples from a study of handling nutritional contestations of food consumption. *Journal of Consumer Culture*, 11(1): 101-123.

Hargreaves, T. (2011). Practice-ing behaviour change: Applying social practice theory to pro-environmental behaviour change. *Journal of Consumer Culture*, (11): 79-99.

Jäätmekäitlusteenuse hinnakiri: Tartu linna korraldatud jäätmeveo 1. piirkond. (2010). Ragn-Sells kodulehekül, URL (kasutatud mai 2014) http://www.ragnsells.ee/public/files/hinnakiri_tartu_1prk.pdf.

Kates, R. W. & T. M. Parris & A. A. Leiserowitz (2005). What is Sustainable Development? *Environment: Science and Policy for Sustainable Development*, 47(3): 8-21.

Keskkonnaministeeriumi kodulehekül, URL (kasutatud jaanuar 2014) <http://www.envir.ee/>.

Leomar, H. (2009). *Keskkonnajuhtimis- ja keskkonnauditeerimissüsteem EMAS*. URL (kasutatud aprill 2014) http://www.bioneer.ee/eluviis/roheline_kontor/aid-4273/Keskkonnajuhtimis-ja-keskkonnauditeerimissüsteem-EMAS.

Martens, S. & G. Spaargaren (2005). The politics of sustainable consumption: the case of the Netherlands. *Sustainability: Science, Practice & Policy*, 1(1).

Mont, O. & A. Plepys (2008). Sustainable consumption progress: should we be proud or alarmed? *Journal of Cleaner Production*, 16(4): 531-537.

Ozaki, R. & I. Shaw (2013). Entangled Practices: Governance, Sustainable Technologies, and Energy Consumption. *Sociology*, 1-16.

Ragn-Sells teenuste tüüptingimused. (2013). Ragn-Sells kodulehekül, URL (kasutatud aprill 2014) http://www.ragnsells.ee/public/files/tingimused_tuupingimused.pdf.

Reckwitz, A. (2002). Toward a theory of social practices. A development in culturalist theorizing. *European Journal of Social Theory*, 5: 243–263.

Rohelise ülikooli ajaveeb, URL (kasutatud aprill 2014) <http://rohelineylikool.blogspot.com/>.

Rouse, J. (2006). Practice theory. D. M. Gabbay et al (toim.). *Handbook of the Philosophy of Science*, 15.

Schatzki, T. (1996). *Social practices: A Wittgensteinian approach to human activity and the social*. Cambridge: Cambridge University Press.

Schatzki, T. R. (2001). Introduction: Practice theory. T. R. Schatzki, K. K. Cetina & E. von Savigny (toim.). *The Practice Turn in Contemporary Theory*. London: Routledge, 1 – 14.

Shove, E. (2004). Changing human behaviour and lifestyle: A challenge for sustainable consumption? Reisch, L. & I. Røpke (toim.). *The Ecological Economics of Consumption*. Cheltenham: Edward Elgar, 111–31.

Shove, E. (2010). Beyond the ABC: climate change policy and theories of social change. *Environment and Planning A*, 42(6): 1273-1285.

Shove, E. & M. Pantzar (2005). Consumers, producers and practices: Understanding the invention and reinvention of Nordic walking. *Journal of Consumer Culture*, 5: 43–64.

Shove, E. & M. Pantzar (2010). Understanding innovation in practice: A discussion of the production and re-production of Nordic walking. *Technology Analysis & Strategic Management*, 22: 447–461.

Shove, E. & N. Spurling. (2013). *Sustainable Practices: social theory and climate change*. New York: Routledge.

Shove, E. & M. Pantzar & M. Watson. (2012). *The Dynamics of Social Practice: Everyday Life and how it Changes*. New Delhi: SAGE.

Southerton, D. & A. Warde (2012). Introduction. Warde, A. & D. Southerton (toim.). *The Habits of Consumption*. Helsinki Collegium of Advanced Studies, 1-25.

Spaargaren, G. & B. Van Vliet (2000). Lifestyles, consumption and the environment: The ecological modernisation of domestic consumption. *Environmental Politics*, 9: 50–76.

Spaargaren, G. (2011). Theories of practice: Agency, technology, and culture. Exploring the relevance of practice theories for the governance of sustainable consumption practices in the new world-order. *Global Environmental Change*, 21: 813-822.

Spurling, N. & A. McMeekin & E. Shove & D. Southerton & D. Welch. (2013). *Interventions in practice: re-framing policy approaches to consumer behaviour*, URL (kasutatud jaanuar 2014) <http://www.sprg.ac.uk/uploads/sprg-report-sept-2013.pdf>.

Tallinna ülikooli kodulehekül, URL (kasutatud aprill 2014) <http://www.tlu.ee/et/ylikool/Roheline-ylikool>.

Tartu ülikooli arengukava 2009-2015. (2009). URL (kasutatud aprill 2014) https://www.ut.ee/sites/default/files/www_ut/ulikoolist/tartu-ulikooli-arengukava-2009-2015.pdf.

Tartu ülikooli kodulehekül, URL (kasutatud jaanuar 2014) <http://www.ut.ee/et/uudised/sotsiaal-haridusteaduskonnas-loodi-uhiskonnateaduste-instituut>.

Tartu ülikooli kodulehekül, URL (kasutatud jaanuar 2014) <http://www.sh.ut.ee/et/teaduskond>.

Vihalemm, T. (2012). Meedia ja kommunikatsiooni uurimismeetodid. Loengukonspekt. URL (kasutatud veebruar 2014) http://sylvester.ut.ee/ajakirjandus/nro_marju/NRO_artiklid/Intervjuu_Tutvustus.pdf.

Vihalemm, T. & M. Keller & M. Kiisel. [2013]. *Kuidas parandada maailma? Kommunikatsioon sotsiaalsete muutuste kujundamisel*, URL (kasutatud jaanuar 2014) <https://sisu.ut.ee/kommunikatsioon/avaleht>.

Warde, A. (2005). Consumption and theories of practice. *Journal of Consumer Culture*, 5(2): 131–153.

Õpestatistika (2013). Tartu ülikooli kodulehekül, URL (kasutatud aprill 2014) <http://www.ut.ee/et/141206>.

Yli-Kauhaluoma, S. & M. Pantzar & S. Toyoki (2013). Sustainable Practices: social theory and climate change. E. Shove et al (toim.). *Paper in practice*. New York: Routledge, 69-85.

LISAD

Lisa 1. Elintervjuude kava (periood 1)

Dekanaat:

Koristusteenuse sisseost

Paberimajandus

- Kuidas teil dekanaadis paberiga majandamine käib?
- Kuidas toimib hoones paberimajandamine? Kas iga instituut eraldi ise vastutab selle eest?
- Kas on olemas eraldi paberikonteiner? Kas on olemas paberikastid vms?
- Printimine - kas kasutatakse kahepoolset printimist / ühelt poolt juba prinditud paberit?

Energia

- Kuidas energiakulu mõõdetakse?
- Kuidas on korraldatud liikumisandurid majas (kellaajad)?

Jäätmemajandus

- Erinevate prügikonteinerite olemasolu?
- Biojätmete, pakendijätmete (klaas, plastik, metall), vanapaberi, elektroonikajätmete eraldi kogumine?
- Prügikastide paiknemine, igapäev oma? N-ö kompostiprügikasti olemasolu nt köögis?
- Soov ja tahe olemas prügi sorteerida?
- Eelmisel kevadel oli tudengite aktsioon pudeleid korjata - mis sellest sai?
- Kas ohtlikke jäätmeid kogutakse eraldi (patareid, halogeenlambid jne)?

Sisekliima kvaliteet (õhk, temperatuur, valgus)

- Mis peaks olema õhutemp. ruumides? Mis temperatuur tegelikult on? Kas temperatuuri erinevused on suured?
- Millised on ruumide õhutamise võimalused? (ventilatsioon)
- Teil on ka konditsioneerid, kas neid kasutatakse ka? Kui ei, siis miks?
- Märkasime, et hoone akna ei käi lahti. Miks?
- Kas kütte-, ventilatsiooni- ja kliimasüsteemi on võimalik reguleerida?
- Roheliste taimede olemasolu
- Kas kontrollitakse õhu niiskustaset (soovitav suhteline niiskus on 40-60%)?

Tervishoid

- Kelle poole võivad töötajad nt kaebuste korral pöörduda?
- Kas on olemas puhketuba? kui tihti kasutate? mille jaoks / mis tegevusi seal teete?
- Teavitustöö: kas ja millist teavitustööd on töötajatele tehtud töökeskkonnasäästlikkusega seoses?

Kulupoliitika: Kuidas on ära jaotatud teaduskonna kulud? (iga instituut ise vastutab kulude eest või vastutatakse üleüldiselt teaduskonnas?)

Kas jäi võib-olla mõni tähtis aspekt nimetamata või käsitlemata?

Võib-olla on teil endal ideid, mida võiks hoone keskkonnasõbralikumaks muutmiseks ette võtta?

Õppekorraldusspetsialistid:

Jäätmemajandus

- Erinevate prügikonteinerite olemasolu?
- Biojätmete, pakendijätmete (klaas, plastik, metall), vanapaberi, elektroonikajätmete eraldi kogumine?
- Prügikastide paiknemine, igapäev oma? N-õ kompostiprügikasti olemasolu nt köögis?
- Soov ja tahe olemas prügi sorteerida?
- Eelmisel kevadel oli tudengite aktsioon pudeleid korjata - mis sellest sai?
- Kas ohtlikke jäätmeid kogutakse eraldi (patareid, halogeenlambid jne)

Sisekliima kvaliteet (õhk, temperatuur, valgus)

- Mis peaks olema õhutemp. ruumides? Mis temperatuur tegelikult on? Kas temperatuuri erinevused on suured?
- Millised on ruumide õhutamise võimalused? (ventilatsioon)
- Teil on ka konditsioneerid, kas neid kasutatakse ka? Kui ei, siis miks?
- Märkasime, et hoone akna ei käi lahti. Miks?
- Kas kütte-, ventilatsiooni- ja kliimasüsteemi on võimalik reguleerida?
- Roheliste taimede olemasolu
- Kas kontrollitakse õhu niiskustaset (soovitav suhteline niiskus on 40-60%)?

Tervishoid

- Kelle poole võivad töötajad nt kaebuste korral pöörduda?
- Kas on olemas puhketuba? kui tihti kasutate? mille jaoks / mis tegevusi seal teete?
- Teavitustöö: kas ja millist teavitustööd on töötajatele tehtud töökeskkonnasäästlikkusega seoses?

Kas jäi võib-olla mõni tähtis aspekt nimetamata või käsitlemata?

Võib-olla on teil endal ideid, mida võiks hoone keskkonnasõbralikumaks muutmiseks ette võtta?

Tudengid:

- Kas ning kui palju kasutate pudeleid siin hoones päeva jooksul? Kuhu need viskate?
- Kas kasutaksite spetsiaalset jäätmekonteinerit selle olemasolul? Kus see peaks asuma? Mis põhjusel viskaksite jäätmed just sinna? Mis võiks teie arvates tudengeid motiveerida prügi sorteerima siin hoones?
- Kas ja mida sööte tavaliselt, kui siin majas olete? Kuhu viskate järelejäänud jäätmed?
- Kas võtate mõnikord kodust süüa/juua kaasa? Täpsemalt, mida?
- Missuguseid jäätmeid teil veel tekib?
- On teil ideid, millele võiks siin hoones tähelepanu pöörata, just keskkonnasäästlikkuse koha pealt?
- Kas teil patareisid tekib? Ning kuhu te need sel juhul viskate, kui tekib?
- Kuhu viskate vanapaberi?

Majahaldur:

- Kuidas mõõdetakse energia kulu / veetarbimist? Millised on näitajad selle maja kohta?
- Kuidas reguleeritakse valgustust, liikumisandureid, ventilatsiooni jne majas?
- Küte / ventilatsioon / kliimaseadmed / radiaatorid, õhutemperatuuride erinevused.
- Missuguseid tugiüksused lisaks kinnisvaraosakonnale on olulised keskkonnasäästlike praktikate juurutamisel?
- Kas teie kaudu käib suhtlus koristusfirmaga?
- Paberimajandus - kahepoolne printimine, paberikonteiner, paberikastid, printerid/ paljundusmasinad.
- Jäätmemajandus: kas jäätmeid sorteeritakse? Milliseid jäätmeid kõige enam tekib?
- Kuidas on korraldatud jäätmete äravedu majast?
- Kas ja missuguseid keskkonnasäästlikkusega seotud projekte siin hoones varem läbi on viidud?
- Mis te arvate, kas selle maja inimesed läheksid kaasa jäätmete sorteerimisega? Kui ei, siis miks?
- Kas jäi võib-olla mõni tähtis aspekt nimetamata või käsitlemata?
- Võib-olla on teil endal ideid, mida võiks hoone keskkonnasõbralikumaks muutmiseks ette võtta?

Koristusfirma:

- Millised on prügikäitlemise põhimõtted Lossi 36 hoones?
- Keskkonnasäästu aspektid lepingus: vanapaberi kogumine. Kuidas on siamaani olnud - prügikasti kõrvale jäetud paberi viib koristaja ära? Kuhu?
- Prügi sorteerimine – kas sorteerite eraldi või läheb kõik kokku? Mida teete pudelitega? Mida teete ohtlike jäätmetega?
- Millised on koristajate graafikud? Kas ja mis erineb päevase/õhtuse koristaja tööülesannetes?
- Koristusvahendite doseerimine ja lõhn: kui palju erinevaid vahendeid kasutatakse? Mille järgi neid doseeritakse? Kas on ette tulnud kaebusi või sarnaseid olukordi, kus koristusvahendite lõhn on probleemiks?
- Millised on seni kõige keskkonnasäästlikumad kogemused koostöös teiste tellijatega?
- Kas ja milliseid probleeme on olnud keskkonnasäästlike põhimõtete rakendamisel (kõigi tellijatega)?
- Kas jäi võib-olla mõni tähtis aspekt nimetamata või käsitlemata?

Lisa 2. Lühiintervjuude kava (periood 2)

Õppekorraldusspetsialistid:

- Mida arvate konteinerist?
- Kas ja mida olete sinna visanud?
- Kas konteiner võiks ka edaspidi hoonesse jääda? Miks?
- Mida arvate konteineri asukohast?
- Kas olete teadlik, et vanapaberi võib panna iga töötaja oma prügikasti kõrvale ning koristaja viib selle siis ära?
- Teiste töötajate kohta: kas olete märganud, kas teised töötajad siit instituudist kasutavad ka seda? Kui palju? Mida nemad viskavad sinna? Kas ja mida nad on teie käest konteineri kohta küsinud? Mida nad räägivad konteineri kohta? Kas olete kuulnud soovitusi või ettepanekuid konteineri kohta?

Tudengid:

- Kas kasutate seda konteinerit? Miks?
- Kuhu varem viskasite tekkinud jäätmed?
- Mida arvate konteinerist?
- Mida arvate, kas selline konteiner võiks edaspidigi hoonesse jääda? Miks?
- Kas kasutaksite seda ka edaspidi? Miks võiksid tudengid seda kasutada?

Administraator:

- Kas seda konteinerit kasutatakse selle maja inimeste poolt? Mida olete märganud konteineri kasutamise kohta?
- Kas ise kasutate? Mida olete sinna visanud?
- Mida on teie käest küsitud selle konteineri kohta?
- Mida on teile selle konteineri kohta öeldud / millest on teiega räägitud?
- Kas olete kuulnud soovitusi või ettepanekuid konteineri kohta?
- Kas ja mida olete märganud inimeste käitumises prügikastide juures, kus on silt konteineri kohta?
- Kas on teil veel lisatähelepanekuid konteineriga seoses? Mis?

Lisa 3. Järelintervjuude kava (periood 3)

Õppekorraldusspetsialistid:

- Olukord praegu: kas viskate konteinerisse jäätmeid? Mida?
- Kas teate, kas keegi teie teie instituudist viskab? Mida viskab?
- Kui ei, siis kuhu te praegu pandimärgiga pudelid, vanapaberi ja kasutatud patareid panete?

Dekanaat:

- Kui palju ja mida konteinerisse jäätmeid viiakse, olete ise kursis?
- Kas ise viskate konteinerisse jäätmeid? Mida?
- Konteineri jätkusuutlikkus / võimalused tulevikus.

Majahaldur:

- Kuidas koristusfirmaga kokkuleppele jõuti?
- Mida konteinerisse visatakse?
- Kas ja sel juhul milliseid probleeme on konteineriga seoses ette tulnud või võib tulla?

Tudengid:

- Kas viskate konteinerisse praegu midagi? Mida?
- Kui ei, siis kuhu viskate need jäätmed?
- Kas kavatsete konteinerit edaspidi kasutama hakata?

Lisa 4. Vaatluspäevik

Vaatluspäev TÜ sotsiaal- ja haridusteaduskonna hoones 18.12.12 kell 10.55 – 14.00

10:55 alutasime II korruse tudengitoast.

Meil kõhud tühjad.

Tegime pilti teenurgast ja prügikastist. Enne olid samas kohas ajalehed. Liina kahtlustab, et on süüdi, et tunnistas, et kasutab ajalehti tulehakatiseks.

11:02 RTI (riigiteaduste) tudengituba.

Meie oma on palju hubasem, steriilne mulje. Arutamiseks oli hea.

Siin ei ole teepakke, see-eest on siin puhast paberit, hambatikud.

Kadri: siin kajab nii imelikult.

Panen lambid põlema. Kadri: silmale ere. Liina: fotokas teeb eredas valguses ilusa pildi. Nagu stuudiovalgus.

Liina: mis siin müriseb? Kadri: vent vast.

Liina: mõtlesin, et naturaalne valgus ja vaikne maja, aga tegelikult on ventilatsioonimüra.

Aknaid ei saa lahti teha (seesmist saab, aga välist akent ei saa). Imeline vaade - aga kuhu jääb linnulaul ja miks on müra? Ei märganud, kas korrus allpool oli müra?

Väljudes märkasime, et ukse link lõhub uksepõske.

Koridor: miks siin üldse tuli põleb? Pilt: aken ja lamp kõrvuti.

Valgust läbi laskev lift.

11:12 IV korrus Sotsioloogia ja sotsiaalpoliitika instituut

Kiikame koridori: madal koridor, tunne nagu laevas. (Laeva tunne juba pikemat aega).

401-404 - katusealune ruum

Kadri: mulle väga meeldib.

Tuli läks põlema automaatselt.

Koridoris läks ka?

Ka vent mürin.

3,5 koridoris WC uks avatud.

Liina: vetsud olemas, aga süüa kusagilt ei saa.

Varuväljapääs "korralikult" suletud.

Kadri: värsket õhku küll ei ole.

Üks laelamp ei põle, on mõnusalt naturaalsem.

Täna päikeseline ilm - miks nad põlevad?

III korrus

302 seminariruum - ei saanud sisse, uksele on nupp, et ei rikuks seinu

Doktorant

Kadri: Kus sööte?

D: koosolekuruumis koridori lõpus ja väljas

305

Kadri: Ma igatsen õigeid laudu

Kahes suunas aknad.

1 tk prügikast

11:37 teeme pilti nupust, mis akent kinni hoiab (ei saa avada)

11:40 Riigiteaduste insituudi lektor: lähen sööma matemaatikute juurde (Liivi tn). See on nüri, et majas puudub söögikoht. Kohvimasin on ruumis, puhkeruumis on külmkapp jne. Idee: söögikohas saaks kõik omavahel kokku, saaks ka külalisi sööma kutsuda. Praegu koormame Elleri kohvikut, aga seal ei saa kaardiga maksta, matemaatikute juurde pean 10 min enne vaheaega minema, muidu on pikk järjekord.

11:44 koristustarbed ikka seisavad seal, kus enne

III korruse teine tiib

Kohtumine ... juhatajaga koosolekute ruumis:

Kogunetakse kohvimasina ümber, siin on 10 eri rahvust (itaalia, vene, iiri, saksa, valgevene, gruusia...).

Erinõue, et peab head kohvi saama.

Tass soojaks jms

Wifi-printer, eraldi võrk.

Toob rahvast suhtlema - teadlik eesmärk.

Kes võrgus, trükib kantselei printerisse.

Koristame paberi tunni. Koristajale sildid peale,

Ühelt poolt kasutatud paberit kasutavad mõned õppejõud, kel laual printer.

Mõnel külm, mõnel palav.

Ruumikitsikus.

Allkorrusele üliõpilaste tuba? III korruse üliõpilastuba oli ehitatud seminariruumiks algselt.

12:04 Raamatukogu

Söövad Ellerikoolis

Raamatukogu töötaja: Ise viime vanapaberi konteinerisse sisehoovis, kuna on kahtlustus, et koristaja kallab kokku. Pilt öko-märgmepaberist.

Raamatukogu töötaja: võileivad kaasas. Puhkeruumis on moos, kutsub valvemoosist pilti tegema, võtab kontorist kohvipaksu kaasa - peenrale panemiseks.

Õppejõudude puhkeruumis. Varumoos saiaa pakkumiseks (kahetseb, et saia praegu pole, muidu pakuks).

Raamatukogu töötaja: ma ei käi söömas.

(12:16) Raamatukogu töötaja jätkab: Ei ole ka eraldatud kohta, kust helistada.

Sain täiesti juhuslikult teada, et meil on arvutiklass - seda peaks tudengitele propageerima.

Raamatukogus on kohalkasutajateks rohkem välistudengid. Jäetakse asju raamatukokku, kui välja minnakse.

Printimisprobleem pole lahenenud raamatukogus. Praegu prinditakse teenindusmasinast, milles on võimalik valida korraga vaid üks programm. Pingeline: 3 lugejat, 4 printijat, 1 palkjundaja + veel need on võõrad inimesed.

Iga printimine läheb tabelisse kirja, ülikooli kassasse.

Raamatukogu töötaja jätkab: mujal ruumis söön, siis kuulen lugusid, saan teada, mis õppetöös toimub.

Kuulujutt - riidekappide kohta tuleb tudengite istumise koht.

13:26

Vahepeal käisime TÜ "matemaatikute juures" söömas, tegime Kadri autoga tiiru, uuendamaks parkimist.

Keldrikorrus: Liina paneb riided kappi. Umbes 10 kappi 240st on kasutatud. 3 wc-d on kapiruumi kõrval.

Arvutiklass

vent müra, printer, palavus

II korrus

koridori otsas puhkeruum - läppund tolmuhais vanast mööblist

1,5 korrus - L: olen märganud, et tudengid armastavad siin istuda

K: olen ise ka istunud :)

Vaatluspäev TÜ sotsiaal- ja haridusteaduskonna hoones 20.01.2013 - toimub magistritöö visioonide kaitsmine (pühapäev)

Kadri jõuab hoonesse kohale kella 11.55-ks.

Ruum 205, kell 12.10.

Asetasime toolid ringi. Põrandal palju kuivanud porijälgi.

Kell 14.20

Nurgas olev prügikast on prügi täis.

Kadri pildistab. Prügikastis esindatud: plastikust veepudel, banaanikoor, papptopsid, Kinder Bueno pakend, Mesikäpa kommipaber, pabermaterjal.

Kell 14.25

Ajakirjanduse ja kommunikatsiooni instituudi tudengituba. Inimesi sees 7-8. Kadri siseneb ning vaatab prügikasti. Teeb prügikastist foto. Prügikastis paistavad papptopsikud, kilekott, jogurti tops.

Kell 14.28

Kadri vaatab ruumi nr 214 sisse - laua peal paistab üks plastpudel. Prügikastist paistab 2 joogitopsi.

1,5 korrusel oleva prügikasti sisu pildistamine. Prügikastis on 2 plastpudelit, erinevaid joogitopse. Kaks tudengit koridori pealt on jälginud mind ning uurivad, miks ma prügikasti sisu pildistan. Seletan. Üks nendest ütleb, et me pööraks tähelepanu sellele, et keset päeva põlevad igal pool majas need suured ümmargused lambid.

Vaatluspäeviku märkmed perioodil 16.05.13-13.12.13

16.05.13 – Konteinerisse on visatud veidi vanapaberit

17.05.13 – Konteinerisse on visatud esimesed pandimärgiga pudelid

19.05.13 – Vanapaberit on juurde visatud

21.05.13 – Käisin Espakis värvikaarte ostmas

23.05.13 – Konteinerisse on visatud esimesed patareid, pudeleid juba rohkem. Dekanaadi juhatajaga ühiselt konteineri värvi välja valimine. Raamatukoguhoidjalt küsiti, kas kuhugi kilet ka saab visata.

25.05.13 – Värvisin konteineri beežiks (esimene värvikiht). Administraator ütles, et võiks hoones ka saunaruumi juurde panna nii eesti- kui inglise keelse sildi konteineri kohta, sest ta nägi, kuidas koristaja hommikul pudelite kotiga sealt alt tuli (saunas pidavat käima nt palju riigiteadlasi). Teine tähelepanek administraatori poolt – tudengid näevad küll prügikasti juures olevat silti, isegi loevad seda mõned, kuid viskavad ikkagi oma pudeli sinna tavalisse prügikasti.

26.05.13 – Teine värvikiht konteinerile peale. Võtsin ära vanapaberikoti, sest see oli täis.

27.05.13 – Patareisid u. 10 tk

05.06.13 – Tühjendasin pudelite konteinerit, kilekott oli täis. Viisin pudelid Kaubamaja parklas asuvasse taaraautomaati – selle eest sai 3,88 eurot (raha läheb teaduskonnas tehtavate järgmiste projektide tarbeks). Patareisid on konteinerisse juurde pandud. Tekkis mõte, et patareide kogumise kasti äärde tuleks panna piire (kasvõi puust liist), et ukse avamisel patareid välja ei kukuks, juhul kui neid sinna rohkem visatakse. Nägin, et vanapaberi kilekott on täis – kuna ma ei osanud sellega arvestada, et vanapaberi kilekott juba täis võiks olla, ei olnud mul teist prügikotti kaasas, otsustasin järgmisel õhtul tagasi tulla.

06.06.13 – Käisin tühjendamas vanapaberi konteinerit. Vanapaberi viisin kesklinna Statoi parklas asuvasse vanapaberi konteinerisse – see on lähim avalik vanapaberi konteiner Lossi 36 hoonele.

10.06.13 – Vahepeal on olnud nädalavahetus. Täna oli pudelite kott juba pooltäis, see tähendab, nelja päevaga on konteinerisse poole koti jagu pudeleid visatud. Patareide kastis oli üks väike paber (pisikeste klaasist likööri pudelite ümbris). Likööri pudelid ise olid pudelikonteineris, kahjuks nende peal küll pandipakendi märki pole, kuid on tore tõdeda, et need visati siiski eraldi pudelite kasti.

11.06-13.06.13 – Käisin tegemas välkintervjuusid. Lisaks nendele tegin ruumivaatlust (fotosid). Märkasin üksikuid plastpudeleid instituutide puhkenurkades. Paigaldasin keldrikorruse sauna eesti- ja inglisekeelse sildi konteineri kohta.

17.06.13 – Konteineri uste ette on pandud toetama mingi plaat, konteinerit näeb halvemini. Ruumi, kus konteiner on, on toodud palju toole, 2 rida hoiukappe on ära viidud, ühe hoiukapi najale toetuv laud. Pudelikonteineris oli 3 väikest likööri pudelit, saksa keelse etiketiga.

25.06.13 – Õhtul eemaldasid saunast eesti- ja inglisekeelse sildi konteineri kohta, põhjuseks asjaolu, et hommikul oli konteineri ees haisev prügikott koos õllepudelitega. Arvasin, et sarnase olukorra edaspidiseks vältimiseks peaksin sildid võib-olla saunast eemaldama.

01.07.13 – Kõik ei viska õigeid jäätmeid õigesse auku. Patareide auku on visatud paberpakend. Lauad ja toolid on paika pandud – ruumist saab vist tudengituba.

24.07.13 – Vanapaberikastis väga palju UT ajakirju.

09.09.13 – Istun tudengitoas laua taga suunaga konteineri poole ja vaatan, mis mõtted mul tekivad, kui ma esimest korda konteinerit näeks: mis see seal on? Mingid sildid on peal. Miks üks auk suurem on?

18.09.13 – Patareide juures on mitmeid kilepakendeid (šokolaadipabereid). Nojah, tavalist prügikasti pole. Pudelite augus on plasttopse.

24.09.13 – Krõpsupakk patareide juures. Paberikott ajab üle. Nii palju valesid asju visatud – banaanikoored, plasttopsid, kile, kilekotid, kommi- ja šokolaadipaberid.

27.09.13 – Konteinerit tutvustav silt pole enam seinale peal, vaid konteineri küljes.

03.10.13 – Midagi haiseb paberikoti juures: salatiga koos plastikkarp, veel plastiktapse ja banaanikoored.

10.10.13 – Patareid polegi näha, sest sinna on muud asjad peale visatud – väike mahlapakk, paberid, plasttopsid.

11.10.13 – Miks valed asjad sees jälle? Pildile ka jäädvustatud. Nr 204 auditooriumis prügikastis pandipakend. Prügikast on konteinerit tutvustava sildi juurest eemale viidud, silt on niisama seinale peal nurgas, tool peaaegu selle ees.

13.12.13 – Tavaline prügikast konteineri kõrvale tekkinud.

Lisa 5. Sildid hoones

Silt konteineri juures

Tere,

mina olen jäätmete kogumise konteiner.

Palun viska minu sisse taaramärgistusega pakendid, kasutatud patareid ja vanapaber!

Ühele poole viska pandimärgiga plastpudelid, klaaspudelid ja metallpurgid (palun ära klaaspudelit kildudeks viska – killud mõjuvad halvasti minu siseorganitele). Teisele poole viska ülemisest august sisse kasutatud patareid ja alumisest vahest vanapaber.

Mulle ei meeldi üksi olla - palun käi mind vahepeal vaatamas ja kasutamas, seda õnnelikum ma olen 😊. Nii oled tubli kodanik ja hoiad loodust!

Mind panid riidesse Tartu Kõrgema Kunstikooli tudengid 😊

Mind aitas ehitada Tartu Ülikooli üliõpilasesindus.

Silt konteineri peal – pandimärgiga pakendid

PANDIMÄRGIGA PAKEND

**SIIA PANE TAARAMÄRGISTUSEGA
PLASTPUDELID, KLAASPUDELID JA
METALLPURGID.**

Pudelite eest saadud raha läheb järgnevate Lossi 36 hoonega seotud tudengiprojektide fondi.

Silt konteineri peal – patareid ja vanapaber

PATAREID

SIIA PANE KASUTATUD PATAREID.

VANAPAPER

SIIA SOBIVAD:

- tavaline paber
- pappkastid- ja karbid
- pappkartong
- ajalehed/ajakirjad
- kataloogid ja reklaammaterjalid
- ümbrikud
- jõupaber ja paberkotid

Silt prügikastide juures

STOP!

Ära viska pandimärgiga pudelit ega vanapaberit siia prügikasti! Viska need hoopis esimese korruse hoiukappide juures asuvasse jäätmekonteinerisse!

Prügi sorteerides oled hea kodanik ja hoiad loodust!

Aitäh ☺

Kasti aitas ehitada Tartu ülikooli üliõpilasesindus.

Silt snäkiautomaadi juures

Hei,

Ostad parasjagu siit automaadist pudeliga vett või karastusjooki?

Palun viska pärast tarbimist see pandimärgiga pudel või purk esimese korruse hoiukappide juures asuvasse jäätmekonteinerisse! See on siinsamas, ümber nurga.

Kogume need üheskoos ühte kohta kokku ja oleme tublid kodanikud 😊

Aitäh!

Pudelite eest saadud raha läheb järgnevate Lossi 36 hoonega seotud tudengiprojektide fondi.

Plakat stendidel

Palun viska **pandimärgiga pakendid, kasutatud patareid ja vanapaber** esimese korruse hoiukappide juures asuvasse jäätmekonteinerisse!

Prügi sorteerides oled hea kodanik ja hoiad loodust!

Aitäh 😊

Kasti aitas ehitada Tartu Ülikooli üliõpilasesindus.

Silt tudengitubades

Hei,

Esimese korruse hoiukappide juures on jäätmete konteiner pandimärgiga pudelite, kasutatud patareide ja vanapaberi jaoks. Tee väike paus kodutöö tegemisse ja mine vaata!

Palun kasuta seda ja tutvusta ka oma sõbrale!

Pudelite eest saadud raha läheb järgnevate Lossi 36 hoonega seotud tudengiprojektide fondi. Võibolla tahad teha siia hoonesse kohviku? Või luua eraldi koha ka tavapakendite kogumiseks?

Arukad tudengid sorteerivad targalt ☺

Aitäh ☺

Kasti aitas ehitada Tartu Ülikooli üliõpilasesindus.

Silt ühisprinterite/koopiamasinate juures, raamatukogus

Sul tekib palju vanapaberit?

Ära viska vanapaberit tavalisse prügikasti! Viska see hoopis esimese korruse hoiukappide juures asuvasse jäätmekonteinerisse või jäta vanapaber öhtul töölt lahkudes oma prügikasti kõrvale ning kirjuta peale silt, näiteks: "*Hea koristaja, see on vanapaber. Palun viige ära.*"

Nii tegutsedes saab keegi veel sama paberit edaspidi kasutada. Prügi sorteerides oled hea kodanik ja hoiad loodust.

Aitäh ☺

Kasti aitas ehitada Tartu ülikooli üliõpilasesindus.

Lisa 6. Kirjad töötajatele ja tudengitele

Kiri töötajatele

Tere,

Nüüdsest leiata esimese korruse hoiukappide juurest **jäätmekonteineri pandimärgiga pakendite, vanapaberi ning patareide kogumiseks**. Konteiner on heledat värvi (beež), sõbralik ja tore, niiet sellest pole võimalik mööda astuda. Nagu juba Karlsson Katuselt on öelnud: “Iga inimene on rõõmus, kui näeb oma elutoas telki.” Nii võiks olla ka iga selle maja inimene rõõmus, kui näeb hoones jäätmekonteinerit.

Kusjuures, kasti on valmis meisterdanud ülikooli sõber – Tartu Kõrgem Kunstikool – selline kunstitöö väärib juba vaatamist ja sinna sisse millegi viskamist!

Kutsume teid konteinerit uudistama ja kasutama!

Soovime, et selle maja inimesed saaksid loovalt ja rõõmsasilmselt oma prügi ära visata, ühine tegutsemine aitab sel majal olla eeskujuks ka teistele ülikooli hoonetele!

NB! Mitte igasugune pudel ei sobi siia kasti. Pandi alla ei käi tavaliselt veini- ja šampusepudelid. Palume sellega tarbimisel arvestada. Ka ei sobi siia jogurtipudelid, ketšupi- või majoneesipudelid, deodorandipudelid, šampoonipudelid või lutipudelid. Siia sobivad **kõik pandimärgiga pudelid**. Kahjuks tavapakendit me eraldi ei kogu. Pudelite eest saadud raha läheb järgnevate Lossi 36 hoonega seotud tudengiprojektide fondi.

Teadmiseks, et vanapaberi viib koristaja ära ka kontorist, kui see on kogutud eraldi prügikasti kõrvale. Pange sellele silt peale, näiteks: “Hea koristaja! See on vanapaber. Palun viige ära.”

Mõne aja pärast palun veenduge, et ka kolleeg sellest konteinerist teadlik oleks. Poetage kolleegile paar lauset, näiteks “Kuule, seal all esimesel korrusel on nüüd üks kast prügi jaoks...Kas oled sinna visanud juba midagi? Mina küll olen.”

Kasti aitas ehitada Tartu Ülikooli üliõpilasesindus.

Täname ning soovime rõõmsat prügisorteerimist!

Kadri Pütsep, Liina Vainumetsa, kommunikatsioonijuhtimise magistrandid

Kiri tudengilisti

Hei, Sina,

kes Sa käid sotsiaal- ja haridusteaduskonna hoones koolipinki nühkimas. Sul tekib siin majas viibides kindlasti prügi, eks? Ostad alt automaadist või võtad kaasa joogipudeli, jood ära ja mõtled siis, kuhu see nüüd jälle visata, sest ühtegi prügikasti ka lähedal ei ole.

Meil on Sulle ennekuulmatu uudis! Esimese korruse hoiukappide juures on nüüdsest **jäätmekonteiner pandimärgiga pakendite, vanapaberi ning patareide kogumiseks**.

Konteiner on heledat värvi (beež), sõbralik ja tore, niiet oleks patt sellest lihtsalt niisama mööda jalutada.

Palun viska oma pandimärgiga pakend sinna! Sinna sobivad **kõik pandimärgiga plastpudelid, klaaspudelid ja metallpurgid**. Mõttele, kui lihtne – ostad näiteks Coca-Cola, limonaadi, vee või energijaooigi, millel on pandimärk peal ja viskad selle pärast sinna konteinerisse. Lisaks äraviskamisrõõmule kulutad konteineri juurde kõndimisega ka paar kalorit!

Muideks, kui Sul on üleliigset paberit, mis õppejõud sulle andis ja Sa mõtled, mida sellega teha, siis palun viska see paber ka sinna konteinerisse. Sinna sobivad ka ümbrikud, pappkastid ja ajalehed/ajakirjad.

PS! Kui Sul saab diktofonis patarei tühjaks või ootab Sul kodus riuli peal ära viimist mitu tühjaks saanud patareid ja Sa ei viitsi neid kuhugi ekstra viima hakata, siis võid ka need konteinerisse visata.

Nii aitad kaasa looduse hoidmisele ning oled parem kodanik!

Kasti on valmis meisterdanud ülikooli sõber Tartu Kõrgem Kunstikool – selline kunstitöö väärib vaatamist ja sinna millegi sisse viskamist!

Kasti aitas ehitada Tartu Ülikooli üliõpilasesindus.

Täname ning soovime rõõmsat prügisorteerimist!

Kadri Pütsep, Liina Vainumetsa, kommunikatsioonijuhtimise magistrandid

Kiri tudengilisti – inglise keelne (Euroopa Kolledžile)

Hey you,

you probably make some trash while you're studying in Europe College. You buy a bottle from the snack machine or take one with you from home, you drink it and think then – where should I dump it, because I don't see any trash bin near, yeah?

We have wonderful news for you! On the ground floor, right next to the lockers you will find a **waste container for deposit-subjected packagings, waste paper and used batteries**. The container is beige, friendly and nice, you just can't miss it.

Please throw your deposit-subjected packagings there! You can throw there **all deposit-subjected plastic bottles, glass bottles and metal drinks cans**. Think how easy it is – you buy a coke, limonade, water or energy drink and just throw it then in that special container.

If you have some **paper** you don't need anymore and you're thinking what are you going to do with it, please throw it to special section of the container. The container is also good for envelopes, carton boxes and newspaper/magazines.

By the way, if the **batteries** of your dictaphone will be empty or you have some used batteries at home and you don't have time to take them extra to the hazardous waste place, you can throw them to the special section of container.

The container has been knocked up by the students of Tartu Art College. This kind of artwork just needs to be seen and used!

The container was built thanks to the Student Council of University of Tartu.

Thank you and we wish you happy recycling!

Kadri Pütsep, Liina Vainumetsa, masters students of communication management

Lisa 7. Kodeerimisjuhhis

7.1 Jäätmepraktikate elemendid enne sekkumist

Asjad, materjalid

JÄÄTMED

Paber ja papp

1D1: Aga mis jäätmed meil siin üldse veel on eks? Meil põhiline ongi paber.

4S1: Üldse paberit kulub viimasel ajal väga vähe, sest kõik on ju internetis.

14T1: Mul tekib küll, ma ei viitsi võtta koju neid pabereid mõnikord.

15T1: Mina mõtlen, minul väga ei teki, pabersalvrätikud küll, aga see vist ei lähe sinna konteinerisse. Meil mingeid kontrolltöid ei ole ja suhteliselt harva jaotatakse pabereid. Mina tõesti paberit väga ära ei viska, mul ei teki seda lihtsalt.

Taaramärgiga pakendid (pudelid)

1D1: Vot pudeleid ongi teine asi, mida tegelikult on, et kui minna koosolekuruumi sinna deканаati, siis seal on veepudeleid alati.

Biojätmed

K: Biojätmeid näiteks...

1D1: Meil ei teki.

K: Õuna, banaanijätmed...

1D1: Noh see on minimaalne, seda on hästi vähe.

2T1: [...] võib-olla banaanikoor üks kord kuus, aga viskan ikka prügikasti, mis ma ikka taga teen.

8A1: Kus meil neid biojätmeid eriti meil nagu neid pole...

9A1: Kohvipaksu kogutakse eraldi, olgem ausad.

8A1: Jah olgem ausad, kohvipaks läheb lillepottidesse ja lillepeenardesse.

K: Aga ütleme õunad, banaanikoored, need viskate prügikasti.

8A1: Neid on nii vähe jah.

Pakendid

5E1: No pakendid, ega siin väga, no paberipakendid, võib-olla seal koosoleku ruumis on ma ei tea, küpsisepakendid, aga kõik lähevad ühte prügikasti.

Suuremad ohtlikud jätmed (elektroonikajätmed)

1D1: Nende utiliseerimine käib tegelikult, noh ülikoolis on olemas keskkonnakaitse peaspetsialist ja on igal majal olemas majahaldurid, kes tegelevad selliste asjadega.

3T1: [...] aga noh mul tekkis ka nagu eelmine aasta näiteks vahetasin arvuti akut, et kus ma selle viin, siis ma otsisin ise ja leidsin, et see arvutipood ise võtab vastu. Et võiks nagu suurema auguga ka olla, kuhu ma saan arvuti aku ka sisse toppida. [...]

8A1: Noo see tähendab, see on maha kantud [viitab nurgas olevale suurele paljundusmasinale], seal on mõned sisse on pandud mõned vanad läpakad, mida me tellime siis selle - tähendab, kui mingisuguseid niukseid asju maha kanda ülikoolis, siis tuleb ka ohtlikud jäätmed üle anda ja ära viia.

Väiksemad ohtlikud jäätmed (patareid)

1D1: Patareidega siin majas, mina ausalt öeldes ei tea, pole vaja läinud ja ei tea.

L: Küsime nende patareide ja paberite kohta ka...kas teil patareisid tekib?

3T1: Tekib küll jaa!

4S1: Jaa nendega on ka probleem, näiteks patareisid kannan kotis kaasas, alati pole ju meeles, kui käid kuskil poes, siis pean meeles pidama, et kuhu neid nüüd poetada.

5E1: Vot patareidega on nii, et ma olen siin kogunud ja siis läinud linna peale otsima mingit kasti, kuhu panna, mida on nii vähe ja lõppkokkuvõttes ma ei leia, siis nad maanduvad ikka kuskil tavalises prügikastis, hea tahtmine...

K: Aga patareid?

8A1: Jahh, vaata ma ei olegi nüüd mõelnud, neid ei ole nagu kogunenud. Peahoones oli, tegelikult peaks ütlema, et meil peaks ka tegema, meil ei ole. Jah, neid tuleb suhteliselt vähe ju, et ei ole olnud praeguseni tarvis neid ära visata.

15T1: Koolipäeval küll ei teki, kui tekib, tekib kodus ja siis ma viskan nad, meil on ühika all see patareide kast.

Vanad ajalehed

K: Siin tudengitoas olid enne vanad ajalehed, mida võis koju viia ja põletada, nad kadusid ära kuskile..

8A1: Ei, nad on olemas, nad on teise kohta tõstetud, suur silt on üleval.

10R1: Te pole puudutanud, printeripaberit jah, aga konkreetset ajalehtedest, meil kõikidel ju käib, nii meie instituudil käib kaks lehte kui siin teistel, et kuidas on nii siin majas kui kogu ülikoolis ajalehtedemajandus. Et konkreetset minul on kodus kamin ja aeg-ajalt ma võtan neid kaasa siit ja siin on veel meil siin vastas üks inimene, temal on kodus ahi, tema võtab ka aeg-ajalt kaasa. Et kuna mul kodus käib ka ajaleht, siis ei ole nii palju ka vaja, tegelikult jääb neid üle siin.

ASJAD/KOHAD, MILLEGA SEoses JÄÄTMED TEKIVAD

Joogi- ja snäkiautomaadid

3T1: Jah, mina olen seal võtnud kohvi kaks korda poolteist aasta jooksul ja mingit šokolaadi ka ja noh eile võtsin selle Coca-Cola.

2T1: Ma ei tea, kus see automaat on. Tean, et see on küll, tean, aga ma ei ole kunagi täpselt nagu lokaliseerinud. Aga mul pole sularaha ka kunagi, mul on komme maksta kaardiga ja seal on müntidega vist onju ja siis mul pole põhjustki otsima minna seda väga.

Printerid

4S1: Meil on üks suur ühine printer seal teises tiivas, need, kellel oma printerit ei ole, need prindivad sinna. Ja siis paljudel on väiksed oma printerid ka, aga mitte kõigil vist, noh mina kasutan seda enda oma, keegi teine siia ei prindi ja selliseid on meil teistel ka siin ikka.

5E1: Koridori peal on üks, kuhu kõik prindivad. See on ainult minu, kuna mina blankettidele prindin. Aga ühine on meil koridoris, kuhu siis kõik Kolledži töötajad saaksid.

8A1: Minu toas on võrguprinter, see suur võrguprinter, kus saavad kõik meie oma saavad sinna printida, kõik õppejõud ja tudengitöölased lähevad ka sinna, niiet põhiasjad lähevad sinna võrguprinterisse. Siis siin on üks võrguprinter. Ja ajakirjanduse õppetoolis on ka üks pisikene.

K: Siin ruumis ei ole, aga koosolekuruumis oli onju.

10R1: Jah. Inimesed käivad ja võtavad oma pudelid ja.

8A1: [...] Ja kui on ikka tarvis mingeid õppematerjale kätte anda, siis enne loengut saadetakse mulle meilile see materjal, mida on tarvis paljundada, igasugused kontrolltööd ja üksikud lehed ja süllabused, selle prindin siis mina välja selleks ajaks, kui tarvis on.

K: Kas teised toad prindivadki siia samma, neil ei ole eraldi...

10R1: On, aga see on nüüd väiksem printer, see on kohviruumis.

11R1: See on wifi printer, see on siis, kellel laptopid on.

Veeautomaadid

K: Ja tubades on veeautomaadid?

8A1: Üks veeautomaat on minu toas. Ja kraanikausse - siin on, siis on ajakirjanduse õppetoolis siin vastas, see on üks suuremaid ruume ka, seal on palju rahvast, kööginurk, siis on instituudi juhataja kabinetis, aga seda kasutatakse vähe, niiet siin tiivas on kööginurgaga või kraanikausiga ruumi 4.

Söögi kaasavõtmine/mitte võtmine

2T1: Neid pakendeid ka nagu väga ei teki, meil on selline, noh me alles kolisime eelmine aasta siia ja nüüd viimasel aastal nii vähe aineid olnud, et meil ei jõu kõht tühjaks väga minna selle ühe tunni jooksul, mis ma siin olen ja siis ei ole nagu põhjust kaasa vedada mingeid võileibu kotikestega.

8A1: [...] Siis on meil siin mikrolaineahi, tagumise poole koridori rahvas käib siin ikka rohkem istumas. Kui ma lähen näiteks ja ostan endale mingit salatit või nisukest asja söömiseks, siis seda seal arvuti juures, kui suvaline tudeng astub sisse, ka ei taha pugida, siis käime siin söömas.

2T1: [...] Aga kõige rohkem tekib võib-olla näiteks neid papist kohvitopse, millega ma tulen kuskilt teisest majast või kesklinnast ja selle ma viskan tavalisse prügikasti.

ASJAD/KOHAD, KUS JÄÄTMEID HOONES HOITAKSE

Paberikastid

1D1: [...] Sest meil on siin kaks kasti, üks on see, kus me korjame oma paberi ja teine on siis see, mis läheb hävitamisele, mis on kinnine kast.

8A1: Mina korjan, mul on seal kapi alumisel riivilil paljunduspaberi kast, kus ma korjan selle täis ja siis kui ta mul täis on, siis ma viin ta sinna, no garderoobi juures on uks, kus koristajad käivad hoovi peale.

Paberikast olemas, aga ei kasutata

11R1: Üks kast on tegelt...

10R1: Aga see on juba aasta aega seal nurgas seisnud ja see on nagu poolkast, sellest ei ole väga mõtet rääkida.

Paber prügikasti kõrvale

L: Ma tahaks täpsustada, et kustkohast leiab koristaja selle vanapaberi kasti ja kuidas ta selle ära tunneb?

1D1: No eks ta leiab prügikasti kõrvalt tavaliselt.

L: Siit samast ruumidest.

1D1: Jaajaa ikka.

5E1: [...] ülejäänud lähevad eraldi sinna kasti, mida siis koristaja tühjendab, kuhu ta nad edasi viib, seda ei tea.

Tavalised prügikastid

1D1: [...] Me kohati oleme mõelnud, mis me teeme nende pudelitega, aga kuna me pole midagi ette võtnud, siis need lähevad tõesti tavalisse prügikasti.

8A1: Ee laua juures, no minul on laua all prügikast ja siis on kraanikausi all ka. Siin on ka kraanikausi all. Sinul on, no igas toas on ikka üks prügikast. Minul on ikka noh kaks, kus ma kogu aeg midagi mööda viskan ja kraanikausi all.

Paberihunt või kast paberile, mis läheb hävitamisele

1D1: Sest meil on siin kaks kasti, üks on see, kus me korjame oma paberi ja teine on siis see, mis läheb hävitamisele, mis on kinnine kast.

5E1: Meil on hunt, millesse me paneme paberid, kus on mingid sellised andmed, mis tuleb ära hävitada, need lähevad hunti.

8A1: Meil on olemas paberihunt, sest et noh...

K: Delikaatsete andmete jaoks.

K: Märkasin, et siin ruumis on veel üks prügikast.

11R1: See on hunt.

K: Aa, hunt, need on nii erinevad, et mõnikord ei saa arugi, milline on hunt ja milline on päris prügikast.

Eraldi koht taaramärgiga pudelitele (kapis)

8A1: Tudengitoas on ka üks prügikast. Minu seal kapis või seal kraanikausi juures kapis on seda plasttaarat ka.

K: Plasttaara läheb kappi eraldi?

8A1: Jah.

KOHAD, KUHU JÄÄTMED MAJAVÄLISELT JÕUAVAD

Konteinerid hoovis

K: Paberikonteiner on eraldi olemas väljas.

1D1: Jaa. Et see on nagu ülikooli poolt kästud/korraldatud, et väljas on see, kuhu suunatakse paber.

Prügiautod, prügimäed

7K11: Aga see muu korjatakse sealsamas prügimäel sorteeritakse see ümber. Inimene tunneb end küll hästi siin, kui ta paneb selle sinna, aga kui prügiauto tuleb, ta valatakse ühte kohta.

SILDID PRÜGIKASTI KÕRVAL VANAPABERI PEAL

K: Kas peab olema siis silt peal?

13K01: Jaa, kindlasti, kindlasti! Meie koristaja ei puuduta mitte ühtegi paberihunnikut, mis on põrandal maas prügikasti kõrval, kui selle jaoks pole antud luba.

Tähendused

RAHA KOKKUHOID

Kahepoolne printimine

1D1: Eks rahaga on meil kõigil kitsas ja..

9A1: Ma arvan, et see ikkagi kujuneski siis, kui me hakkasime kompendiumeid tegema aastaid tagasi, et siis ei olnudki võimalik ju ühepoolsena ja suurena neid paljundada.

8A1: [...] Üldiselt ma arvan, et me oleme suhteliselt kokkuhoidlikud.

Igapäevaste kulude jälgimine

K: Niiet selline pidev jälgimine alateadlikult on kogu aeg sees.

1D1: Jaa ikka on, no meil seostub see rahaga ekssole rohkem kui keskkonnakaitsega.

4S1: (Paus) Ma tõesti ei oska öelda, sest ma arvan, et meie instituut on nii säästlik, meil ongi kõik kokkuhoidlikud inimesed, et paberit meil ei raisata, kasutatakse kõik, mina ka, et panen siia märkmepaberiks ja ei viska lihtsalt ära, et minu meelest on meil siin kõik säästlikud.

ÜLIKOOLI-ÜLESED PÕHIMÕTTED

Paber käib paberikonteinerisse

1D1: Jaa. Et see on nagu ülikooli poolt kästud/korraldatud, et väljas on see, kuhu suunatakse paber.

Jäätmete liigiti kogumine ei saa juhtkonna poolehoidu

7KII: Ma ei tea, kuskil hoones võib-olla isegi on, keemiahoones või. Need on niuksed teemad, mis on aastate jooksul läbi käinud kogu aeg, aga nad ei ole leidnud poolehoidu.

L: Aga kelle hulgas nad ei ole poolehoidu leidnud? Juhtkonna?

7KII: Juhtkonna ilmselt jah, aga minul ei ole, kui leitakse, et on vaja, ma võin ta siia panna, minu jaoks ei ole see probleem.

VASTUTUSE JAGUNEMINE

Iga instituut vastutab ise

K: Ja iga instituut vastutabki selle eest n-ö ise?

1D1: Jah, jah, meil on instituutidel eraldi eelarved, meie jaoks on see kõige rohkem rahas kinni. Et igauks vastutab ise ja kuidas see kellelgi korraldatud on.

N-Ö SUNDSEIS VISATA KÕIK ÜHTE PRÜGIKASTI

10R1: Pole kuulnud ega näinud sellist asja. Selles suhtes, mina olen natukene kurb, et meil ei ole siin terve maja peale nagu sellist väga kindlat ja ühtset...

4S1: No kodus ma panen eraldi, paberi eraldi ja igasugused pakendid eraldi, aga siin on nii kahju, et mul ei ole võimalik neid kuskile koguda ja ma pean nad kõik kokku panema: banaanikoored, paberid ja kõik asjad.

5E1: Jah, näiteks Tiigi tänavas oli valvelaua juures kast, kuhu sai panna kasutatud patareisid. Seal oli nisuke aknaga valvuriputka ja seal selle ees oli konteiner, sinna sai pandud. Aga me olime enne Lossi 3-s, seal ei olnud ja ei ole ka siin. Sa kogud kogud, kaua sa neid kogud, võtad, lähed ja tahad kuskile panna, aga ei ole kuskile panna.

JÄÄTMETE SORTEERIMINE KUI ELEMENTAARNE TEGEVUS

1D1: Ei ma saan aru küll, mida sa mõtled. Mul on endal tunne, et meil töötavad siin päris targad inimesed, et minu arust, kui ma mõtlema hakkas, siis igas instituudis täiesti selgelt inimesed mõtlevad selle peale, et paberit ei visata lihtsalt ära, et no ikka kirjutatakse teine pool täis ja...kõik see säästlikkuse asi on inimestel nii sees. Et oleks lausa naljakas hakata ringkirjaga kirjutama, et tehke nii ekssole, et see oleks juba pisut piinlik, see lihtsalt tundub juba nii elementaarne.

2T1: Vähe tekib jaa seda paberipahna siin, aga nahaalne oleks visata sinna tavalisse kasti, kui sul on olemas spetsiaalne kast, et millega sa siis põhjendad seda, et sa viskasid teise kasti.

14T1: Samas kui tavalisi prügikaste eriti ei olegi, on see konteiner ja kui ma juba sinna juurde kõnnin, siis ma ei hakka ju valesti viskama, viskan ikka nii nagu on ette nähtud.

Käib töö juurde

8A1: Eino vanapaber kindlasti kuulub eraldi, sest see käib meie töö juurde, et meil on palju vanapaberit. Ja see, et plastpudelit ei tahaks ju visata kuskile, see on lihtsalt...

JÄÄTMETE SORTTEERIMINE KUI "TÜHI" TÖÖ

7K11: Kui te mõtlete neid pakendeid ja asju korjama hakata, inimesed tahavad kindlasti, ma tean, aga ta sorteeritakse seal kindlasti nagunii ümber, ega siin sa võid ta panna küll, aga ta valatakse seal ühte hunnikusse ikka ära ja seal inimesed korjavad ta lindi peal uuesti välja. Ega selles suhtes ta, see töötus käib sealsamas edasi, vanapaberiga on küll jah see, et meil on eraldi konteiner selle jaoks ja see pannakse kindlasti sinna. Aga see muu korjatakse sealsamas prügimäel sorteeritakse see ümber. Inimene tunneb end küll hästi siin, kui ta paneb selle sinna, aga kui prügiauto tuleb, ta valatakse ühte kohta.

JÄÄTMETE SORTTEERIMINE KUI KAUGE TEEMA

10R1: No igas toas seda hakata eraldi tegema, oleks natukene vist...inimesed ei võta seda omaks, ma kardan, ma arvan, et ülikooli rahvas on selline, et nendel on võõras veel looduslik mõtlemine. Nendele peab kuidagi väga.

K: Kuidas läheneda võiks siis?

10R1: Et siin juba koolides, kus ma olen käinud, gümnaasiumides, põhikoolides ja ka kutsekoolis, siin Tartu kutsekoolis, on juba kõik süsteemid loodud ja seal on lastel kõik nii omaks võetud, aga siin ülikoolis...

Kõik läheb ühte prügikasti

K: Jaa kõik asjad siis lähevadki, teil siin ka igal inimesel ühte kasti.

4S1: Ma arvan küll, sest noh koristaja käib, ta tühjendab need kõik ühte suurde kotti nagu ma olen näinud, et ta ei selekteeri küll.

11R1: Ei, põhiline ikka läheb sinna tavalisse prügikasti.

K: Aga praegu, kuidas teil siin on? (plastpudelitega)

10R1: Tavalisse prügikasti lihtsalt.

11R1: Kõik need toidupakendid ja kõik.

K: Ja kui nüüd nendest söökidest-jookidest pakend üle jääb, siis kuhu te need viskate?

14T1: Prügikasti tudengituppa.

15T1: Minul oli ükskord selline case, et sõin oma salati ära, siis mul oli see salatikarp, plastkahvel, kilekott, kus see salat sees oli, salvrätik, siis sõin ära oma salati ja panin kõik selle kilekotti sisse kogu selle prahi ja mõtlesin, kuhu ma nüüd selle viskan. Ma ei näinud mitte ühtegi prügikasti, täitsa õudne, käisin terve maja läbi ja siis meenus, et aa seal WC juures on see prügikast, kus need kätepaberid saab visata, hakkasin sinnapoole minema ja siis mõtlesin, et appi see on vist väga vale, et ma viskan oma salatikarbi sinna kätepaberite juurde ja siis käisin majas ringi jälle ja vaatasin, et oo näed tudengitoas on prügikast ja viskasin sinna.

K: Kõik ühte kohta.

K: Aga kilepakendid ja muud pakendid lähevad ikkagi prügikasti?

8A1: Jah.

PUUDUB TARVIDUS ERALDI SORTTEERIDA

Jäätmeid on väga vähe/ei teki

4S1: [...] No ja seda prügi tekib meil siin nii vähe, et mida sa siis sorteerid, võib-olla minul pudeleid tekib aastas paar korda, no suvel võib-olla joogipudeleid.

K: Aga patareid?

8A1: Jahh, vaata ma ei olegi nüüd mõelnud, neid ei ole nagu kogunend. Peahoones oli, tegelikult peaks ütleva, et meil peaks ka tegema, meil ei ole. Jah, neid tuleb suhteliselt vähe ju, et ei ole olnud praeguseni tarvis neid ära visata.

HEAKS KODANIKUKS OLEMINE

15T1: Mina, ma ei tea, ma võib-olla looduse peale ei mõtle praegu, see on nagu kaugel asi mu jaoks. Võib-olla mõnekümne aasta pärast, ma ei ütle, et ma suren ära, et vähemalt mingi 70 aasta pärast suren ära ja mis mul siis sellest loodusest. Aga pigem mõtlen nagu selle peale, et olla hea kodanik.

K: Mhmh.

15T1: Tahan olla hea inimene.

Oskused, kompetentsid

PABERI KASUTUS

Kahepoolne printimine

1D1: [...] nii palju kui võimalik, prindime kahepoolselt jah.

K: Nüüd paberikasutus, näiteks kas te prindite kahepoolselt?

4S1: Jaa, palju asju, ikka mida vähegi saab.

5E1: Jaa, kahepoolselt prindime, kui on võimalik.

K: Prindite te kahepoolselt?

9A1: Ikka prindime.

8A1: Jah, jaa kaks nii, kui võimalik, siis kaks lehekülge...

K: See tähendab, et...

K: Alustamegi paberimajandusest, kuidas teil printimine käib...prindite te näiteks kahepoolselt?

10R1: Jaa, ikka kahepoolselt.

Teiste õpetamine

10R1: [...] Ja kes on välisõppejõud ja kes tulevad, ja nendel on harjumatu ja mõni ei oska veel meie arvutisüsteeme kahepoolselt, siis me oleme neile näidanud.

K: Õpetanud.

10R1: Jah, et nad hakkaksid tegema kahepoolset.

10R1: Kuna see printer on siin ruumis, siis näeme seda. Kui on ikkagi, kuidas öelda, rohkemad väljatrükiid ja näeme, et on ühepoolne, siis alati küsime, kas see on põhjendatult ühepoolne, teadlikult aetud nii, või on mingi teine probleem. Ja ongi olnud niimoodi, et lihtsalt ei osata teha kahepoolset.

Vähendusega printimine

9A1: Vähendusega ja kahepoolset, see tähendab seda, et sa vähendad selle siin ja.

8A1: Kaks ja siis teisele küljele ka veel.

9A1: See pole silmadele vist eriti sõbralik lugemise mõttes, suhteliselt väikseks läheb, aga me hoiame kokku.

Paberi taaskasutamine sodipaberina/märkmepaberina

1D1: Ma tean, et kõik kasutavad sodipaberiks näiteks neid, mis on vussi läinud printerist tulnud asjad, näiteks mina ise kasutan.

K: Märkmete tegemiseks ja.

1D1: Jaa.

5E1: [...] Aga ütleme mingid paberid siin, mida saab kasutada veel, korjan siin endale, kasutan teist poolt või tükeldan siia ja.

9A1: Mina kasutan märkmepaberiks, mina lõikan neljaks, seda ma olen õppinud, et kõik paberid tuleb ära kasutada.

8A1: Mina ei lõigu neid lehti, mis ühelt poolt on kasutatud, ma lõigun neid, mis on vussiläinud, seal on ainult ülemise serva peale kirjutatud.

Paber kogutakse eraldi

5E1: No ja seda prügi tekib meil siin nii vähe, et mida sa siis sorteerid, võib-olla minul pudeleid tekib aastas paar korda, no suvel võib-olla joogipudeleid.

8A1: Mina korjan, mul on seal kapi alumisel riivilil paljunduspaberi kast, kus ma korjan selle täis ja siis kui ta mul täis on, siis ma viin ta sinna, no garderoobi juures on uks, kus koristajad käivad hoovi peale.

Paber viiakse lasteaeda

8A1: Ja siis on mul eraldi karbikene - lasteaiale paberi korjamine, mis on ühepoolne ja nisukene, no ma ei usu küll, et lasteaialapsed on huvitatud sellest, kui te teete oma kodutöid näiteks, aga sinna on siis sellised vussiläinud ja mis ei ole delikaatne materjal.

Vanad ajalehed võib koju võtta

8A1: Tähendab, ega sinna rohkem ei mahu sinna hunnikusse kui on eelmine kuu ja jooksev kuu ja siis sealt alumisest otsast võtame neid ajalehti ja paneme kõrvale. Aga neid on üldiselt siiski viidud põletamiseks.

10R1: Te pole puudutanud, printeripaberit jah, aga konkreetselt ajalehtedest, meil kõikidel ju käib, nii meie instituudil käib kaks lehte kui siin teistel, et kuidas on nii siin majas kui kogu ülikoolis ajalehtedemajandus. Et konkreetselt minul on kodus kamin ja aeg-ajalt ma võtan neid kaasa siit ja siin on veel meil siin vastas üks inimene, temal on kodus ahi, tema võtab ka aeg-ajalt kaasa. Et kuna mul kodus käib ka ajaleht, siis ei ole nii palju ka vaja, tegelikult jääb neid üle siin.

JÄÄTMETE RUUMIST ÄRATOIMETAMINE

Koristaja viib paberi ära

1D1: Jaa, jaa, see käib läbi koristaja jah, et me jätame, me korjame ise omale eraldi kasti ja siis koristaja viib nad ära.

1D1: Ei meie ise ei vii kuskile, noh nad nagunii käivad õhtul kõik ruumid läbi, et siis ma panen sinna prügikasti juurde.

10R1: No seda me oleme küll mõnikord pannud kasti, lootes, et see viiakse ära.

11R1: Ma panin siia kõrvale pappkasti ja koristajale sildi peale, et palun ära viia.

K: Prügikasti kõrvale?

11R1: Jah, mingi paberikastiga.

Koristajale silt, et selle paberi võib ära viia

K: Kas peab olema siis silt peal?

13K01: Jaa, kindlasti, kindlasti! Meie koristaja ei puuduta mitte ühtegi paberihunnikut, mis on põrandal maas prügikasti kõrval, kui selle jaoks pole antud luba.

13K01: Täiesti selline omavaheline, aga koristamises palju asju ongi sellised, et jäetakse sildikesi üksteisele ja see ongi kõige normaalsem suhtlemine.

Suurt kogust jäätmeid viiks inimesed ise ära

4S1: [...] Kui tekiks mingi suurem kogus mingit vanapaberit, siis võib-olla läheks ise viima. [...]

Patareide äraviimine lihtne

7K11: Jah, see on ühe telefonikõne kaugusel lihtsalt, kui ta täis saab või...

K: Sest see teema on päris aktuaalne.

7K11: Jaa, ei ole probleemi. Kus meil siin on neid kastikesi, peahoones ja...aga ma usun, et see pole mingi probleem.

Paber viiakse koristajaruumi lähedale

8A1: Mina korjan, mul on seal kapi alumisel riulil paljunduspaberi kast, kus ma korjan selle täis ja siis kui ta mul täis on, siis ma viin ta sinna, no garderoobi juures on uks, kus koristajad käivad hoovi peale.

Koristusfirma ülesanne viia kõik jäätmed välja

13K01: Meie viime lihtsalt prahti välja. Selleks on olemas eraldi prügikastid ja nii meie koristajad panevadki, ka töötajatel on selles mõttes kohustus oma prügi, seal on paberiprügi ja olmepraht ja samamoodi meie töötajad panevad.

K: Viivad välja siis konteinerisse?

13K01: Jah just.

MIS SAAB JÄÄTMETEST PÄRAST

Üks osa paberist läheb hävitamisele (koostöö teenusepakkujaga)

1D1: Sest meil on siin kaks kasti, üks on see, kus me korjame oma paberi ja teine on siis see, mis läheb hävitamisele, mis on kinnine kast.

1D1: [...] Me ei hävita ise, vaid me korjame nad siukse, teenustepakkujaga, seal nurgas on, saate pärast vaadata.

Koristusfirma jäätmeid liigiti ei sorteeri

13KO1: Jah, sest isegi kui on olmeprahi sisse visatud taara, siis meie seda sealt ei eralda, see on nagu maja töötajate enda asi - kui nad on keskkonnasõbralikud, siis nad ise koguvad seda eraldi.
K: Ja kui seal on, siis kõik läheb lõpuks ühte patta, ühte kotti?
13KO1: Jah, siis ta läheb ühte kotti kõik, kui ta on tavalises prügikastis. Et päris nii ei saa.

VARASEMAD INITSIIATIID

Tudengite varasem algatus koguda pudeleid

1DI: [...] Ja veepudelite teema ongi see, mis meil on olnud siin üleval, tudengid võtsid ise initsiatiivi ja ütlesid, et nad teevad pudelite kogumise kohad siia. Aga millegipärast jäi see seisma, ja seda pole siiani tekkinud.

Ajakirjanduse, kommunikatsiooni- ja infoteaduste algatus/mõte

7KII: No siin oli ka küsimus pudeleid korjama hakata, mingi kott kuskile nurka panna, aga...

K: See vajus siis ära..

7KII: Vajus ära, eks ta vajus mõlemapoolselt ära, ma ei oska öelda, ei mäleta isegi.

K: Kas tudengid ei tundnud enam huvi selle teema vastu?

7KII: Et kes sellega siis ikkagi tegeleb lõppudelõpuks, kui me selle koti sinna nurka paneme, kes selle ära viib, mis tast edasi saab, sinna taha ta ilmselt jäi, kuidas seda organiseerida, et see asi ikkagi korrektselt ära ka lõppeks.

8A1: Meil oli kunagi, kui me siia kolisime, siis meil olid kaunid ideed, mida me ei ole jõudnud, no keegi ei ole ette võtnud, meil oli idee, et maja peale tuleks teha üks plastpudelite konteiner.

Arutus Riigiteaduste instituudis

27R2: Vaat ma nüüd ei ole jõudnud küsida, ei tea. Aga seda võin küll öelda, et millal see oli – ikka kuid enne, kui te selle konteineri tegite, siis meie instituudi listis oli isegi vastav arutelu. Tekitati küsimus, et kui palju wifi-printerit kasutatakse ja kui palju prinditakse ja siis selle baasilt tekkis arutelu, et miks meil ei ole mingisugust jäätme-või vanapaberikogumise konteinerit. Ja seal olid päris tugevad arvamused, et miks meid kutsutakse kodudes üles prügi sortima ja töö juures, kus me seda kõige rohkem toodame ja toodame täiesti kohutavates kogustes, puuduvad selleks võimalused või vähemalt ei ole nendest võimalustest teadlikud. Vist mingil hetkel palusime sekretäril uurida dekanaadist, kas on vastavaid plaane, aga sellest nagu ei tulnud midagi välja, meie oma initsiatiivi taha jäi pidama.

SPETSIAALSED INIMESED

Majahaldur

1DI: Nende utiliseerimine käib tegelikult, noh ülikoolis on olemas keskkonnakaitse peaspetsialist ja on igal majal olemas majahaldurid, kes tegelevad selliste asjadega. Niiet nemad viivad nad ära, mina ei ole huvi tundnud, kuhu täpselt ja mis moodi.

1DI: Jah see on ülikoolikeskne. Sest noh tema on see, kes tegeleb ka tehnika utiliseerimisega, aga ülikoolist noh kõik need biojätmed ja kõik meditsiini poolelt tulevad ja radioaktiivsed ja kõik see on tema vastutus. Et noh meie praht on siin väga lihtne kogu selle valdkonnaga võrreldes, millega tema tegeleb. Aga ta tegeleb ka sellega jah.

JÄÄTMETE VIIMINE ALTERNATIIVSETESSE KOHTADESSE

Bensiinijaamades või mujal linnas asuvad patareide kogumiskohad

5E1: *Vot patareidega on nii, et ma olen siin kogunud ja siis läinud linna peale otsima mingit kasti, kuhu panna, mida on nii vähe ja lõppkokkuvõttes ma ei leia, siis nad maanduvad ikka kuskil tavalises prügikastis, hea tahtmine...*

4S1: *Jaa nendega on ka probleem, näiteks patareisid kannan kotis kaasas, alati pole ju meeles, kui käid kuskil poes, siis pean meeles pidama, et kuhu neid nüüd poetada.*

3T1: *Ja kusjuures see ongi minu meelest üks asi, kui ma käisin gümnaasiumis, siis ee oligi et näiteks koolimajas oli see ja no siin ka, et no kus ma lähen seda mujalt otsima, ma ei lähe bensukasse spetsiaalselt selleks, et neid ära visata.*

5E1: *Vot patareidega on nii, et ma olen siin kogunud ja siis läinud linna peale otsima mingit kasti, kuhu panna, mida on nii vähe ja lõppkokkuvõttes ma ei leia, siis nad maanduvad ikka kuskil tavalises prügikastis, hea tahtmine...*

5E1: *[...] Sa kogud kogud, kaua sa neid kogud, võtad, lähed ja tahad kuskile panna, aga ei ole kuskile panna.*

Koju kaasa

10R1: *Mina viin enda ohtlikud jäätmed n-ö koju, meil on kodus eraldi süsteem, kust mul poeg viib need ära. Mis mul patareid tekivad, lähevad kõik eraldi koju.*

15T1: *Koolipäeval küll ei teki, kui tekib, tekib kodus ja siis ma viskan nad, meil on ühika all see patareide kast.*

14T1: *Kui arvuti aku läheks katki, siis ma vist ei tulegi selle peale, et see siia visata, ma viiks vist ikka koju.*

TAARAMÄRGIGA PAKENDITE KASUTUS

Pudelite taaskasutamine

5E1: *Noo meil on üldiselt see suur Eedeni vesi siin, käivad ja viivad, kui tellime vett, siis oleme kasutanud uuesti samu pudeleid, et lasnud sinna samasse vee sisse ja pakkunud seda külalistele.*

K: *Aga need väikesed 0,5-sed pudelid.*

5E1: *No nendesse olemegi lasnud teinekord külalistele ka, paneme siitsamast vee sisse ja.*

15T1: *Mina küll viskaks, kuigi ma tegelikult plastpudeleid ära ei viska, ma kasutan sama pudelit, täidan veega uuesti ära, aga muidu küll kui mul pudel tekiks, siis ma viskaks ta küll õigesse kohta ära, kui selleks liiga palju maad ei pea kõndima.*

SEADMETE KORRASHOID

Printerid

8A1: *[...] Aga seda me ei tee, mõni õppejõud on teinud seda, et on pannud mustandipaberi arvutisse, teise külje, see on meil keelatud. See on jah, printeri mingi, üks jooksiski printeri ahju kinni. Mul on praegu dekoratiivne element pandud sinna printeri kohale üles, see on ära kõrbend, jaa võite pildistada jaa.*

VÕRDLUS JÄÄTMETE SORTTEERIMISEGA KODUS

4S1: *See on õige küll, sest ma olen pidevalt mõelnud, et muidu ju nagu kodus pidevalt ikka selekteerid ja korjad erinevalt, aga ...*

K: Aa, et kodus...

4S1: No kodus ma panen eraldi, paberi eraldi ja igasugused pakendid eraldi, aga siin on nii kahju, et mul ei ole võimalik neid kuskile koguda ja ma pean nad kõik kokku panema: banaanikoored, paberid ja kõik asjad.

7.2 Jäätmepraktikate elemendid pärast sekkumist

Asjad, materjalid

JÄÄTMED

Pudelid

K: Nägin praegu, et viskasite ühe pudeli siia sisse. Kas olete mujale ka siin visanud midagi?

16T2: Ei ole.

31AD2: Minul isiklikult siin ei teki, aga siin eelmine nädala lõpp oli hästi palju võõrast rahvast majas ja siis neid pudeleid oli meeletult palju ja siis ma käisin korjasin ja viskasin neid sinna. Aga mul endal pudeleid ei tule.

35A2: Täiesti olen kasutanud, olen tassinud sinna neid pudeleid, sest mul oli siin, mul on jälle kogunenud siia, mul on siia kogunenud mõningaid pudeleid ja siis ühe täie olen käinud juba alla viimas, aga nüüd ma ei ole jälle läinud.

K: Olete kasutanud seda konteinerit. Mida te sinna visanud olete?

38T3: Pudeleid.

K: Kas olete visanud siia konteinerisse midagi?

40T3: Ja ma olen viimasel ajal siia visanud pudeli.

43KO3: Ikka viskavad, et pabereid kuskil üks kord nädalas vahetame ja pudeleid üks kord kuus umbes.

Patareid

18S2: Jaa. Korra käisin, panin sinna patareid.

K: Patareid. Muid asju ei ole pannud?

21T2: Aga patareide koha pealt küll, neid mul on päris palju, kuna ma ei teadnudki kuhu panna patareid...

26A2: Ma mõtlen, et võib-olla kui mul kodus tekib probleem patareidega, et pole kuskile panna, siis toon siia.

35A2: Jaa! Ja patareid olen ka ka viinud, sest mul oli seal niuke kilekott rippus seal, aga nüüd ma pole pannud kilekotti, sest ma viisin ära, ma võin sulle näidata, kui tahad, võid sellest ka pilti teha.

42A3: Täpselt samamoodi on mul seal kotikene patareidega nagu ikka, mida ma sinna alla viin.

43KO3: *Jaa patareid, kui saab täis, siis viiakse ära.*

44R3: *Tuleb välja, et meil patareisid tegelikult päris palju kasutatakse, meil on siin hiired patareidega ja ma ei tea, mis veel on. Et on käidud küsimas patareisid, et kas seda ja seda mõõtu on ja ma tean, et need samad, 2 noormeest konkreetselt teavad, et on ja viivad sinna alla.*

Paber ja papp

18S2: *[...] paberi peaks eraldi sorteerima, aga kus ma saan, mul kogu aeg tekib siia lehekesi, rebin katki ja, et siis peaks mul mingi eraldi koht siin olema.*

18S2: *Nojah, kui on mingis suuremas koguses, aga mul tekib siin märkmepabereid lehekeste kaupa.*

22E2: *Meil on siin paberid ja siit viib siis koristaja ära.*

27R2: *Veel ei ole. Aga mul on siin kapis hunnik pabereid, mida olen sinna kogunud ja ei ole tahtnud tavaprügikasti visata, et üsna varsti, kui need sinna enam ei mahu, siis viskan.*

K: *Spetsiaalselt kogute sinna siis?*

27R2: *Selles mõttes küll jah, et ma siia tavaprügisse ei taha visata paberit.*

33R2: *Seda me küll ei tea, aga mina lihtsalt kogun vanapaberi mingisse virna ja siis ma ei tea, mis ma teen sellega.*

K: *Kuhu te viite siis selle?*

33R2: *Ma veel ei tea, mul on kahe aasta tekkinud mingi pool meetrit.*

41T3: *Mina samamoodi olen ühe korra midagi visanud siia, see oli paber. Lihtsalt paber, mille printisin ettekande jaoks välja, et oleks meeldetuletuseks ja siis viskasin siia ära.*

43KO3: *Ikka viskavad, et pabereid kuskil üks kord nädalas vahetame ja pudeleid üks kord kuus umbes.*

Pakendid

18S2: *[...] vahest mingid toidukarbid olen visanud küll, ma tunnistan, siia enda prügikasti, et ma ei tea kas...*

Joogiautomaadi topsid

30RA2: *No mis veel tekib, on kohviautomaatide topsid, aga selle vastu ei saa, sest sellist kogumiskohta tõenäoliselt ei saa siia tekitada.*

K: *Once, ok. And what did you throw here?*

47T3: *I had a plastic cup, sorry.*

Plakatid

31AD2: *Patareisid ja olen ka tegelikult nende stendide pealt vanu kuulutusi maha võtnud ja kõik olen sinna konteinerisse viinud.*

Ei teki jäätmeid

21T2: *Pudeleid ei kasuta siin majas, ma satun siia majja väga vähe.*

39T3: *Ma ei ole jah sinna visanud, sest mul pole sinna midagi visata.*

40T3: *Jaa, ma ei tea, ma arvasin, et see pakendiprügikast pole siin väga kaua olnud ka, ma siin majas ei ole nii väga tihti ka, mul ei teki lihtsalt nii palju asju, mida siia visata.*

41T3: *Ja minul paberiga on see värk, et mul paberit lihtsalt ei teki. Ja isegi kui tekib, siis mul ei ole koolipäeval meeles, et seda ära visata. Praegu tulin klassist välja, paberike oli käes, mõtlesin, et viskaks ära, mis ma ikka koju viin, nagunii seda enam ei vaata. Aga muidu, kui mul tekib prügi, siis see on selline prügi, mida siia visata ei saa, pakendid.*

49S3: *[...] ja mul ei teki ka siin mingit erilist prügi, ainult mõned lehed paberit iga päev, sest ma ei söö kontoris, vaid käin lõunal.*

Konteiner ei seostu jäätmetega

39T3: *Aga see ongi see, et kui see on konteiner, siis minu esimene mõte on, et sinna kogutakse midagi. Aga kui mul on mingi väike paber, siis ma ei mõtle konteineri peale, kuigi iseenesest ju võiks, oleks ju hea..*

KOHAD, KUS JÄÄTMEID HOITAKSE

Paberikast

26A2: *On, tegelikult meil on siin kastis vanapaberi kastike, ma panen sinna ja see viiakse siis konteinerisse.*

28S2: *Mina olen seda teinud aastaid...*

K: *Aa teie olete teinud seda! Selge.*

28S2: *Mul on kast nurgas ja siis ma tõstan selle välja. Jaa, siis on kast, nüüd hakkab ta täis saama, siis mingi hetk ma panen ta siia samma töölaua juurde või siis tõstan sinna väljapoole.*

30RA2: *Meil on niiviisi, et me kogume eraldi siia (teenindusleti taga olevasse kast) ja siis viime ise alla prügikasti otse (hoovis vanapaberi prügikasti), me oleme kogu aeg toimetanud siin nii.*

32R2: *Jaa, ma võin näidata, nüüd teeme nii, nüüd me korjame nii paberit, et paberi paneme siia, see kast on paberi kast, siia spetsiaalsesse kasti, kui see saab täis, siis me paneme koristajale sildi, et palun viige ära. Jah igaksjuhuks paneme sildi ka, et ta saab kindla tundege võtta. Kui see karbike jah saab täis, siis tõstame ta sealt välja, paneme sildi külge ja prügikasti kõrvale.*

35A2: *Ja siis ma olen sinna viinud seda vanapaberi kasti, mis mul seal kapis on. Seda olen ma küll käinud mitu korda tühjendamas sinna [vanapaberi kasti].*

42A3: *No ma arvan, et natukene rohkem, kuigi tegelikult on situatsioon samasugune nagu enne: minul on siin vanapaberi kast, mida ma siis mõne aja tagant tühjendan sinna alla, nüüd on mul vähemalt koht, kuhu tühjendada.*

44R3: *Pabereid, sest pudeleid meil endal siin ei teki niimoodi. Ja paberite kastid, praegu on meil 2 tükki seal, kui need saavad täis, siis kas viime alla või paneme koristajale sildi, et palun ära viia.*

45RA3: *Vanapaberit me kogume ikka sinna kastikesse [...]*

48E3: *Jah, paberit kogun eraldi. Paberit kogume jätkuvalt eraldi plastmassist kasti ja koristaja käib seda tühjendamas.*

Kapp

27R2: *Veel ei ole. Aga mul on siin kapis hunnik pabereid, mida olen sinna kogunud ja ei ole tahtnud tavaprügikasti visata, et üsna varsti, kui need sinna enam ei mahu, siis viskan.*

Patareide kogumiskoht (kilekott)

42A3: *Täpselt samamoodi on mul seal kotikene patareidega nagu ikka, mida ma sinna alla viin.*

KOHAD, KUHU JÄÄTMED VISATAKSE

Uus jäätmekonteiner

K: *Ja te ei teadnud, et see jäätmete konteiner siin all on.*

21T2: *Ei teadnud.*

K: *On teil plaanis konteinerit kasutada?*

28S2: *Kui tekib, siis kindlasti.*

K: *Kõigepealt, kas olete ise kasutanud seda?*

30RA2: *Jaa, jaa. Ühe pudeli panin sinna ja siis kolm patareid.*

K: *Te ütlesite, et olete kasutanud konteinerit – olete viinud sinna kolm pudelit.*

33R2: *Jah.*

K: *Ja kas ka kasutasid seda konteinerit sel korral?*

36A2: *Ei kasutanud. mul polnud hetkel vaja midagi ära visata.*

42A3: *No ma arvan, et natukene rohkem, kuigi tegelikult on situatsioon samasugune nagu enne: minul on siin vanapaberi kast, mida ma siis mõne aja tagant tühjendan sinna alla, nüüd on mul vähemalt koht, kuhu tühjendada.*

42A3: *Kui palju õppejõud nüüd ise sinna viivad, seda ma ei tea, aga see oli meil juba enne kasti paigas, välja arvatud see, et mul ei olnud neid kusagile enne viia. Lihtsalt korjasin kokku.*

Prügikastid

18S2: *Ma olen harjund ikka, et kui mul jäävad sodilehed, siis ma rebin need tükkideks, siis ma ei saa neid prügikasti kõrvale korjata. Samas, kui mul oleks mingi teine prügikast, siis võib-olla sinna visata...mul on siin üks teine prügikast, aga seda ma kasutan vihmavarju jaoks.*

22E2: *Siin on tekkinud teine prügikast.*

K: *Aa enne oli musta värvi, tumedam.*

22E2: *Enne meil oli siin (näitab valamü alust prügikasti). Aga kust see teine on tekkinud, ma ei tea.*

42A3: *Aga seda ma olen küll vaadanud, et ega tudengid küll eriti vist ei kasuta. Sest kui ma torman mööda auditooriume, siis seal on ikkagi pudelid prügikastides, kuigi teie need ilusad plakatid on prügikastide kohal, aga pudelid on ikka prügikastis.*

ASJAD, MIS SEOSTUVAD JÄÄTMETE KONTEINERIST ÄRA VIIMISEGA

Prügiautod, furgoonautod

46KI3: Prügifirma võtab siit küll ta ära, aga mis edasi saab, et ta kallatakse esialgu hunnikusse kokku ja siis sorteeritakse edasi vist, nagu telekastki näha, et lindi peal. Aga ta viiakse mitte prügiautodega sinna, vaid tõstetakse furgoonautodesse tõstukitega, viiakse minema.

Jäätmejaam (hoone, seadmed)

46KI3: Eks sealt, kuhu viime, eks seal sorteeritakse kõik läbi ikka.

K: Jäätmejaamas siis?

46KI3: Jah, ma olen käinud seal, meie prügimägi on väga puhas ja seal ladustatakse kõik juba eraldi. Seal pole ühtegi kajakat, ühtegi lindu, seal on väga puhas, 2 inimest on ainult, eluheidikuid ega kedagi ei ole.

46KI3: Eino sorteeritakse seal, pannakse kuidagi hunnikutesse ja viiakse edasi ju autodega Tartust kuhugi, mis koht see oli, Jõelähtme või. Ja seal võib-olla ei tea, kas sorteeritakse teist korda läbi või tehakse midagi.

MUU

Prügikotid

31AD2: Siin oli tegelt nii, et see kokkukorjamine käis kaks korda – kui nad läksid lõunale, siis neil oli siin organisaator, kes küsis mu käest prügikotti.

Tähendused

TEADVUSTATUD VISKAMINE

24E2: [...] Tegelt on hea mõte, et nagu rohkem teadvustada inimestele. Mõtlemas paneb küll järgmine kord...

K: Paneb mõtlema?

24E2: Jaa, paneb mõtlema.

JÄÄTMESORTEERIMINE KUI VÕÖRAS / KAUGE TEEMA

K: Sinna vahekorruksle panin printeri juurde sildikese ka, aga keegi võttis selle ära sealt. Ma arvan, et keegi sealt võttis selle ära.

18S2: Ei tea, seal veidi vanemad inimesed, ei tea, võib-olla midagi siis ei meeldinud.

Ununev tegevus

26A2: Samas jällegi ma ei tea, see on 10 sammu juurde teha, see pole hull. Mõnikord võib-olla ei ole kuidagi meeles, et sul on see plastikpudel kuidagi kotis, sa lähed sellest mööda ja sul tuleb meelde. Ma arvan, et otseselt pole see, et ei jõua sinna minna, vaid see, et läheb meelest ära.

27R2: [...] Praegu võib-olla natuke võibki olla see mure, et kui ta on seal nurga taga ja sa pead mõtlema, kui sa kõnnid ta st mööda, siis on ta rohkem meeles.

HARJUMUS

18S2: See võtab aega kindlasti, see muutmine.

K: Jaa, kindlasti.

18S2: Et oled harjunud kogu aeg üht moodi tegema, siis ei saa neid uusi harjumusi nii kiiresti võtta.

27R2: Aga noh selge on see, et jah konteineri tekkimine on esimene vajalik samm, aga inimestes selle harjumuse tekkimine on nagu teine samm.

30RA2: Tegelikult see küsimus, et kas ma vaevun minema ja kas mul on meeles, tegelikult on ju kõigega niiviisi. See on ikka elustiil...jaa et kaks sammu oled valmis astuma ja viskad selle ära. See tuleb tasapisi.

46KI3: Jah noh ei ole mõtet, kui inimesed on harjunud juba sinna panema, siis las ta niikaua olla, kuni ta ei sega ja hetkel ta küll ei sega ja ma usun, et ta ei hakka ka segama.

46KI3: Jah, ja üks inimesed harjuvad sellega, et see asi siin on, kui mingi hetk ei ole, siis hakkavad inimesed otsima seda mööda maja, et kus ta nüüd kadus ja miks teda ei ole. Las see olla siin.

46KI3: Eino jah seal on see, et lapsest saati on õpetatud, kuidas käituda ja kuidas asju teha ja üks me liigume sinna poole, tuleb ka kindlasti see ükskord.

KESKKONNASÕBRALIKKUS JA KASULIKKUS ÜHENDATUD

20T2: Aga tegelt on päris hea äriidee, keskkonnasõbralik ja kasulik!

19T2: Sellega miljonäriks ei saa.

20T2: Ei no miljonäriks ei saa, aga samas need, kes korjasid kokku, mis see oli, öölaulupeolt 2 või 3 aastat tagasi, said kolme kuu üüri, mingi neli poissi. Ma arvan, et see pakendi hind, et kui see oleks veel suurem, näiteks Soome näitel, siis ei vedeleks neid ka niiviisi.

K: Jah, et on, kuhu pürgida Eestil.

20T2: On.

Jäätmete sorteerimine kui tervislikkusega seonduv

29T2: Minu arvates on see kiiduväärt mõte, sest prügisorteerimine on minu arvates...kuidas öelda, eelkõige hügieeniline ja õpilastele väga kasulik, kui prügi sorteerida õppehoones, sest võivad tekkida probleemid, ma ei tea, näiteks haisema minna, see selles mõttes on see tark tegu.

30RA: Tudengitele tuleb rääkida sellest, et ei tohi ühte ja sama pudelit kogu aeg täita, seal pidi olema mingeid aineid plastikul. Tuleb pudelit vahetada ja see, mis nad välja vahetavad, pangu sinna alla kasti, aga see on juba uus kampaania.

K: Ja paberikasti viisite ja viite ikka ise sinna alla hoovi jah?

45RA3: Jah, see ongi see, et vahepeal saab midagi muud ka teha, jalutada.

Looduse hoidmine

29T2: Selles mõttes on hea, kui on prügikast sealsamas lähedal, loomulikult mina kui kohusetundlik loodust hoida tahtev tudeng lähen natuke kaugemale ka selleks, et prügi ära visata, aga ma arvan, et see on nagu siin soodustav aspekt.

36T2: Võiksime ju rohkem keskkonnast hoolida ja olla vastutustundlikumad looduse suhtes.

KULUDE KOKKUHOID

22E2: *Ei ole, nagu pudelid, mida saab tagastada, neid nagu olen küll viinud ära, aga praegust nagu...ühe pudeli pärast ei hakkaks viima.*

K: *Kui koguneks nüüd rohkem pudeleid, kas viiksite need sinna?*

22E2: *Mis raha eest läheb, need ma viin ära.*

48E3: *Ei ole viinud. Pudelid olen viinud taaraautomaati.*

JÄÄTMETE SORTEERIMINE KUI ELEMENTAARNE TEGEVUS

27R2: *Vot, pigem oli see mõte, et vaata kui palju läheb aega vaja, et konteiner saada. Et meil pole võtta standard konteinerid, mingis mõttes see peaks olema täiesti elementaarne asi, mis peaks igas ülikooli õppehoones olema. Et kas idee poolest igas teaduskonnas on vaja aktiivseid tudengeid, kes lähevad ja ma ei tea, kust nad finantsi võtavad ja siis kunstikooli tudengid vabatahtliku töö korras meisterdavad ja valmistavad neid konteinerid.*

JÄÄTMEPROBLEEMID KUI EESTI KITSASKOHT

27R2: *[...] Mul tekkis nagu pigem see mõte, et ma nägin siin kitsaskohta, et kui arusaam elukorraldusest Eestis on see, et me sorteerime prügi, siis peaks mingis mõttes olema olemas standardsed konteinerid, mille abil seda tehakse.*

Ülikooli-ülene korraldus vajalik

27R2: *Või see asi vajaks kogu ülikooli taseme korraldamist.*

31AD2: *Minu arust on see väga hea mõte, idee. Sellised asjad peaksid olema võimalikult paljudes kohtades, rääkides ülikooli teaduskondadest, instituutidest, raudselt peaksid olema.*

36T2: *No mina olen igati selle poolt, et nii meie õppehoones kui teiste teaduskondade hoonetes võiks jäätmekonteiner olla.*

K: *Ilmselt meie majahaldur teab seda, saan pärast küsida. Aga võiks ju olla ühtne süsteem.*

44R3: *Ammu oleks pidanud olema, see on ju kõrgkool, mis kõrgusest siin muidu juttu on.*

46KI3: *Tähendab, ülikoolis on see, et meil oli üks spetsialist tööl sellisel ajal, enam ei ole, seotud keskkonnakaitsega jm-ga. Ja ei ole nagu otseselt kedagi, kes sellega tegeleks, ilmselt ta oleks muidugi vajalik, ma tean, et osades õppehoonetes on. Minu meelest, kas biomeedikumis peaks olema, ma ka nii täpselt kursis ei ole, need teemad on läbi jooksnud kogu aeg, aga pole nagu...kas pole huvitatud või leitakse, et seda ei panda või et see tekitab rohkem segadust, et pannakse prügi segamini näiteks. Selliseid pessimistlikud arvamused on.*

Ühised eesmärgid

18S2: *[...] Vot selline asi tekitabki mõnikord sellise tunde, et noh milleks mina siis vaeva näen ja pingutan, kui on selliseid inimesi, kes ära rikuvad.*

EESKUJUKS OLEMINE

Heaks kodanikuks olemine

36T2: *Vot ja pealegi see paneks tundma, et olen hea kodanik...nagu plakatil kirjas oli ka ju.*

Eeskujuks teistele teaduskondadele (organisatsioonidele)

36T2: Propageerime oma teaduskonnaga keskkonnasäästlikku mõtteviisi ja oleme eeskujuks teistele.

JÄTKUSUUTLIKKUS

37D3: No eks me peame vaatama, et natuke mõned kuud jälle vahet ja siis vaatama, mida koristajad ütlevad, et kas sinna viiakse üldse või ei viida ja tuleb selle järgi vaadata, mis toimub.

46KI3: Jah noh ei ole mõtet, kui inimesed on harjunud juba sinna panema, siis las ta niikaua olla, kuni ta ei sega ja hetkel ta küll ei sega ja ma usun, et ta ei hakka ka segama.

46KI3: Võib-olla, aga üldiselt probleem on lahenenud, tähtis on see lõpptulemus, peaaasi, et ta toimib. Ma ütlen, ma usun, et ta toimib ja ma ei usu, et probleeme tuleb ka.

EMOTSIOONIDEL VÕI MEELESEISUNDITEL PÕHINEVAD TÄHENDUSED

Rõõm/hea meel jäätmesorteerimisest

18S2: Ikka, ma kuulsin siin inimeste käest, kui need reklaamid ilmusid stendidele, et kõigil oli hea meel, et nad pidasid seda heaks ideeks, et ma usun, et teised kasutavad ka seda.

K: Oo, väga hea. Tahtsingi küsida, et kas teate, kas teised ka kasutavad seda?

18S2: Jaa no vähemalt kõik siin rõõmustasid küll, et vaata kui tore, ma usun, et nad ikka kasutavad.

27R2: Mm, nüüd on suhteliselt kiire aeg, et polegi jõudnud sel teemal...ma rohkem niimoodi ise siin rõõmustasin.

Süütunne

37D3: Ütlen ausalt, et kui meelde tuleb, siis lähen, aga vahel on olnud hetki, kus tunnen, et viskasin prügikasti, on paha olla.

47T3: I had a plastic cup, sorry. I am sorry.

K: No, don't worry, it's not a problem. But now as you know, do you think you will throw here papers, bottles and batteries if you have them?

47T3: Yes, sure I'll do it, I promise.

Viitsimus

16T2: [...] ja võib-olla üks päev ma olen laisk ja ei viitsi kõndida.

17T2: No kergem on autosse visata ja ära viia.

K: Aga mis siis teid ajendab tulla siia konteineri juurde?

16T2: No praegu oli spontaanne, no meil on aega praegu pool tundi, et siis ei ole...

17T2: Kui kiiruga mööda jookseks...

16T2: ...siis ei viitsiks.

24E2: Ee on tekkinud küll ja ma olen nüüd tähele pannud seda ja ma olen mõelnud neid sinna visata, aga tõesti, kuidagi, lähed mööda minnes viskad siin jälle ära, mõnes mõttes võib-olla jah aja taha ja mõnes mõttes ka viitsimise taha.

29T2: Selles mõttes hea idee, et ei pea liikuma kuhugi, muidu inimene ei viitsi, et see võimalus on siin kohapeal olemas, siis ta järelikult teeb ka seda rohkem, et kui prügikast on sul silma peal, siis sa ei jäta jäätmeid kuhugi vedelema.

29T2: Tudengid on piisavalt mugavad ja nad, ma ei usu, et neil väga palju prügi on, kui nad õppehoonesse sisenevad, kui nad hoonest välja lähevad, siis nad viskavad ühte prügikasti.

37D3: Ja alati ei viitsi minna, siis kui nagu meelde tuleb ja aega on, siis lähen küll.

Oskused, kompetentsid

ENDA KÄITUMISE JÄLGIMINE

37D3: Mina ise viskan vahel ja ma olen ennast jälginud sellest ajast saadik, kui sa selle panid sinna.

Otsus mitte visata tavalisse prügikasti

K: Kas see oli esimene kord?

16T2: Jaa, otsisime taga.

K: Okei, aga kust te info siis leidsite?

16T2: Prügikasti juurest.

K: Hakkasite nagu sinna viskama, siis nägite silti...

16T2: Jaa.

17T2: Näitasin näpuga STOP!, ei tohi!

27R2: Selles mõttes küll jah, et ma siia tavaprügisse ei taha visata paberit.

32R2: Ja kui päris siiralt aus olla, pärast konteineri tekkimist ma ei ole kordagi näinud, et oleks, kasvõi siin meie koridoris on tudengite ukse taga prügikast, et seal oleks plastmasspudeli pea välja paistnud...

NÜÜD VIIAKSE JÄÄTMED KONTEINERISSE

42A3: Kui palju õppejõud nüüd ise sinna viivad, seda ma ei tea, aga see oli meil juba enne kasti paigas, välja arvatud see, et mul ei olnud neid kusagile enne viia. Lihtsalt korjasin kokku.

44R3: Aga seda ma tean, et osad, meil on siin palju mehi, et osad teavad, et on konteiner ja on öelnud, et oh meil on nüüd vähemalt koht, kuhu patareisid ära panna.

Kel vaja, leiab konteineri üles

22E2: Jaa, peaasi, et ta olemas on. Kui on vajadust, siis leiab ta üles. Võib-olla tõesti, kuskil päris fuajees võib-olla ta poleksi kõige parem, peaasi, et olemas on!

ÜLDISED OSKUSED

31AD2: Ee küsitud küll ei ole minu käest. Selle maja inimesed on päris teadlikud.

32R2: Ei ole ka veel vajadust jah olnud sinna minna, sest ma ise käin klaaspudeliga, millega ma jooki kaasa võtan ja taaskasutavaid siin töö juures üldse ei kasuta ja üldse teadlikult ei tekita prahti.

Töötaja viib ise paberi õue paberikonteinerisse

30RA2: Meil on niiviisi, et me kogume eraldi siia ja siis viime ise alla prügikasti otse [hoovis vanapaberi prügikasti], me oleme kogu aeg toimetanud siin nii.

K: Ja paberikasti viisite ja viite ikka ise sinna alla hoovi jah?

45RA3: Jah, see ongi see, et vahepeal saab midagi muud ka teha, jalutada.

Jäätmete taaskasutamine

K: Sinna saab visata siis ka pudeleid ja patareisid. Näiteks kuhu te viskate selle pudeli pärast? [viidates laua peal olevale plastpudelile]

25A2: Seda ma ei viskagi ära, kasutan seda uuesti, jälle ja jälle, kuigi tuleks just rääkida seda, et ei tohiks kasutada plastikust uuesti ja uuesti.

Konterinerisse visatakse mitte ettenähtud asju

42A3: Novot jah tegelikult muidugi peab seal olema tavaline prügikast ka. Meie tudengituba toimib endiselt väga hästi, aga seal alumises tudengitoas ikka vahetevahel on rahvast. Ja kui keegi tahab midagi ära visata, siis ta viskabki esimesest august sisse lihtsalt.

43KO3: Paberikonteinerist ikka me sorteerime, seal on teisi asju ka jah.

46KI3: Mhmh, see ongi, algatus on hea, aga mis edasi saab, kuidas jätkub, see on küsimus, ega keegi ju lisakohustusi võtta ei taha. Hea küll, et on üks, siis tuleb teine ja kolmas asi ja tekib palju kohustusi. See ongi oht, et lendab kõik sinna sisse.

JÄÄTMEKÄITLUSE KORRALDUS

32R2: Et enne seda oli just nii, et enne kui need konteinerid tulid alla – et üks magistrant ütles nii, et kas teie ei saaks nii organiseerida, et vähemalt meie majas oleks asi paigas, et me ei saa kogu ülikooli peal seda teha. Siis ma ütlesin ka, et me omalt poolt oleme pisut üritanud, aga kogu süsteemi siin korraldada on päris keeruline. Tööülesanded lihtsalt on, lihtsalt ei jõua.

36T2: Ma arvan, et need kolm asja – ee taara, vanapaber ja patareid - on hästi valitud. Näiteks pakendite konteinerit ma küll ei tahaks, sest see eeldab ju, et pead enne pakendi ära pesema, aga kooli kraanikausis on seda natuke imelik ja väga tüütu teha, kuigi mõnes mõttes oleks pakendite konteiner võibolla vajalik, sest pakendeid tekib mul koolipäeva jooksul üsnagi palju - jogurtitopsid, kilekott, kus hoian sees saiakest või puuvilja jne.

Koristajad sorteerivad konteineri sisu

43KO3: Jah, siis me sorteerime ära.

K: Viskate ülejäägid n-ö tavalisse prügikasti.

43KO3: Jah.

Jäätmete liigiti äraviimine konteinerist

43KO3: Ikka kogumispunkti, meie ülemus viib. Ja paberikonteineri jaoks on siin samas hoovis.

K: Ja pudelid kuhu viiakse?

43KO3: Pudelid ise see ülemus viib teise konteinerisse.

27R2: Jah, vot seda ma pean küll ütleva, et pikka aega ma seda ei teadnud ja see kindlasti peaks olema selline asi, mida teada. Aga siia ma võin tuua samas näite, et mingi aeg tagasi mul olid siin suured pappkastid ja ma kirjutasin sinna peale suure rohelise markeriga, et palun viige ja need seisid mul siin tükk aega, minu meelest nädal aega ja see koristaja ei viinud neid mitte

kuhugi. Ja siis keegi ütles, et ma võin need viia sinna teise tiiba koristaja ukse kõrvale ja siis ma viisin need sinna, ma ei tea, kui kiirelt need sealt ära kadusid.

Koristusteenuse peale ei saa kindel olla

30RA2: Aga paraku koristusteenuse poole pealt ei saa alati kindel olla. Võib alati öelda, et reeglina peaks see toimima.

35A2: Koristusfirmale on esitatud kuupäevad, millal on avatud ülikool ja millal tuleb koristada. Sest mina olen esmaspäeva hommikuti, pärast avatud ülikooli, olen käinud prügikaste koristamas, see ei ole nagu minu amet, aga kui loeng aitab, siis peab see korras olema. Esmaspäeval olid magistri kaitsmised audikates ja ei olnud ennem ära viidud.

KODUS SORTEERITAKSE

39T3: Aga seal on üks see vanapaberi jaoks, vanapaberit ma sorteerin, kui mul kodus tekib, noh vaatan läbi kodus oma paberid ja siis panen ahju või midagi sellist.

39T3: Pudeleid ma kasutan ise palju kordi. Eile ma näiteks terve päeva, mul oli mahl, ostsin tavalise mahla ja viisin selle tühja kartongi koju, kodus meil kogutakse eraldi.

40T3: Ja vahelt, kui mul on pudel, siis ma panen selle lihtsalt kotti ja viin koju.

45RA3: Ei lihtsalt oma patareisid, neid viia.

K: Jah, neid võib ka. Selge, aitäh.

46KI3: Eino jah seal on see, et lapsest saati on õpetatud, kuidas käituda ja kuidas asju teha ja eks me liigume sinna poole, tuleb ka kindlasti see ükskord.

SEGAVALD FAKTORID

47T3: I understand. But I don't understand, it's a little confusing, I don't know what to throw here, it's all the similar caps here.

Asukoht

49S3: Mul ei ole sellist aega, et ise oma prügi tassida 4.korruselt kuskile keldrisse.

Lisa 8. Intervjuude transkriptsioonid

Intervjuude transkriptsioonid leiab magistritööga kaasas olevalt CD-lt.

Lisa 9. Fotod

Fotod leiab magistritööga kaasas olevalt CD-lt.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Kadri Pütsep

(sünnikuupäev: 31.05.1988)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose
Jäätmepraktikate muutmine TÜ Lossi 36 õppehoones,

mille juhendaja on Margit Keller, PhD,

1.1 reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2 üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 26.05.2014